

ПРЕИСПИТИВАЊЕ СРЕБРЕНИЦЕ

**Зборник радова са научно-стручних скупова
о Сребреници 2015. и 2016. године**

Извршни издавач
Музеј жргава геноцида, Београд
Трг Николе Пашића 11/3
тел: +381113398883
e-mail:office@muzejgenocida.rs

Саиздавачи
Фонд Стратешке културе, Москва
Представништво Републике Српске у Београду

За издаваче
др Вељко Ђурић Мишина
др Ања Филимонова
Млађен Цицковић

Уредници
др Ненад Антонијевић
Александар Павић

Редактура
Петар Б. Поповић

Графичко уређење и штампа
Графопринт, Горњи Милановац

Тираж
300 примерака

ПРЕИСПИТИВАЊЕ СРЕБРЕНИЦЕ

**Зборник радова са научно-стручних скупова
о Сребреници 2015. и 2016. године**

Београд 2017.

Садржај

Проф. др Вељко Ђурић Мишина, Зашто о Сребреници?.....	7
Александар Павић, Зашто је потребно стално преиспитивање догађаја у Сребреници?	9
Млађен Цицковић, Истина је једна и недјељива	11

ПРВИ СКУП

Сребреница 1995–2015: чињенице, недоумице, пропаганда

Проф. др Вељко Ђурић Мишина, Дрина као геополитичка метафора	17
Проф. др Радован Радиновић, Војна операција „Криваја-95“ – неспорно утврђене емпиријске чињенице	22
Ратко П. Шкрбић, Шта би требало да знамо о Сребреници.....	30
Милош Милојевић, Пробој 28. дивизије Армије Републике Босне и Херцеговине из Сребренице – губици према сведочењима очевидаца	35
др Љубиша Симић, Анализа садржаја масовних гробница Сребренице	42
Џонатан Рупер, Контроверзе ДНК анализе која се користи у идентификацији потенцијалних жртава	48
Стефан Каргановић, Да ли постоје докази геноцидне намере у Сребреници?	54
Џевад Галијашевић, Сребреница у контексту споља инспирисане радикализације муслимана у Босни и Херцеговини	60
Марко Шукало, Позадина студентског писма државном врху Србије	69
Радомир Павловић, О животу Срба и муслимана у Сребреници данас	72
Александар Павић, „Пројекат Сребреница“ као један од стубова западног интервенционизма	77

Ања Филимонова, Злочини и хапшење Насера Орића	86
ЗАВРШНИ ДОКУМЕНТ, Конференције „Сребреница 1995– 2015: чињенице, недоумице, пропаганда“, одржане 4. јула 2015. у Београду	95

ДРУГИ СКУП

Страдање Срба Сребреничког краја у 20. веку

Александар Павић	99
Проф. др Вељко Ђурић Мишина	99
Др Ненад Антонијевић	102
Милош Милојевић	106
МА Немања Девић	110
Винко Пандуревић	114
Бошко Антић	123
Др Горан Ђорђевић	128
Др Радомир Павловић	131
Александар Павић	135

ПРИЛОЗИ

Сребреница 1995-2015	143
Srebrenica 1995-2015 eng	161
Стефан Каргановић, Рат на Балкану – мемоари једног порту- галског официра (1)	181
Стефан Каргановић, Рат на Балкану – мемоари једног порту- галског официра (2)	186

Зашто о Сребреници?

Основни задаци Музеја жртва геноцида јесу: прикупљање, обрада, чување и публиковање података о појединачним и групним жртвама злочина (принудно расељавање, узимање талаца, одвођење у логор, принудни рад, уништавање и пљачка имовине, културно-историјских споменика и добара, употреба недозвољених средстава у борби); прикупљање, обрада и чување грађе о извршиоцима злочина, спасиоцима жртва; утврђивање и обележавање места страдања жртва; обезбеђивање коришћења културно-историјске грађе и сазнања у културне, образовне, васпитне и информативне сврхе; сарадња са сродним институцијама у земљи и иностранству; организација стручних и научних скупова посвећених сећању на жртве злочина.

Имајући у виду да је примарни задатак Музеја трајно сећање на жртве које је у новије доба поднео првенствено српски народ, као и припадници других народа и националних мањина на територијама бивше Југославије, и узимајући у обзир чињеницу да се то страдање догодило у ратовима 1914-1918, 1941-1945. и 1992-1999. године, посебна пажња је посвећена истраживању оних простора где се у ратним збивањима преламала геополитика. Подриње је, по свој прилици, један од тих простора!

Политизација и (зло)употреба трагедије једне стране у грађанском рату, у овом случају муслиманске/бошњачке, наводи нас на потребу комплекснијег сагледавања одређених историјских процеса дугог трајања. У том контексту могуће је посматрати и поједине досадашње активности Музеја с обзиром на то да смо приредили два зборника радова о страдању српског народа Сребреничког краја, које смо представили у Сребреници.

Када политика почне да диктира тумачење прошлости онда је то, може се слободно казати, крај историје. Тада, наиме, прошлост почиње да се описује онако како то неко пожели! Нису ретки случајеви да се, у том контексту, појављују примери неоправданог поређења различитих трагичних догађаја из прошлости и да се све то посматра кроз савремену политичку оптику.

Без намере правдања злочина на било којој страни, тешко је ипак прихватити став да један догађај, какав је онај што се збио после уласка припадника Војске Републике Српске 10. јула у Сребреницу, може да буде издвојен из ширег и „дубљег“ историјског контекста, то јест у односу на оно шта му је претходило, и све последице.

Српски народ који обитава на простору западно од Дрине доживео је у два светска рата, а нарочито у Другом, односно у Независној Држави Хрватској 1941–1945. године, затирања од којих се зацело никада неће у потпуности опоравити. Комплекс концентрационих логора Јасеновац представља трагичну метафору тог несагледивог страдања. У геополитичким и геостратешким разлозима оних чинилаца који су довели до растурања СФР Југославије, као да је придодата и тежња о новом тумачењу прошлости које би послужило правдању њихових злодела. Када је о српском народу реч, према новим тумачењима са запада, пре свих од Англоамериканаца, историјска дешавања у вези с њим добијају у најмању руку чудан ток. У том контексту минимизира се, примера ради, феномен Јасеновца, а форсира један малигни ратни злочин учињен јула 1995. године у средњобосанском Подрињу.

Српском народу се тако намеће велика двострука кривица: најпре је оптужен да преувеличава бројеве својих страдалника (на пример у Независној Држави Хрватској), а потом да умањује број жртава које су пострадале од српске руке.

У покушајима да на одређене чињенице из прошлости поново подсетимо – јер су неспорне – и да допринесемо разјашњавању бројних недоумица у вези са форсираним случајем Сребреница – који ће, нема сумње, и даље бити споран – Музеј жртава геноцида био је саорганизатор два скупа 2015. и 2016. године у Београду.

Овај зборник са двадесетак радова објављујемо у намери да читаоце подстакнемо на размишљање о томе да је распад Југославије 1990–1995. године могуће посматрати и као наставак Другог светског рата, додуше на ограниченом простору, али са знатно ширим бројем учесника сврстаних у једну коалицију предвођену Англоамериканцима и војним савезом НАТО, насупрот које су били само Срби! Жеља нам је да ови радови широј јавности пруже комплекснији контекст опште сребреничке трагедије.

Проф. др Вељко Ђурић Мишина
Музеј жртава геноцида

Зашто је потребно стално преиспитивање догађаја у Сребреници?

У издвојеном мишљењу у Другостепеној пресуди у предмету генерала Здравка Толимира из априла 2015. године, члан жалбеног Већа, судија Жан-Клод Антонети изјавио је да ако би га родбина жртва питала ко је наредио погубљења и зашто он на та питања не би знао како да одговори (Другостепена пресуда, с. 400). Ниједан од осталих судија Међународног суда за бившу Југославију (МКТЈ) га није демантовао.

Ако је после две деценије хашких суђења, првенствено усмерених на утврђивање „српске кривице“ – не само кад је реч о Сребреници, већ и за грађански рат у бившој Југославији, па и за „дрскост“ самих Срба што су решили да буду независни, одбију разне окупаторе и обнове и бране своју државу и државност – један судија тзв. Хашког трибунала способан да изјави тако нешто, и да га нико не демантује, онда је јасно да сребреничка прича ни приближно није испричана до краја. И не само то, него и да нешто с њом суштински није у реду.

„Званична верзија“ дешавања у и око Сребренице у јулу 1995. године је пуна рупа. И са протоком времена, те рупе постају све веће и све теже могу да се прикрију. Зато смо суочени са све агресивнијим покушајима и у Босни и Херцеговини и у Србији, па и у ЕУ и УН – да се та „званична верзија“, по којој су српске снаге 11. јула ушле у (наводно) демилитаризовану зону, окрутно раздвојиле жене, децу и старце од мушкараца, и затим побиле више од 8.000 мушкараца, зацементира псеудо-правним средствима. Односно, да се не само спрече, већ и криминализују сва настојања да коначно буде утврђена истина, лишена (гео)политичке инструментализације коју од самог почетка „краси“ рад, процедуре и пресуде МКТЈ и свих његових бранилаца, пропонената и финансијера, за које МКТЈ представља само средство за вођење рата другим средствима.

Два стручно-научна скупа одржана 2015. и 2016. године чији радови су сабрани у овом Зборнику дали су допринос управо том циљу – преиспитивању званичне верзије; што кроз навођење неспорних чињеница и њиховог раздвајања од пуких претпоставки или паушалних дедукција, што кроз преиспитивање наводно већ утврђених доказа или сведочења, што кроз критичку анализу пресуда и правних квалификација, што кроз указивање на шири контекст и историјску позадину дешавања у Сребреници уопште, што кроз разобличавање (гео)политичких циљева што стоје у позадини званичног сребреничког дискурса.

У том циљу је, уз излагања са поменути два скупа, на крају приложен и додаток, у форми својеврсног кратког приручника о Сребреници, кратке инфо-књижице која ће омогућити сваком читаоцу да за кратко време не само овлада основним чињеницама о Сребреници, већ и да стекне увид у то шта се још увек не зна – попут идентитета и мотива налогодав(а)ца, о чему говори већ цитирани судија Антонети, али и нпр. различитих – и уједно опадајућих! – бројева жртава које се у различитим пресудама МКТЈ наводе.

Преиспитивање случаја Сребренице ће бити настављено, не само у облику борбе за истинитост дешавања у прошлости, већ и за будућност, с обзиром на то да се важећа званична верзија сребреничких догађаја такође користи као инструмент за делегитимизацију и касније укидање или обесмишљавање Републике Српске и перманентну сатанизацију Србије и српског народа уопште. Јасно је да је у том наметнутом рату истина најјаче и најубојитије оружје, и да је она од суштинске важности како за будућност Срба и српског народа уопште, тако и за будућност региона, али и за будућност света.

Ова последња констатација некима ће можда деловати претерано. Но, ако знамо – а то је такође предмет једног од радова у овом Зборнику – да се Сребреница већ скоро две деценије користи као оправдање за разне „хуманитарне интервенције“ широм света, које су однеле вишемилионске жртве и уништиле многе земље, онда ћемо лакше схватити тежину и озбиљност Сребренице и њене (зло)употребе, како у локалним, тако и у глобалним размерама.

На крају, објављивање овог Зборника је и сигнал и знак решености да се од борбе за истину не одустаје и неће одустати, као што неће бити дозвољени ни покушаји њеног гушења или цензуре. Наравно, у исто време, то је и позив свима онима којима је истина на првом месту да критички преиспитају и аргументе и чињенице који су у овом Зборнику садржани, чак ако су и на „супротној“ страни. Јер циљ није наметање сопствене верзије ради „победе“ над неким другим, већ покушај, путем непристрасног и бескомпромисног трагања за истином – где год нас она водила – коначног стављања тачке на сукобе које управо наметнуте „истине“ и верзије настављају да производе и дан-данас, две деценије после заустављања грађанског рата у бившој Југославији.

Александар Павић
Фонд стратешке културе

Истина је једна и недјелљива

Приједлог који је у Представништво Републике Српске у Србији стигао из Музеја жртава геноцида да у јулу 2016. заједно организујемо конференцију „*Страдање Срба Сребреничког краја у 20. веку*“ прихватили смо у увјерењу да је у великој већини свијета знано и потпуно јасно шта геноцид јесте, а шта није и да свако ко у овом дијелу свијета жели јавно презентирати своја размишљања о томе или само упутити оптужбе и протесте зна или би бар требало да зна за Конвенцију о спречавању и кажњавању злочина геноцида усвојену Резолуцијом 260А Генералне скупштине Уједињених нација 9. децембра 1948, али и у сазнању да смо истовремено суочени са све чешћим и упорнијим оптужбама да је Војска Републике Српске у рату у Босни и Херцеговини 1992–1995. године починила геноцид у Сребреници, што је нарасло чак и до вјешто организованих, али на срећу или можда само за сада неуспјелим покушајима да се на основу тих оптужби издејствује посебна резолуција УН.

Између тог увјерења и тог сазнања и сами смо често тражили нове саговорнике на путу до правих, аргументованих, на истини заснованих промишљања која би могла допринијети утврђивању истине и истините презентације у јавности овог региона и свијета.

Геноциди у вријеме Првог и Другог свјетског рата над Јерменима, Јеврејима, Србима... не могу се упоредити ни са једним злочиним у свијету током ратова у другој половини 20. вијека, па ни са злочинима почињеним у ратовима покренутим разбијањем Југославије, гдје су злочин над Србима у Хрватској и злочин над Србима и Бошњацима у Сребреници и око Сребренице сигурно највећи.

Оно што нам се умјесто истине о рату покушава наметнути, са разних страна и на разне начине, најчешће је производ пропагандних машинерија и политичких опредјељења и задатака, те се притом није покушавало, нити се надаље покушава уважити иједна очигледна чињеница, а камоли да се трага за оним мање видљивим и/или намјерно скриваним.

Без уважавања свих релевантних чињеница и показивања свих докумената, па потом сучељавања различитих мишљења и виђења, не може се доћи до пуне истине о рату и временом би постало чак и прихватљиво да свако има своју истину и да је као једину могућу, апсолутну, широко распростире по својим књигама и медијима и, што је најгоре, по својим уџбеницима стварајући тако услове за развој нове мржње која ће чекати и сигурно дочекати прилику за излив у нове сукобе, у нови рат.

Свједоци смо, већ у овом времену, да на истом мјесту о ис-

тој ствари постоје двије или више различитих истина, што би у неком „обичном“ разговору могло бити и скоро неважно, али кад је тако у различитим пресудама, и кад од тога зависе судбине људи и породица, таква неодговорност у односу према утврђивању истине је заиста неопростива. Не могу се лако примити ни ћутања о све чешћим свједочењима непристрасних аутора, странаца који су у вријеме рата боравили у Босни и Херцеговини о томе колико је и каквих све било подвала, подметања и лажи како би се оптужила српска страна, као што је било са Маркалама и Улицом Васе Мискина.

Једно такво свједочење је недавно објављено у мемоарској књизи „Рат на Балкану“ португалског генерала Карлоса Мартинса Бранка, који се од 1994. до 1996. године налазио на важном положају замјеника шефа мисије војних посматрача УН за Хрватску и БиХ. Генерал, поред осталог, у мемоарима износи и своја сазнања о дешавањима на подручју Сребренице у јулу 1995. године, гдје је – изјашњавајући се да у Сребреници није било геноцида – појаснио да би Војска Републике Српске, да је постојала геноцидна намјера, затворила сребреничку енклаву тако да нико не би могао да побјегне, а она је, нападом из два правца, са југоистока и истока, оставила коридоре за повлачење Бошњака према сјеверу и западу. Генерал је посебно нагласио да Војска Републике Српске не би испланирала превоз за 17.000 жена, дјеце и старца, 12. и 13. јула, од којих су многи отишли на територију коју је контролисала Армија Републике БиХ, али и у Србију, гдје су провели неколико година у статусу избјеглица. Генерал објашњава и да је бројка од 8.000 несталих настала тек по првобитној процјени Међународног Црвеног крста, и да се то у једном тренутку претворило у недодирљиву истину; аутор указује да је то постала чињеница коју је забрањено порицати још пре него што је утврђена.

Занимљиво је и генералово поређење догађаја око Сребренице са падом Републике Српске Крајине која је, као и Сребреница, била под заштитом УН; „Догађаји у Сребреници не могу се, нити би се смјели изједначити са оним што се мјесец дана касније догодило у Крајини, где је хрватска војска извела операцију систематског убијања српског становништва које није успјело побјећи или му није пошло заруком да се склони и то не штедећи никога. Мушкарци, жене, дјеца, остарјели, сви без разлике били су предмет истих свирепости и још горих ствари. Та операција је била подробно испланирана и опсежно је документована. Позната су и наређења за њено извођење која је Туђман издао својим генералима, на састанку одржаном 31. јула 1995. на Брионима, пред операцију ’Олуја’. Догађаје у Крајини Хашки трибунал никада није разматрао као геноцид. У односу на те догађаје, западни медији су

се држали на обазривом растојању, а њихова ћутња је била саучесничка и заглашујућа.“

Вјероватно ће у будућности бити још свједочења у корист истине о рату у Босни и Херцеговини, као и у Словенији, Хрватској... и то би требало поздравити с увјерењем да само истина може допринијети правом, искреном помирењу у региону, а без помирења – нема ни мира.

Радови презентовани на овој конференцији, као и они са конференције „Сребреница 1995–2015: чињенице, недоумице, пропаганда“ од 4. јула 2015. који су такође објављени у овом зборнику, обилују правим доказима и примјерима који освјетљавају скоро све аспекте сукоба у Босни и Херцеговини и тако утврђеном истином обесмишљавају оне „истине“ утврђене на матрици пропагандно-политичке машинерије. Наравно, илузорно је очекивати да ће сви одмах схватити и прихватити да је такав пропагандно-политички приступ и погрешан, и опасан, јер је такав и довео до рата у овом региону, пре свега зато што након Другог свјетског рата нису на прави начин утврђене историјске чињенице. Идеолошки приступ утврђивању истине о том рату увео нас је, послје 45 година, у још крвавији рат. Ако бисмо, умјесто да историјске чињенице буду утврђење тако што ће се користити изворни документи и докази, дозволили да се опет успостави такав, идеолошки, политичко-пропагандни приступ проучавању историјских догађаја, отворили бисмо врата новим могућим сукобима и новом рату. Истовремено са утврђивањем историјских истина научним методом и прихватањем тих истина у свим срединама и на свим нивоима, од великог би значаја било да се исто тако у свим срединама и на свим нивоима не суди злочинцима тако што ће политичка пропаганда и појединачни интереси бити једини аргумент за пресуду.

Вриједност сваке научне истине потврђује се у животу, а свако њено извртање и свака лаж увијек највише погађају оне који је изврћу, који лажу. Истина је једна и недјељива.

Имајући све то у виду и разумијевајући колико је велик значај оваквих скупова и допринос сваког сличног сусрета на којем се показују и доказују чињенице и утврђује научна истина, Представништво Републике Српске у Србији и убудуће ће прихватати позиве на овакву сарадњу, јер истина и само истина о прошлости може бити чврст ослонац за сигуран, слободан и на праву и правди заснован живот у миру, а то је сигурно интерес и Републике Српске.

Млађен Цицковић
директор Представништва Републике Српске у Србији

ПРВИ СКУП
Сребреница 1995–2015: чињенице, недоумице,
пропаганда

Музеј жртава геноцида и
Фонд стратешке културе

4. јул 2015. године
Хотел „Life Design“, Београд

Проф. др Вељко Ђурић Мишина
Музеј жртва геноцида

Дрина као геополитичка метафора

Ако је судити по легендама, обичај отимања мале деце на Балкан донели су Турци. Према писању Иве Андрића то су учинили и приликом градње везировог моста на Дрини код Вишеграда под изговором да ће тек тада бити завршен отевши близнаке Стоју и Остоју. Од тада па до данашњих дана, то јест до последњег рата, децу су отимали и жртвовали што поред Дрине, што у њу. Тако је река постала и гробница, али и свето место.

Да је Дрина и метафора потврђује и савремена геополитика. У прилог ове тврдње иде низ следећих чињеница:

Опадање или пропаст велике цивилизације Римског царства започело је 395. године када је цар Теодосије велику државу поделио на два дела – Источни и Западни. Поједини историчари тврде да се граница једним делом поклапала са реком Дрином.

Пропашћу Западног царства, некадашња граница је остала до данашњих дана кроз метафору као извештан међаш. Кажу да је то граница две цивилизације – западноевропске хришћанске и византијске – али за ту тврдњу докази су испразни. Па и византијска цивилизација је у својој основи хришћанска, и оставила је знатно дубље трагове, јер је та држава трајала готово један миленијум. А то се за ниједну европску државу не може тврдити!

Становништво Подриња имало је бурну прошлост током последња два века. Основна карактеристика јесте непрекидно страдање, а то значи и просипање крви у Дрину!

Један део Дрине је тек после Берлинског конгреса 1878. године постао границом између хришћанске Аустро-Угарске и исламске Турске, и цела та река делила је један народ истога корена на две државе.

Интереси великих држава никада се готово не поклапају са интересима малих народа, нарочито када им се нађу на геополитичком пројекту. Судар германског интереса – Немачке и Аустроугарске – о походу на Исток преко Балкана, с једне стране, и жеље српског народа за уједињењем, с друге стране, ломио се на Дрини 1914. године. Управо те године, аустроугарски војници починили су злочине с обе стране те реке над истим, српским народом. Осим

масовних стрелања, један део тамошњег народа страдао је у логорима широм црно-жуте монархије.

Крај Првог светског рата који је донео пораз германским плановима, допринео је уједињењу Срба, али и до стварања прве јужнословенске државе у којој су се нашли и Словенци и Хрвати и то по вољи оне стране која је победила – Англоамериканца и Француза. У тој новој држави, Дрина је била само једна од река у краљевини!

Историја се на неки начин 1941. године поновила управо на Дрини после војног пораза Краљевине Југославије и њеним распарчавањем, проглашењем Независне Државе Хрватске, чија се источна граница поклапала са границом између Аустроугарске и Србије.

Други светски рат на простору око Дрине је посебан; ратовали су с једне стране Хрвати и готово сви муслимани против Срба кад је реч о националној категорији, ратовали су усташе, четници и партизани кад је реч о идеолошкој категорији, своје стратешке интересе на тим просторима имали су Немци, Италијани и Британци...

Успостављањем комунистичке Југославије 1945. године Дрина је између република постала граница која је готово сваке године појачавана и на тај начин раздвајала Српство. Уосталом, да ли се заборавило колико је мостова на тој реци подигнуто у тој Југославији.

Распадом те Југославије у грађанском рату 1992–1995. Дрина је поново постала граница две државе. А како је вољом Американаца (и донекле Европљана), 1995. године Босна и Херцеговина дефинисана као држава од два ентитета – хрватско-муслиманске Федерације Босне и Херцеговине и Републике Српске, могуће је претпоставити, а историја је сведок да на Балкану ништа није дуготрајно, да ће и те границе кад-тад нестати... Баш та променљивост резултирала је историјским дешавањима са, нажалост, пуно људске крви!

Читајући историју Подриња није тешко закључити да је у скоро свим текстовима избегнуто национално одређење злочинаца и жртава.

За разлику од других народа, код Срба је „књиговодство смрти“ готово небитна чињеница што, поред осталог, доказују распони у објављеним подацима о, на пример, приближном броју страдалих у Првом и Другом светском рату и грађанском рату у Босни и Херцеговини 1992–1995. године.

Крв Срба из Подриња просута је и у Јасеновцу, али и на бројним другим стратиштима, примера ради на Старом Сајмишту у Новом Београду, територији тадашње Независне Државе Хрват-

ске 1941–1945. године. Јасеновац је неко од песника означио као највећи српски град под земљом.

Српска православна црква је том гробишту пришла са посебним страхопоштовањем стављајући га у раван са косовским ратницима који су изабрали царство небеско. Јасеновачки мученици су страдалници за веру и нацију!

Вољом светских моћника, првенствено Англоамериканаца, српско позивање на Јасеновац требало је у новије време заклонити великом пропагандом која ће Србима натурали кривицу и тако од жртве начинити злочинца.

У грађанском рату у Босни у Херцеговини није било невиних стране. На страни хрватско-муслиманске коалиције био је војни савез НАТО и то исказао на разне начине: од бомбардовања српских положаја до цртања граница у војној бази америчке војске у Дејтону. Вољом тих моћника рат у Босни и Херцеговини окончан је и са још једном намером – стварањем мита о српском геноциду у Сребреници. При томе су намерно хтели да буду заборављени бројни злочини над унуцима жртава које су починили унуци злочинаца из Другог светског рата махом на истим стратиштима поред Дрине.

Ти моћници су посредством делова политичке елите и малобројне западне експозитуре назване невладине организације у Србије дали свој допринос пројектима о српској кривици не схватајући законе историје. А ти закони су трајнији од закона силе и оружја!

Познавање заједничке прошлости, без обзира на то колико је она била крвава, то јест узрока и последица великих догађаја, дубоко се утиснуло у записе душа народа и служи као опомена. То није карактеристично само за Србе, то поштују сви велики народи! У овом контексту, подсећам на неколико чињеница из прошлих времена.

Двојица од господара Београдског пашалука с почетка XIX века, због којих је 1804. године и избио српски устанак, били су родом из Сребренице; главне снаге турске османске војске која је 1813. похарала Карађорђеву Србију дошле су с друге стране Дрине; у Првом светском рату, 1914–1918, у редовима аустроугарских јединица налазили су се босански Хрвати и муслимани из Подриња, у Другом светском рату, 1941–1945, на немачкој страни и у јединицама Независне Државе Хрватске били су и муслимански младићи из истих крајева. Историјска наука је и до сада дала довољно података о злочинима тих јединица над српским народом са обе стране реке Дрине!

У аустроугарским геополитичким плановима, Дрина је требало да буде само једна од „њихових“ река, а Морава граница са

Бугарском; у плановима Независне Државе Хрватске, та река је требало да буде граница две цивилизације (додуше, познате су и претње немачких генерала Милану Недићу, изречене крајем августа 1941. године, приликом понуде да се прихвати незахвалне улоге колаборационисте, да ће у случају његовог одбијања они, Немци, Србију поделити тако да ће се на Морави граничити Хрватска и Бугарска).

У хрватским плановима о подели Босне и Херцеговине приликом распада СФР Југославије, Дрина није помињана као њихов циљ. Можда су желели да у томе искористе муслимане, с обзиром на искуство из прошлости, нарочито из 1942. године?

Историја је, међутим, показала неспроводљивост тих великих планова. Као последица пропасти управо поменутих намера, остали су велики демографски губици српског народа, настали због злочина учињених 1914–1918, 1941–1945. и 1991–1995. године.

На крају XX века, у Подрињу нема Хрвата, ту и тамо има муслимана/Бошњака, али они, због своје бројности, не чине значајан проблем српској већини (осим ако се на Западу поново не планира и испровоцира неки локални рат ниског интензитета).

То су резултати локалне геополитике на балканском простору, која је у 20. веку имала своја три периода.

Глобални пројекат „Србија по нашој мери“, сачињен пре више од 15 година у посебним телима америчког Министарства иностраних послова, а по предлозима Савета за иностране послове Рокфелерове фондације, још није окончан.

У Србији и Српској у последње време главна тема у медијским и круговима политичке елите јесте предвиђање да долази период нове регионалне нестабилности, која ће пред Србију поставити изузетно озбиљне изазове. Јавност се свакодневно плаши претњама да Англоамериканци „припремају хаос на Балкану“ и да званични Вашингтон захтева од Србије нове уступке или, тачније, нова понижења и издају националних интереса. Све је то већ виђено, мада за многе као да је заборављено. Није, међутим, реч ни о каквом новом пројекту Америке и Запада, све су то стари планови. Ново је само то што пре свега Америка процењује да је сада дошло време да се ти планови интензивирају како би се искористио тренутак када је на власти, пре свега у Србији, политичка елита која је спремна и одлучна да испуни било који захтев и тако „заврши недовршени посао“. Процена је да је мало вероватно да ће у Београду у скорије време бити тако подобна власт и тако одлучна у својој послушности.

Веома гласни у медијима представници невладиних организација у Србији, који добијају америчке финансијску подршку, у последње време истичу да је регион Западног Балкана „остао последњи недовршени посао Запада“. На страну чињеница да Англоамериканци ни један посао који су започели нису завршили. У пројекту разрешења питања Западног Балкана треба посматрати и појачано подсећање на случај Сребренице и страдање припадника 28. бригаде Армије Босне и Херцеговине. А то је само делић од онога шта је намењено српском народу у новој геополитици!

Англоамериканцима се жури јер желе да искористе заостравање односа са Русијом, показујући јој да су у стању да отму Балкан и тако покажу своју моћ. Истовремено, освајање Балкана је још једно понижавање старе Европе.

Како амерички геополитички планови на глобалном плану трпе неуспехе, „недовршени посао“ на Балкану би заиста остао без реалне перспективе да буде „довршен“ према западним плановима. Зато им је преко потребна победа на Дрини, „на средини“ српског народа. А у том походу до циља рачунају и на представнике највиших политичких инстанци који су се већ доказали у понижавању сопственог народа и историје. Једног од таквих недавно су у Вашингтону дочекали представници протокола, док је, некако истовремено, покренута агресивна америчка пропагандна кампања започета резолуцијом у Конгресу о српском геноциду у Сребреници, а преко Велике Британије то исто је учињено и у Уједињеним нацијама, под образложењем да све то доприноси помирењу народа.

Познавајући утицај моћника са Запада, не требало да буде изненађење што Србима опет намећу кривицу превиђајући узроке. У том контексту ваља се сетити оне народне мудрости која траје миленијумима: Ничија не гори до зоре! Управо онако како је схватио онај велики везир, који је свом родном крају направио мост на Жепи, а то лепо у краткој причи разјаснио Иво Андрић!

Ако Србија то не разуме, онда је то њен, а не западни проблем.

Проф. др Радован Радиновић, генерал у пензији

Војна операција „Криваја-95“ – неспорно утврђене емпиријске чињенице

Пре него што приступим обради одабране теме, морам истаћи две напомене:

Прва напомена је да сви ми који се бавимо Сребреницом, односно последицама „онога“ што се именује као Сребреница, морамо бити свесни да се тамо, тог јула 1995. године, догодио велики злочин. Он је толико велики да га не треба вештачки и неистинито увећавати да би уверљивије звучао. Ова напомена је важна из разлога оправдања пред самим собом, јер постоји опасност да речи анализе истинитих догађаја о том злочину зазвуче као правдање злочина. Не, то нам није циљ, нити то сме бити било какав циљ. Наравно, морамо оспоравати лажне чињенице о злочину које му се додају да би он био што већи и тако досегао до ранга геноцида. Али га се не сме оспоравати, јер је он и у размерама броја убијених за које ми тврдимо да су тачне, толико велики злочин да пред њим морамо осетити и срам што су то починили наши сународници и ужас што је то учињено према људском роду, ма које вере и нације био.

Друго што желим у виду напомене да кажем јесте да нећемо ми скуповима ове врсте, нити записима са ових скупова, разуверити тај злонамерни свет који нам лиферује резолуције о геноциду и о геноцидности нашег народа да ми нисмо такви какве нас желе приказати. Придружујем се мишљењу да ту врсту амбиција овај скуп и нема. Али, наша је дужност, држећи се стриктно истине, дакле чињеница које се могу проверити и које су до сада проверене, да о Сребреници и о свему што се тамо догодило, говоримо стално како бисмо спречили да наши потомци читају о томе како су им преци били геноцидни.

Ово и зато што се упорно ћути о више пута поновљеном геноциду над управо над нашим народом. Од геноцида којег су према недужном становништву извршили аустроугарски окупатори и осветници у I светском рату, о геноциду Независне Државе Хрватске у II светском рату, све до најновијег геноцида те нове Независне Државе Хрватске над Србима на простору Републике Српске Крајине. Ти геноциди се не смеју заборавити, а они ће се заборавити ако ми о њима стално не говоримо и пишемо. Европа о томе и даље ћути, а то не би смела, исто онако како не би смела

да у заборав потискује геноцид Турске према Јерменима и Немачке према Јеврејима и Словенима.

Враћам се задатој теми. Шта су главне замерке војној операцији Војске Републике Српске, која је шифрована под кодним називом „Криваја 95“, према мишљењу званичне међународне јавности формиране како под утицајем агресивне западне пропаганде, тако и пресуда крајње пристрасног и политички инструисаног и контролисаног Хашког Трибунала? То су: (1) да је операција била напад на заштићену зону Уједињених нација (УН); (2) да је реч о добро испланираном и свеобухватном нападу на цивилно становништво; (3) да је последица тог напада било принудно исељавање становништва; (4) да су масовно стрељани заробљени муслимански мушкарци који су покушали да се спасу бекством у колони ка Тузли.

1. Да ли је „Криваја 95“ била напад на „заштићену зону УН“?

Да видимо како стоји ствар са утврђеним чињеницама у вези са оптужбама да је Војска Републике Српске напала заштићену зону Уједињених нација. Постоји споразум о демилитаризацији, који су 8. маја 1993. године потписали генерал Ратко Младића, као главнокомандујући Војске Републике Српске (ВРС), Сефер Халиловић, командант Армије, односно начелник Штаба Армије Републике Босне и Херцеговине (АРБиХ), у присуству генерала Филипа Мориона команданта снага УНПРОФОР-а у Сарајеву, као посредника и сведока тога споразума између две ратујуће стране.

На основу тог споразума војне снаге Сребренице, дакле, муслиманске војне снаге, морале су се или иселити или све наоружање предати УНПРОФОР-у на чување. (Споразум о демилитаризацији територије Сребреница и Жепа, од 8. 5. 1995. године, број документа у архиви Хашког Трибунала је Д00135). Значи, то је био услов да Сребреница буде проглашена за заштићену зону. Сам Сефер Халиловић о том споразуму у својој књизи каже следеће: „Вратио сам се у Штаб и послао наређење у Сребреницу и Жепу да не смеју ни један исправан комад оружја предати, нити један читав метак. Након свега отишао сам код Изетбеговића и добио ријетко признање за успјех.“ (Сефер Халиловић, Лукава стратегија, Сарајево 1997, стр. 108)

Рамиз Бећировић, начелник штаба те, 28. муслиманске дивизије, приликом испитивања од органа безбедности 2. Корпуса Армије Босне и Херцеговине након извлачења у Тузлу изјавио је дословце исто што и Халиловић, тј. да су једва прикупили нешто старог оружја да предају УНПРОФОР-у као доказ да су се, наводно, демилитаризовали, што наравно није било тачно, тј. да Сре-

бреница није била демилитаризована зона, па је као таква била легитимни војни циљ (Изјава дата одељењу Службе безбједности 2. корпуса АБиХ, 11. 8. 1995, стр. 0184521).

Бројна оперативна документа АРБиХ говоре исто то, тачније да Сребреница није била демилитаризована зона, већ да су из те зоне стално дејствовале муслиманске снаге и наносиле знатне губитке војсци и цивилном становништву Републике Српске и при томе чиниле страшне злочине. Ево неколико од тих докумената:

– 17. јуна 1995. године Други корпус Армије Босне и Херцеговине наредио је 28. дивизији да убади диверзантско-терористичке групе у позадину ВРС на прилазима Сребреници и да „веже“ снаге Војске Републике Српске како би било олакшано стање на сарајевском ратишту. (Наређење Команди 28. див. КоВ за извођење офанзивних борбених дејстава, бр. 1/825-84, од 17. 6. 1995)

– 28. јуна 1995. је изведен велики напад на село Вишњицу. Званичници те јединице у својим оперативним извештајима обавештавају Врховну команду да су убили 60 четника, да су том приликом заробили велике количине материјалних средстава, крупне и ситне стоке (Оперативни извештај К-нде 28. д., Стр. пов. бр. 04-114/95, од 30. 6. 1995). Дакле, потпуно уништење свега што се креће, свега што је живо. Дакле, потпуно затирање сваког облика живота. Е, управо то је био повод да се планира и изведе операција „Криваја 95“, а не напад на заштићену зону како то говоре, пре свих, међународни представници, и како је то већ готово прихваћено мишљење у свету, али и у добром делу домаће јавности. За тако успешно изведене нападе из те, наводно, демобилизоване зоне, Команда 2. Корпуса својој 28. дивизији у Сребреници шаље телеграм: „Честитам вам на успјешно изведеним борбеним дејствима, чиме сте знатно допринијели успјешнијем извођењу операција деблокаде Сарајева и агресору нанијели тешке губитке...“ (Честитка, Стр. пов. бр. 02/1-670/4, од 28. 6. 1995.)

2. Да ли је „Криваја 95“ била свеобухватан план напада на цивиле?

Операција „Криваја 95“ нити је била свеобухватна, нити је била благовремено планирана, нити је била благовремено изведена операција. Напротив, била је потпуно изнуђена операција, неплагирана и реч је о акцији веома ограниченог домета и то по свим параметрима војних дејстава: од обима ангажованих снага, преко оперативне замисли за ангажовање, до планираних оперативних циљева које је требало достићи и остварити.

У Заповести команданта Дринског корпуса за њено извођење, 2. јула 1995. године, дословце пише да „циљ дејстава јесте раз-

двајање енклава Сребренице и Жепе“ (Заповијест за активна б/д, Стр. пов. бр. 04/156-2, од 2. јула 1995. године, стр. 2.) Зашто? Да би било спречено да у тај простор упадају диверзантско-терористичке групе 28. дивизије. Дакле, није било уопште планирано да се уђе у Сребреницу него да се само раздвоје енклаве и да се заштићена зона сведе на урбани део града.

Да улазак у Сребреницу није био планиран говори и чињеница да је за активна дејства ангажовано људство од свега око једне бригаде, што за напад на насељено место ни изблиза није довољно ако се зна да то место бране снаге једне дивизије. Та чињеница â ргиог оповргава тврдњу да је „Криваја 95“ била свеобухватна и да је представљала напад на цивилно становништво Сребренице. Јер с толиким снагама напросто није било могуће ући у Сребреницу. Ако се то зна, поставља се питање како је уопште дошло до тога да снаге ВРС уђу у Сребреницу. Одговор је врло једноставан. Град није брањен, већ су се снаге 28. дивизије из града повукле без правог отпора из необјашњивих разлога. Сагласност да се уђе у град дао је председник Републике Српске Радован Караџић 9. јула дакле накнадно (Главни штаб ВРС, Стр. пов. бр. 12/46-551/95, од 9. јула 1995.). То је од њега тражила Команда Дринског корпуса, тек када се видело да је град готово празан и да може настати свеопшти хаос и пљачка. Дакле, није уопште било планирано да се уђе у град, нити да се он напада. А да град није нападан може се видети и на снимцима који приказују улазак ВРС у Сребреницу. Значи другим речима да брањено насељено место не може бити заузето без разарања и без жртава. У Сребреници тог јула 95. године од дејства ВРС није било разарања. На срећу, није било ни жртава, осим што је пронађен леш једне жене. Дакле, није било нити разарања, нити цивилних жртава. Ако свега тога није било, онда је потпуна неистина да је реч о свеобухватном нападу на заштићену зону и цивилно становништво.

3. Да ли је становништво присилно исељавано, односно прогнано?

Трећа велика и можда највећа лаж која се Србима приписује као кривица за Сребреницу јесте да је, наводно, као последица те операције присилно исељено, дакле прогнано, цивилно становништво. Тврдим да је то ноторна неистина и то може проверити свако кад погледа и проучи оперативна документа која у вези са пресељењем становништва постоје. Истина је да је 9. јула, а исељавање је било 12. јула, председник Председништва општине Сребреница Осман Суљић, упутио писмо на знање Алији Изетбеговићу и генералу Расиму Делићу у којем тражи да се са, како то он сликовит-

то зове, агресорском командом склопи споразум да буде отворен коридор да би се иселило становништво из Сребренице, јер тамо нема опстанка зато што њихова војска (28. дивизија) не намерава да брани град. Дакле, они сами траже да се иселе, а не Војска и државно руководство Републике Српске, нити их на то ико присиљава. (Обавештење са сједнице Предсједништва општине Сребреница, бр. 01/95, од 9. јула 1995. године, број у документацији Хашког Трибунала 00342255).

Поред овог документа који недвосмислено говори о томе да је жеља и намера иселјавања било одређење самог становништва Сребренице, постоји и Наредба председника Републике Српске Радована Караџића, у којој он наређује именовање цивилног повереника, односно цивилне власти за Сребреницу и тражи од цивилних власти да се становништво омогући слобода избора места живљења или преселјења (Одлука о именовању цивилног комесара за општину српска Сребреница, број 01-1350/95, од 11. септембра 1995. године, тачка 4).

Када сам у улози војног експерта сведочио у његовој одбрани у Хагу упитао сам га – зашто је у тој наредби апострофирао назив српска општина Сребреница, када је то некад било ипак већинско муслиманско насеље. Одговорио ми је да је то учинио зато што су у преговорима пре рата са муслиманском страном сматрали да треба да буду формиране две општине: сребренички Срби да формирају српску општину Сребреница, а муслимани своју општину Сребреница. Ја сам – каже Караџић – и даље мислио да ће муслимани, након демилитаризације формирати своју општину Сребреница и нисам хтео да својим наредбама именујем власт њихове општине, већ сам сматрао да ће то они сами урадити. Дакле, није Караџићу ни у примисли било да становништво треба да се исели, па у тој наредби он изричито наређује Дреонићу, кога је одредио као цивилног повереника за српску општину Сребреница, да обезбеди становништву сигуран боравак и избор места живљења. Дакле, сребренички муслимани су могли да изаберу где ће да живе. Да ли да остану или да оду тамо где би се осећали безбедније.

Поред тога, после те наредбе о формирању цивилне власти Караџић је издао и наредбу о формирању станице јавне безбедности. У тој наредби дословце понавља исту ствар, а то је да се обезбеди сигурност становништва и слобода избора њиховог места живљења (Наредба о формирању станице јавне безбедности Српске Сребренице, бр. К/П-1-407/95, од 12. јула 1995. године, тачка 4).

Следећа чињеница која указује на то да није био прогон, него да је то била одлука самог становништва, јесте изјава коју је хашким истражитељима 1996. године дао ген. Николај, у време сребреничких догађаја 95. године начелник штаба УНПРОФОР-а

за Босну и Херцеговину, иначе генерал холандске војске. Овде је потребна и мала дигресија. Када кажем да је то била одлука становништва, не мислим да је њима било сјајно у Сребреници. У том месту су у то доба владали очајни животни услови; било је лето, неимаштина, страх од освета и од нечисте савести многих због злодела које су муслимани причинили Србима итд. Дакле, било је сасвим логично очекивати да ће становништво желети да оде на територију коју контролише њихова војска. Али је на овом месту веома битно нагласити да их ВРС или власт РС на то нису силом натерали и зато се овде не може радити о прогону.

Да се вратимо генералу Николају и његовој изјави датој Хашким истражитељима. У њој генерал Николај дословно каже следеће: „Пуковнику Каремансу (командант холандског батаљона УНПРОФОР-а у Сребреници – прим. аут.) смо телефоном и писмено доставили инструкције и шта да ради током ових преговора (састанак у Братунцу у хотелу „Фонтана“ 11. јула увече – Р. Р.) чим смо зауставили ваздушне нападе (око 17,00 11. јула – Р. Р.), схватили смо да из Сребренице треба евакуисати цивилно становништво. На дан 11. јула обавестио сам холандског министра одбране о планираној евакуацији и нашој намери да користимо камионе УНПРОФОР-а и он се са тим сложио.“ (Види документ „Изјава свједока“, ИД 21, 18. новембар 1996. стр. 00899500.) Из цитиране изјаве холандског генерала јасно проистиче да је он у улози претпостављене командне инстанце наредио Каремансу, команданту холандског батаљона, да тражи на састанку са генералом Младићем у хотелу „Фонтана“ да се становништво безбедно исели на територију под контролом муслиманског становништва.

И то исто сведочи сам Кареманс, у транскрипту који је приказан на суђењу Радовану Караџићу.

Дакле, на основу свих тих података закључак јесте да је апсолутно нетачно да су цивили Сребренице прогнани, него да су они исељени на основу њихових захтева и на основу захтева УНПРОФОР-а и Уједињених нација.

Када размишљамо о кривици, о грешкама, свих инволвираних у Сребреницу тога времена, мора се имати у виду и грех других учесника тих догађаја. Тог тренутка у Босни и Херцеговини најнеуралгичнија тачка је била Сребреница. Поставља се питање зашто се нико из механизма Уједињених нација није појавио тога дана тамо? Требало би подсетити и на чињеницу где тих дана борави генерал Смит, командант снага УНПРОФОР-а за сво време Сребреничке трагедије? Он се тада одмара на Корчули, 8. јула је добио оперативни извештај своје команде из Сарајева и у том документу нема ни једне једине речи, ни једног јединог слова о Сребреници. Има само понешто о Игману, односно о Сарајеву, али се Сребре-

ница и не спомиње. Значи ли то да су припадници УНПРОФОР-а намерно жмурили над сребреничком трагедијом. Ако то јесте тако, а очито је да јесте, зашто су то чинили и у име којих и чијих виших циљева и интереса.

Ако НАТО може да сними из ваздуха регистарски број таблице на аутомобилу, па зар није могао да види шта се чини, шта се дешава у околини Сребренице? Зар то није могао да спречи? Јесте могао да спречи, али није хтео и у томе је њихова велика одговорност.

4. Да ли су заробљени и стрељани муслимански мушкарци или ратни заробљеници?

Војска Републике Српске је оптужена да је заробила муслиманске мушкарце и погубила цивиле. То није истина. Заробљени су припадници мешовите колоне која је од 12. до 17. јула 1995. године покушавала да се пробије кроз борбени поредак Дринског корпуса. Реч је о операцији пробоја из окружења која је најкомплицованија борбена радња. Њу не може успешно спровести јединица која је била у стању у каквом је у време пробоја била 28. дивизија Армије Босне и Херцеговине. Зна се да је наређено 28. дивизији да се пробије кроз борбени поредак Дринског корпуса, али када се зна стање у каквом се та дивизија тада налазила, онда се мора закључити да је таквим наређењем та формација била жртвована, жртвована за неке више циљеве за које ни до дан данас није познато који су и чији су то били циљеви.

Јер та јединица се апсолутно није могла пробити. Она је од Шушњара и Јаглића – на десетак километара западно од Сребренице – требало да прође кроз борбени поредак Дринског корпуса на дубини од 70 до 100 километара. На том путу пробоја имала је равно шест великих судара са Војском Републике Српске.

Први велики судар десио се у месту Баре, одмах након Јаглића и Шушњара, и по сведочењу Жан Рене Руеза, истражитеља Хашког трибунала, колона у пробоју је на минском пољу и првом контакту са Војском Републике Српске, а то су биле снаге Братуначке бригаде. Погинуло је најмање 800 људи. Дакле, то су њихови извори, а не српски.

Нажалост, тај податак, тј. тај документ је изгубљен, више га никад нисам видео, сем кад сам сведочио у одбрани Крстића, али касније је на волшебан начин нестао. Зато га у овом раду не могу прецизно цитирати.

Дакле, следећи судар је био код Кравице, следе Коњевић поље, па Нова Касаба, Глоде, Снагово, све до излаза из зоне одговорности Дринског корпуса на њеном крајњем северозападном

делу. О каквим се сударима радило довољно говори борбени извештај потпуковника Обреновића, начелника Штаба Зворничке бригаде, а у то време заменика команданта, јер је командант Зворничке бригаде Винко Пандуревић био у Жепи до 15. јула. Обреновић у Споразуму о признању кривице, који је склопио са Тужилаштвом Трибунала, каже да је Зворничка бригада у тим борбама изгубила 38 људи, дакле више него што су изгубили у борби за Сребреницу. Заробљена су им три самоходна оруђа. Очито је да је реч о наоружаној колони и да то нису били муслимани цивили. Разуме се, није цела колона била наоружана, али су у њеном саставу били војно способни мушкарци. Како војска на положајима да зна да су то цивили, а не војници. Постоји ли неки начин да се то утврди, пре него буду заробљени? Одговор је, не. Дакле, он је заробљен као ратни заробљеник и ликвидиран као војни заробљеник, а не као цивил. У томе је разлика, што не оправдава никог ко је ликвидирао ратног заробљеника, али треба рећи истину да нису убијани цивили, него војници.

То су подаци с којима сам располагао и за које сам сматрао да би било важно да их овде саопштим, не зато што очекујем да они разувере оне који о томе имају â priori формирано мишљење, већ зато да се увек када нам се пружи прилика одговорно одужујемо истини о том страшном злочину. А таквих је било на све стране, па и према Србима, само што о тим злочинима данашњи тзв. Велики свет ћути. Наша је дужност да о томе не ћутимо.

Шта би требало да знамо о Сребреници

Данас су Сребреница и „геноцид“ најважнији и најчешће спомињани појмови у Републици Српској (у даљем тексту РС) , Србији и шире. Они су за српски народ, РС и Србију мора, омча око врата, која се све више стеже и прети угушењем. Највећа потенцијална опасност по безбедност српског народа и региона. Када њима додамо и нацрт Резолуције о Сребреници, онда све то изгледа још суморније. Резолуција сама по себи можда и није тако застрашујућа колико су застрашујуће последице које она може произвести. Уколико Резолуција буде усвојена биће стављена тачка на геноцид у Сребреници, српски народ оглашен геноцидним, а РС проглашена као геноцидна творевина. Следи захтев за специјални статус Сребренице (нешто слично као дистрикт Брчко), захтев за редеофинисање Дејтонског споразума и одузимање РС најважнијих ентитетских надлежности које су јој гарантоване Дејтонским Уставом, што све заједно може произвести несагледиве безбедносне проблеме. Није потребно никога убеђивати да не мора и неће бити тако. Тако ће муслимани схватити Резолуцију и у складу с тим ће се и понашати. У томе они имају искуства. Тако су схватили и тумачили споразум о демилитаризацији Сребренице 1995. године, а понашали се потпуно супротно од одредби које су прихватили и потписали.

Оно што није познато јесте да је готово све од муслимана и тужилаштва Хашког трибунала засновано на лажном представљању броја наводно побијених војноспособних мушкараца Сребренице у јулу 1995. године. Наиме, усвојен је и устаљен број од више од 7.000 или 8.000 наводно побијених војноспособних мушкараца Сребренице. Временом то је постала „званична службена верзија“. Нажалост и велики део српске јавности је усвојио ту верзију као тачну, а нарочито се истичу неке невладине организације у Србији. И сви о томе могу до миле воље да причају и пишу у електронским и штампаним медијима, наносећи тиме свом народу и држави немерљиву штету. У Краљевини Југославији у војним Правилима службе из 1938. године људи који свесно или несвесно раде на штету свога народа, државе и краља, дефинисани су као унутрашњи непријатељ.

Није било тако. Нису снаге РС побиле више од 7.000 или 8.000 војноспособних мушкараца Сребренице. Није и до данас доказана намера, као најважнији конститутивни елемент дефиници-

је геноцида. Ни до данас Тужилаштво није пронашло ни показало суду ни једно наређење у којем се наређује убијање ратних заробљеника и цивила Сребренице. У војним наређењима најважнији њихов део је одлука, а у одлуци најважнија је намера претпостављеног коју потчињени морају извршити. Често се, и у војсци, мисли да се задаци морају извршити, што није тачно. Задаци се могу мењати, а намера претпостављеног мора извршити. Ако намера није доказана, може ли се онда тврдити да је извршен геноцид? Закључите сами. Проблем је што је у Хашком трибуналу могуће све што они замисле. У том трибуналу убиство троје људи могуће је прогласити геноцидом. Тако су убиство три војноспособна мушкарца Жепе у првостепеној пресуди генералу Толимиру прогласили геноцидом у Жепи.

Ни до данас није начињена селекција међу жртвама на оне који су погинули у борбама (легитимне жртве) и оне који су убијени. Тужилаштво свим силама настоји да то избегне. Зато је основана сумња да је Тужилаштво и погинуле у борбама (легитимне жртве) укључило у број наводно побијених.

Анализом истих докумената које је Тужилаштво (мањим делом и одбране), поднело као доказне предмете у више суђења у трибуналу, праћењем кретања живих становника Сребренице (цивила и војника) који су расељени и операцијама или офанзивама, како каже генерал Смит, пронађени су докази који се дијаметрално разликују од оних које је поднело Тужилаштво. Ти докази показују да се број побијених војноспособних мушкараца Сребренице не може изразити у хиљадама већ само у стотинама и да су сви или скоро сви становници (цивили и војници), на разне начине, изашли из Сребренице у Тузлу и околину.

Јавност мора да сазна:

– да је после напада на село Вишњицу (26. јуна 1995), када су јединице 28. дивизије убиле искључиво српске старце и старице и украле 40 оваца, Генералштаб Армије Републике Босне и Херцеговине (у даљем тексту ГШ АРБиХ) послао обавештајну информацију свим јединицама о успешној акцији 28. дивизије наглашавајући да би то требао бити пример свим јединицама и посебно истичући да су „четници имали цивилних жртава“ бодрети, на тај начин, да „четнике“ треба убијати независно од тога да ли су војници или цивили, те да је, након ове акције, 28. дивизија добила похвалу од претпостављене команде. Овде се јасно види намера, а ниједно наређење сличне садржине није нађено, а да потиче од ВРС;

– да „није убијена ни једна особа од око 7.500 који се налазе на списку несталих, а да је 1,500 умрло на разне начине на правцу

пробоја“ како тврди експерт демограф Тужилаштва Хелге Брум-борг;

– да главни истражитељ Тужилаштва „види“ шта има под земљом и колико жртава има у масовним гробницама иако оне још нису откопане;

– да су муслимани имали намеру и жељу да Сребреницу напусте још 1993. године, па су то актуелизовали 9. јула 1995, два дана пре но што је ВРС ушла у Сребреницу, у којој више није било ни једног војника 28. дивизије, захтевајући од власти у Сарајеву да се са ВРС уговори састанак и склопи споразум да се безбедно сви иселе из Сребренице;

– да је постојао споразум америчког председника Била Клинтона и Алије Изетбеговића да се Сребреница жртвује, да Срби побију најмање 5.000 људи, а заузврат ће НАТО бомбардовати РС и ВРС (видети параграф 115. Извештаја ГС УН о Сребреници):

– да је постојао и договор политичких руководства РС и Федерације БиХ да се територије Сребренице и Жепе размене за Вогошћу и друге делове око Сарајева на начин да муслимани неће свим силама бранити Сребреницу, а да Срби неће свим силама бранити Вогошћу и још неке делове које је ВРС бранила око Сарајева;

– да тужиоци у две оптужнице (*Поповић и остали* и *Толимир*), тврде да је превезено на стратишта више ратних заробљеника него што је заробљено и то значајно више, да је погубљено заробљеника више него што је доведено на погубљење, да је погубљено више него што је заробљено за више од 2.000, што је неприродно и противно је природним законима и законима здравог разума;

– да је у Сребреници почетком јула 1995. године било од 38.000 до 42.000 становника, а да је најчешћи број који се појављује у документима 40.000 (осам пута) и да је овај број „чињеница о којој је пресуђено“ у предмету *Крстић*, а да је у Тузли и околини Влада из Сарајева уз помоћ Светске здравствене организације 4. августа регистровала 35.632 избеглица (расељених лица) из Сребренице, а међу њима 10.632 војноспособних мушкараца (то су све цивили) и 3.000 до 5.000 војника 28. дивизије који су ушли у састав 2. Корпуса АРБиХ и нису регистровани међу цивилима;

– да се, имајући у виду напред наведено и остале податке, укупан број становника Сребренице 4. августа 1995. (преживели плус погинули током пробоја 28. дивизије) креће од 39.632 до 43.632 и да је скоро једнак или надмашује број становника Сребренице почетком јула 1995. године, што убедљиво нарушава кредибилитет тезе тужилаштва о наводно побијених 7.000 или 8.000 војноспособних мушкараца Сребренице.

– да је, ако је тачан број убијених војноспособних мушкараца „више од 7.000“ који Тужилаштво заступа, у Сребреници по-

четком јула 1995. године требало бити 27.126 до 29.386 мушкараца укупно или 53.188 до 57.619 становника укупно. Познато је да је у Сребреници почетком јула 1995. било 40.000 становника. Истовремено то је и најповољнија опција за Тужилаштво јер у прорачун нису узети у обзир ни погинули у борбама за Сребреницу (300-400), ни број погинулих током пробоја 28. дивизије (3.000), ни број војника дивизије који су побегли у Жепу па из ње безбедно евакуисани (300-400), ни број размењених из логора Батковић (171). Њих је укупно 3.770-3.970;

– да је у Хашком трибуналу усвојено правило „да се већина побијених сматра несталим“, што је правно неутемељено. Ако се не верујете, ево: „Пошто се већина побијених сматра несталим њихове жене не могу поново да се удају и рађају још деце“ (Чињенични основ тужиоца у предмету Поповић и остали). Већина несталих се може сматрати побијеним, али не и тврдити да је тако док се не пронађу живи или мртви. На таквом правном ништавилу подваљено је Комисији владе и Влади Републике Српске 2004. године да прегледа све спискове несталих из разних извора (15-35), да их „сравни“, пронађе евентуалне дупликате и „докаже“ да на списковима има дупликата које треба избацити, што је Комисија владе РС и урадила, а Тужилаштво и високи представник за БиХ радо прихватили. Тужилаштво и високи представник су то искористили и брже-боље објавили да је Комисија потврдила спискове несталих. Пошто су усвојили правило да се већина побијених сматра несталим, лако су спискове несталих прогласили списковима побијених, а њих превели у „геноцид“. Сви који су подржавали и који још увек подржавају став о геноциду одушевљено су изјављивали и данас изјављују да је влада РС преко Извештаја своје Комисије признала злочин и геноцид, Али није. Само је пронашла дупликате на списковима несталих. Суптилна сребреничка подвала;

– још мноштво чињеница на ову тему садржано је у мојим делима.

За све што сам написао постоје (и могу бити стављени на располагање) докази, документа које је користило и Тужилаштво Хашког трибунала уврштена у списе предмета у којима је суђено. Резултати мојих прорачуна су производ података садржаних у тим документима.

На основу истих докумената – доказних предмета које је користило Тужилаштво и резултата мојих истраживања могуће је извући и другачије закључке ван разумне сумње. То значи да Тужилаштво није успело да поднесе такве доказе на основу којих је могуће извући једини могући закључак ван разумне сумње. Оно је било дужно да то учини, да би се могло пресудити на штету оптуженога. У предмету *Толимир* један судија је у првостепеној пресу-

ди претресног већа изнео Издвојено супротно мишљење, а један издвојено мишљење, па је пресуда донета „већином чланова већа уз издвојено супротно мишљење судије Ниамбе и издвојено мишљење судије Миндуа“. Шта је ту већина?

Позивам све научне, интелектуалне, образовне, политичке и друге институције да покажу и докажу шта у мојим делима није тачно. Позивам и све оне који подржавају став о геноциду у Сребреници и оптужују ВРС да је она извршилац да на јавним трибинама или у медијима сучелимо резултате и да покажу њихова истраживања и резултате њихових истраживања, па затим да покажу шта није тачно у резултатима мојих истраживања и прорачунима.

Позивам медије да, прво: овај текст објаве и друго: да омогуће да јавност сазна за претходни позив и изазов на јавну дебату који упућујем лобистима за сребренички геноцид.

Не оспоравам да су у Сребреници почињени злочини над муслиманима, али истовремено тврдим да теза Тужилаштва о побијених више од 7.000 или 8.000 војноспособних мушкараца Сребренице, после мојих анализа и прорачуна, није одржива. Такође, не оспоравам да сви који су учествовали у злочинима у Сребреници треба да буду процесуирани и осуђени. Али не може цео српски народ бити оптужен и проглашен кривим и геноцидним. Ни немачки народ није био оптужен у Нирнбергу. Оптужени су и суђено је појединцима.

На крају, истина мора постати центар гравитације када је реч о Сребреници. Ни један други интерес, па и државни ни политички, не може надићи истину. О њој нема компромиса и она је недељива. Не постоје две и више истина о истој ствари. Бог је истина и један је. Изнад нема ништа. И само се пред њом погиње глава, али сви је погињу. Када сви погну главу пред истином, када сви учесници у догађајима у и око Сребренице схвате своју улогу у њима, биће лако подићи главе, биће лако једни другима пружити и прихватити руке помирења и решавати проблеме.

Ићи или не ићи у Поточаре 11. јула питање је сад. Нико на изборима није добио мандат да у име свога народа и државе погиње главу и признаје нешто што није на поуздан начин утврђено као истина. Нажалост у политици је често доминантан интерес „остати на власти“. Ту заправо лежи опасност.

„Једино решење проблема је истина и суочавање са њом. Истина је најбезболнији начин да се снађемо у једном необичном и моћном свету. Увек има група чије интересе подупире истина, али има и оних других. Истина је једно од најмоћнијих оруђа оних који немају моћ,“ написао је Ерих Фром. Ми нажалост немамо моћ.

Contra factum non datur argumentum. (Против чињеница се не дају докази.)

Милош Милојевић
Српски културни клуб

Пробој 28. дивизије Армије Републике Босне и Херцеговине из Сребренице – губици према сведочењима очевидаца

Према речима пуковника Ратка Шкрбића, које су истакнуте као једно од основних методских начела његове књиге *Сребреничка подвала*, питање класификације страдалих после пада Сребренице на жртве погубљена и на погинуле у легитимним борбеним дејствима представља један од кључних предуслова за оправдану критику званичног наратива о Сребреници.

Из тог разлога истраживање и детаљно сагледавање кретања 28. дивизије од околине Сребренице ка Тузли има велики значај. У појединим одлукама Хашког трибунала лаконски се прелази преко ове дистинкције па чак се толико инсистира на мешовитој војно-цивилној колони да се делимично замагљује борбени карактер ове групације.

Моје излагање биће подељено на три дела: у првом делу указаћу на карактер борбене формације Армије Републике Босне и Херцеговине (АРБиХ) у Сребреници и њена дејства пре пада енклаве, затим ћу детаљније изложити кретање ове колоне од околине Сребренице ка Тузли у јулу 1995. и њене борбе против јединица Војске Републике Српске (ВРС) на овом потезу и на крају ћу указати на даље могућности истраживања овог проблема као и шта сагледавање мешовите колоне 28. дивизије значи за разумевање комплекса питања у вези са сребреничким дешавањима.

Према споразумима између представника ВРС и АРБиХ које је аминовао УНПРОФОР у априлу и мају 1993. године источнобосанске енклаве су требале да буду демилитаризоване. Наиме, после серије њихових дејстава против српских војних снага и околног становништва запретио им је потпуни пад па је реакцијом међународне заједнице постигнуто споменуто примирје на овом делу ратишта.

Међутим, до разоружања или измештања 28. дивизије из енклаве није дошло и борбена дејства ове формације ка околној територији под контролом српских снага наставиле су се и у наредном периоду. Интензитет ових дејстава није увек био уједначен и зависио је од развоја прилика на стратегијском нивоу. Важно је напоменути да током читавог рата надлежне команде редовно саобраћају са војним и цивилним командантима у Сребреници, раде на реорганизацији и попуни јединица у Сребреници и Жепи и

настоје да извођењем опсежних логистичких операција обезбеде њихово што редовније снабдевање.

Према доступним подацима о реорганизацији и попуни из јуна 1994. године оперативна група у Сребреници је располагала са преко 5.500 припадника. У оперативном смислу главни задатак ових снага – у случају повољног развоја догађаја – било је спајање са територијом Кладња и Тузле које су биле под контролом муслиманских снага. До почетка јуна 1995. придодавањем снага из Жепе ова борбена група је бројала готово 6.500 људи.

Борбени смисао ове групе је везивање српских снага са главног ратишта – што је за политичко и војно руководство АРБиХ била област Сарајева – и у погодном тренутку ширење зоне под контролом муслиманских снага и спајање са другим територијама.

Комуникација између надлежних команди са 28. дивизијом указује нам да је 28. дивизија у случају неуспеха офанзивних дејстава требало да пређе на упорну одбрану и да, тек у крајњој нужди, предузме изузетно сложену и ризикантну операцију пробоја. Од неуспеха муслиманске офанзиве из 1994. године постајало је јасно да подринске енклаве лако могу да западну у безизлазну ситуацију.

Међутим, константно ширење територија енклаве уз непрестано насиље над цивилним становништвом принудили су ВРС да у драматичним тренуцима у лето 1995. године предузму офанзивна дејства и сузбију снаге АРБиХ у енклавама.

Офанзивна дејства ВРС отпочела су 6. јула да би већ 8. јула команда 28. дивизије панично извештавала да је ситуација неизвесна и притом упозоравала да ако не добију значајну помоћ да ће кренути у пробој. Од овог тренутка то постаје главни и једини план 28. дивизије па је претресно веће у случају Толимир лаконски приметило: Неоспорно је да енклава није брањена на начин који би се очекивао.

У питању је био организован пробој који сам по себи представља веома ризичну ратну операцију. Према речима Зулфа Турсуновића на челу колоне налазила се 284. бригада и још један батаљон. Према различитим проценама пробијало се између 10 и 15 хиљада људи, од тога вероватно једна трећина под оружјем (до 5.000).

Када је сведочио у предмету Поповић и остали војни експерт тужилаштва Ричард Батлер је изјавио о губицима приликом продора следеће:

То би било релевантно када би форензички докази у масовним гробницама указивали да су тела у тим гробницама у стању које указује на погибију у борбеним дејствима. Колико је мени по-

знато докази који потичу из тих масовних гробница указују на супротно, да се ту не ради о погинулима у борби.

Ипак током унакрсног испитивања одбране Батлер је изјавио да би било прихватљиво говорити да је: између 1.000 и 2.000 Бошњака могло страдати у борбеним дејствима.

Ја ћу покушати да концизно прикажем груписане доказе који су навели Батлера и његове истомишљенике да релативно брзо измене своје мишљење.

Сведочанства о дејствима

Велики број припадника колоне ка Тузли сведочи о томе да су трпели велике губитке од артиљеријске ватре.

Адмир Јусуфовић говори о жестоком нападу већ 12. јула у коме је страдало 400 људи, од којих 300 погинулих и 100 рањених.

Адил Мехмедовић наводи сукоб на цести Каменица–Побуђе када је колона гранатирана са околних брда и спомиње бројне жртве. Он говори о бројним страдалим цивилима иако је овде реч о ненаоружаним припадницима војне колоне. Такође сведочи да је током пута наилазио на веће и мање групе лешева људи страдалих у борбеним дејствима.

Адмир, Хасан и Вејз Хасановић наводе гранатирање колоне већ 11. јула, заседу у шуми код Кравице и страдање од минских поља.

Региб Бегановић такође сведочи о артиљеријском нападу 11. јула који је трајао 45 минута и током кога је било много мртвих.

Сабахудин Гутвић додаје да је дејство вршено из оружја великог калибра од 82 и 120 милиметара.

Форензички налази

Када се подаци из сведочења повежу са форензичким налазима које користи сам Хашки трибунал а које је минуциозно истражио доктор Љубиша Симић изван сваке сумње се показује да је један незанемарљив број покопаних у масовним гробницама страдао од артиљеријске ватре. У оним налазима где је као узрок смрти наведена рана од гелера не може бити речи о погубљењу.

Сумирањем података о узроцима смрти тела ексхумираних из масовних гробница може се закључити да за велики број извештаја уопште није могуће утврдити узрок смрти јер је реч о фрагментарним остацима. Тамо где је узрок смрти могуће утврдити код неколико стотина случајева, око 450, готово је извесно да је реч о погубљењу стрељањем. Код преко 600 случајева је могуће утврдити да је смрт наступила као последица ране од метка али да није

могуће утврдити да ли је реч о стрељању или смрти у борби. Код 477 случајева узрок смрти упућује на борбена дејства јер су ране нанете дејством артиљеријског оружја.

Треба напоменути да мешовити карактер колону није могао да учини нелегитимном метом – у питању је била борбена формација којој се придружио изванредан број ненаоружаних људи – огромним делом мушкараца зреле доби. Ни у ком случају није било речи о успаниченој маси избеглица која се неорганизовано повлачила преко шумских беспућа.

И војни вештак тужилаштва Ричард Батлер на више места је експлицитно признао мешовити карактер колоне – у свом експертском извештају и у сведочењу у предмету Поповић – и да за предузимање борбених дејстава против овакве колоне нема кривичне одговорности.

Учешће колоне у борбеним дејствима

Главни истражитељ Хашког тужилаштва Жан–Жак Руез је у интервјуу црногорском листу *Монитор* из априла 2001. године дао следећу већ готово заборављену изјаву:

Значајни број [Муслимана] био је убијен у борбама. Зворничка бригада је организовала заседе и тада је имала највећи број губитака током целог рата.

Многи су погинули док су пролазили кроз минска поља. Непознати број је вероватно извршио самоубиство... не искључујем да су неки пуцали у оне који су желели да се предају.

Затим је истакао:

Ми ћемо радити на основу броја лица која су била непосредно погубљена. То су били заробљеници и то је крај приче.

Места борбених дејстава

Сама чињеница да је Зворничка бригада у овим борбама претрпела теже губитке него у целом ранијем периоду убедљиво је сведочанство о карактеру колоне која се упутила ка Тузли.

У званичном извештају „Пад Сребренице“ из августа 1995. који је команда Другог корпуса поднела Генералштабу АРБиХ говори се о борбама 28. дивизије приликом пробоја и тешким губицима које је трпела између осталог и од артиљеријске ватре.

Иако се Хашки трибунал није детаљније бавио сусретима колоне са снагама ВРС, на основу прикупљених извештаја могуће је прилично детаљно реконструисати путању кретања колоне и места борби између 28. дивизије и снага ВРС.

На основу прикупљених изјава сведока из колоне који су преживели и успешно дошли у Тузлу може се закључити да је борби било на најмање 19 различитих локација међу њима су и Коњевић Поље, околина Јадра, Сућеска, Кравица, Церска и друге. Количина прикупљеног материјала односно изјава преживелих учесника пробоја је по свој прилици далеко већа од оне која се налази у архиви Хашког трибунала. Истражитељ Руез говори о 1.200 узетих изјава.

Број мртвих и рањених о којима говоре учесници пробоја изузетно варира не само када је реч о различитим локацијама, што је и очекивано, већ и када се говори о једној локацији. И не само да учесници дају различите процене броја већ се концентришу на различите аспекте дешавања који су им били посебно упечатљиви.

Тако, на пример, за Кравицу на коју се односи шест доступних сведочанстава, Фадил Орић говори о више стотина погинулих, Рамиз Хусић о 12 самоубиства, Мидхат Кадрић о великом броју погинулих а Нуриф Мечишевић о много погинулих и осакаћених и артиљеријском нападу. Известан број сведочења односи се на неидентификована места.

Минска поља

Велики број муслиманских сведока у својим изјавама спомиње минска поља на путањи кретања колоне. Вештак тужилаштва је истакао да је због пуно засејаних мина отежана асанација терена; о постојању минских поља сведоче и муслимански војни извори као и интерна документа Дринског корпуса ВРС.

Према извештају Бране Ђурића, официра Инжењерског батаљона Зворничке бригаде, минска поља протезала су се и у зони одговорности ове бригаде северно од Братуначке бригаде кроз чију је зону одговорности колона прво пролазила. Неке од мина су проузроковале и српске жртве.

Самоубиства

Поред борбених дејстава и минских поља један од узрока смрти била су и самоубиства. Смаил Хацић у свом сведочењу наводи да је код Побуђа велики број људи извршио самоубиство док се слична изјава Нецада Авдића односи на подручје Каменице. Број самоубиства се може грубо проценити на неколико десетина. Ова сведочења су значајни индикатори и њихова права вредност се може проценити тек у допуни са форензичким налазима. Тек када се конкретне гробнице и локалитети испитају у контексту група

сведочанстава може се направити темељан преглед дешавања приликом пробоја колоне.

Сумарне процене

Различити експерти, представници међународних организација, војни и цивилни званичници давали су процене о укупним губицима које је претрпела колона из Сребренице.

1. Вероватно једна од најранијих и најауторитативнијих процена ове врсте је извештај официра Североисточног сектора УНПРОФОР-а Тузла из 17. јула 1995. године: према његовим речима приспело је на територију Другог корпуса АРБиХ пет-шест хиљада сребреничких мушкараца, док је 3.000 погинуло приликом пробоја.

2. Ричард Батлер, војни експерт тужилаштва, говори неодређено о знатном броју жртава и да иако не може да да тачан број сматра да је у контексту борбене ситуације изгинуло 1.000-2.000 људи.

3. Извештај о стању у Посматрачке мисије УН од 17. јула такође говори о 3.000 погинулих приликом пробоја.

4. Генерал АРБиХ Енвер Хадихасановић говори о 2.628 изгинулих војника и официра приликом пробоја.

5. Карл Билт, мировни представник из Босне и Херцеговине и истакнути дипломата, а потом и једно време високи представник у Босни и Херцеговини, у својим мемоарима износи податак да је више од четири хиљаде људи изгубило животе у бруталним заседама и шумским борбама а да је број погубљених 3.000.

6. Важна је процена америчког обавештајца Џона Шиндлера који говори о 5.000 страдалих у колони и око 2.000 погубљених заробљеника.

7. Према наводима пуковника Ратка Шкрбића четворица муслиманских бораца 28. дивизије кажу да су видели по хиљаду изгинулих бораца током пробоја – пошто се неке руте преклапају заправо су могли видети 3.000 лешева.

Због чега је важно истраживање колоне? Оно баца сасвим ново светло на операције ВРС 1995. године и приказује их другачије него што је то присутно у хашком наративу о Сребреници. Структура и начин извођења те операције посредно указују да није могло бити никаквог плана о истребљењу становништва. По свом распореду ВРС није стегла обруч око енклаве.

По свој прилици ВРС је накнадно експлоатисала успех и баш то растезање у организационом погледу је омогућило појединим актерима на терену да изврше акте одмазде.

Блискост места борбених сусрета ВРС са колоном 28. дивизије и масовних гробница само по себи није убедљив доказ али даје једно рационално алтернативно тумачење које је у складу са чињеницама и у већој мери одговара динамици борбених дејстава током рата у Босни и Херцеговини. Разумна сумња је довољна да пољуља случај тужилаштва али није довољна за задатак детаљне историјске реконструкције који тек предстоји.

Шта даље? Од превасходне је важности проширење емпиријске базе. Темељније истраживање прикупљених изјава, њихово груписање и упаривање са теренским истраживањима било би несумњиво плодносно. Упаривање форензичких налаза са изјавама сведока представљало би важан корак напред. Од велике је важности и прикупљање и истраживање српских докумената о борбеним операцијама из јула 1995. као и сведочанстава са српске стране. Реконструкција динамике вођења борбених дејстава у јулу 1995. пружила би важне увиде у сам карактер операција и тиме би посредно указала на мотиве и планове који су водили Војску Републике Српске. Још много тога је остало да се истражи у вези са комплексом питања о дешавањима у Сребреници из јула 1995. године. Можемо да се надамо да ће промена политичких околности, и у Републици Српској и у Србији, и деполитизација Сребренице омогућити оваква истраживања.

Анализа садржаја масовних гробница Сребренице

Као лекар, Сребреницом се бавим већ неколико година, прво као припадник тима одбране пред Хашким Трибуналом 2008. године, а после тога као сарадник НВО „Историјски пројекат Сребреница“, последњих пет година.

Рад на тему Сребренице носи много одговорности и велико је бреме за све оне који се том проблематиком баве. То бреме добија додатну тежину када се зна да они који су Сребреницу поставили у медијски простор и вештачки је одржавају у центру пажње јавности имају велики утицај и моћ на глобалном нивоу. На срећу, они немају све. Они немају чињенице које би подржале њихове тезе о дешавањима у јулу 1995. године и паушалне закључке који су изведени из тих фиктивних теза.

Мој први сусрет са Сребреницом датира из 1996. године, када је и почела медијска ујдурма. С обзиром на то да сам о дешавањима у и око Сребренице слушао што посредством медија што од појединаца који су учествовали у војним операција у Подрињу током рата, званична прича, она која се непрестано вртела на у медијима, и верзија која је допирала од појединих учесника догађаја, разликовали су се у знатној мери. Моје искуство говори да снагу медија никада не би требало потцењивати, и данас их ваља узети врло озбиљно. Они – мислим на медије – способни су да вас кроз програм „испирања мозга“ ако треба убеде да је земља равна плоча. То се скоро десило мени по питању Сребренице. Након неколико година интензивног „испирања мозга“ полако сам скоро почео да верујем да су тамо неки Срби заиста заробили и побили 8.000 Муслимана. Нисам ни приметио како сам временом, без видљивог отпора, усвојио званични наратив. Стога, уопште не замерам људима када имају другачији поглед на Сребреницу. То није одраз неке њихове истраге, него перцепција која им је наметнута, а да они тога нису ни свесни. Они су данас субјекти којима једна интересна група пласира море лажи користећи све благодети и погодности средстава информисања. Без тога, наратив о Сребреници био би мртав. Ту долазимо до тачке где наш рад постаје јако важан. Наша је обавеза да дамо информацију дезавуисаној већини која би потом требало да сама донесе закључке, или бар постави критичка питања. Морамо приволети људе да из њих престане да говоре Наташа Кандић и њој слични протагонисти сребреничког мита.

И поред бројних медија, када су они и строго контролисани, информације се пажљиво селекују и људима се сервирају филтрирани подаци како би се формирало одговарајуће колективно мишљење. Јасно је да је информација оружје до којег никако не треба да дођете. Све док нас држе у мраку и док тумарамо као гуске у магли, за један добар број грађана њихове резолуције, клечање, извињења и друге наметнуте бесмислице, имаће извештај значај.

Нећу говорити о британској резолуцији нити о мотивима једног дела западног света да се Сребреница и сва даља истраживања на ту тему ставе под контролу, нити ћу говорити о правној квалификацији почињеног дела. Остављам то правницима који су свакако компетентији од мене да донесу своје закључке.

Мој задатак је да поделим са вама закључке до којих сам дошао прегледајући материјал који сам као припадник тима одбране добио од Хашког трибунала. Та документа се односе на обдукционе налазе начињене након откопавања масовних гробница у периоду од 1996. до 2002. године. Хашки трибунал, конкретно Тужилаштво, састављао је тимове који су обављали откопавање гробница. Другим лицима, без обзира на профил или стручну спрему, није био дозвољен приступ. Након 2001. године, Трибунал у Хагу је престао са ископавањима а даљу обраду терена преузели су „Институт за нестала лица Босне и Херцеговине“, на челу са Амором Машовићем, и ICMP (Међународна комисија за нестала лица) из Тузле. До њихових резултата и закључака никада нисмо дошли, нити смо имали прилику да видимо њихове забелешке сачињене после откопавања масовних гробница. Стога ће наш фокус бити резултати до којих је дошао Хашки трибунал у претходно наведеном периоду.

Да бисмо дали прегледну слику садржаја масовних гробница, те да би свако могао извући закључак, поставићемо неколико кључних питања на које ћемо покушати да пружимо одговоре.

Прво питање јесте колико се тела налазило у масовним гробницама које су откопане у периоду рада Хашког трибунала на локалитетима око Сребренице? Укупан број локалитета је 13, а на неким је било више од једне масовне гробнице. Период откопавања је од 1996. до 2001. године.

Пре него што одговоримо на то питање, морамо дати и једно објашњење. Хашки трибунал је, вероватно због недостатка очекиваног броја ексхумираних тела, прибегао двосмисленој, суштински погрешној интерпретацији ознаке „case“, или „случај“. Case, како га они користе, може бити комплетно тело, али и скупина од само две или три кости. С обзиром на то да је било тела која су скелетизована, и да је у неким случајевима дошло до премештања скелетних остатака, тако да је значајан број тела некомплетан или

је нађено само по неколико костију, један случај не значи и једно тело. Трибунал је отворио укупно 3.568 „случајева“, али узимајући у обзир све наведено, то је далеко више од стварног броја тела. Да би решили недоумицу о укупном броју тела одлучили смо се за пребројавање бутних костију. Бројањем десних и левих бутних костију дошло се до закључка да се у ексхумираним гробницама налази укупно 1.923 тела, прилично мање од броја „случајева“.

Друго питање, које сигурно привлачи највише пажње, односи се на стрељане особе. Може ли се прецизно утврдити, и на који начин, број стрељаних лица?

Анализом масовних гробница са форензичког и медицинског становишта можемо стећи слику која нам сугерише одговор, али изјашњавање такве врсте није у домену медикуса. С моралне, правне и људске стране постоје индикатори који нам омогућавају да пружимо одговор. Током анализе садржаја масовних гробница пронашли смо укупно 442 тела на којима је био присутан повез за очи и/или лигатуре на рукама. За тај број људи са великом вероватноћом може се потврдити да су стрељани.

Треће питање јесте да ли је било тела чије стање указује, ван сваке сумње, да су те особе погинуле током борбених дејстава? Одговор је – да. У масовним гробницама, на једном броју тела пронађене су повреде нанете шрапнелом гранате, као и остаци шрапнела разних димензија, што доводи до несумњивог закључка да су те особе погинуле током борбених дејстава. Укупан број тела на којима смо пронашли трагове шрапнела и друге врсте артиљеријске муниције је 477.

Четврто питање гласи: може ли се направити разлика између повреда од метка током борбених дејстава и стрељања, анализирајући посмртне остатке?

Генерално не, али могу се изнети одређене аналитичке премисе које олакшавају доношење закључака. Конкретан пример је повреда од метка са улазном раном у пределу потиљка уз екстензивност излазне ране, што би говорило у прилог малој раздаљини од цеви до мете. На основу тих параметара могло би се закључити да је било реч о погубљењу. С друге стране, рецимо ако је у питању изолована повреда од метка доњих екстремитета, пре би могло указивати на борбена дејстава. Углавном су судови ти који на овај или онај начин тумаче резултате.

Укупан број тела на којима су биле уочљиве повреде од метка, према нашој анализи, јесте 655.

Пето питање: да ли је за свако тело утврђен узрок смрти? Одговор је – не. Известан број некомплетних и комплетних тела није показивао повреде на основу којих би се могао извући закључак о узроку смрти. На неким комплетним телима уопште није би-

ло трагова, односно повреда нанетих ватреним оружјем. Број случајева без утврђеног узрока смрти је 411.

Остатак од 1.583 форензичка извештаја садржи углавном по неколико костију. Природно је да на основу тако малог броја костију није лако извучити одређеније закључке, посебно ако није реч о костима главе и грудног коша. Од тог броја, проценат случајева без утврђеног узрока смрти је 92,4%.

Да резимирамо. Под претпоставком да су сви или већина појединаца у масовним гробницама у вези са случајем Сребреница били стрељани, очекивао би се врло сличан образац рањавања. Међутим, чињеница која оставља дубок утисак је управо хетерогеност форензичке слике. Према томе, према добијеним подацима постоји јасан раскорак између званичног наратива, да је у јулу 1995. године стрељано око 8.000 мушкараца, међу њима и дечака, и налаза до којих је дошла форензичка екипа самога Хашког трибунала.

Прво, број тела откопаних под надзором стручњака Хашког трибунала за које постоје мање-више регуларни форензички извештаји је око 2.000. Остаје отворено питање зашто је Трибунал престао са ископавањима 2001. године. Посао је након тога препуштен „Институту за нестала лица Босне и Херцеговине“ на челу са Амром Машовићем. Пратећи путању повлачења 28. дивизије Армије Републике Босне и Херцеговине, подручје које карактеришу борбена дејства против Војске Републике Српске, „Институт“ је успео за последњих нешто више од десет година да „ископа“ још неколико хиљада „случајева“, да би до сада наводно било идентификованих око 6.600 тела. Нико никада није имао увид у документацију о наводним аутопсијама тих особа, ако су уопште и спроведене.

Друго, од наведеног броја ексхумираних тела – реч је о телима које су ексхумирали тимови одређени од Хашког трибунала – постоји знатан број тела за које се ван сваке разборите сумње може рећи да су погинули током борбених дејстава, на шта указује присуство ткз. *burst aut* повреда, као и фрагменти граната. (Повреда нанета пројектилом велике брзине који због своје брзине, понекад масе (н. п. противавионски топ Прага), преноси велику количину кинетичке енергије на мету, наносећи екстензивне повреде. Такве повреде својом екстензивношћу често се разликују од повреда пушчаним мецима из непосредне близине, који такође могу оставити „велике“ дефекте, посебно на костима лобање. Екстензитет описаних повреда означених као *burst aut injury* у случајевима наведеним у аутопсијским извештајима Хашког трибунала често подразумева потпуно фрагметисане лобање или преломе неколико суседних ребара, уколико је реч о повредама грудног коша. Такве повреде би по свом карактеру одговарале дејству артиљеријских

оруђа са знатно већим пројектилима од пушчаног зрна и са великом брзином кретања, као што је топ Прага, често коришћен током борбених дејстава против људске масе на противничкој страни. На основу обдукционих извештаја са ексхумација масовних гробница у вези са случајем Сребреница, забележено је 150 погинулих са повредама овакве врсте, што апсолутно искључује директно погубљење.)

Треће, није могуће са апсолутном сигурношћу утврдити да ли су особе које имају изоловане повреде од метка погинуле током борби или стрелјана. Само у појединим случајевима, образац рањавања сугерише мање-више поуздан закључак.

Знајући за импликације оваквих форензичких резултата, Хашки трибунал, као и „Институт за нестала лица Босне и Херцеговине“ и „ICMP“, упустили су се у нови пројекат који је требало да поткрепи њихове тврдње о броју стрелјаних заробљених Муслимана на подручју Сребренице у јулу 1995. Пројекат је требало да потврди све дотадашње тезе и да обезбеди недостајућу доказну карику. Као што је опште познато, реч је о такозваној великој и тајанственој ДНК анализи, употребљеној да се засени простота. Међутим, наведени пројекат срушио се као кула од карата пре него што је достигао свој зенит.

Да појаснимо, ДНК анализа у сребреничком случају има две корисне улоге, али за протагонисте службеног сребреничког наратива њене примене, може се слободно рећи, нису од примарног значаја. Пре свега, уколико антрополог то не може да уради, ДНК може да повеже разбацане скелетне остатке истог тела у оквиру једне гробнице или више њих, уколико је део тела премештен у другу гробницу. ДНК анализом може се обавити реасоцијација скелетних остатака. Затим, она је корисна такође и за идентификацију остатака. Упаривањем узорака узетих са делова скелета и од блиских сродника може се извршити идентификација посмртних остатака.

Међутим, оно што ДНК не може, а што је кључно за подршку службеном наративу о Сребреници, јесте утврђивање времена и узрока смрти.

ДНК анализа не даје никакав одговор на питање о узроку и времену смрти и у стандардној криминолошкој пракси она се за утврђивање тим поводом уопште не користи.

Све то потврдио је компетентан извор, Томас Парсонс, директор форензичких студија „ICMP“, организације са лабораторијом у Тузли где се обављају сребреничка ДНК упаривања. Под унакрсним испитивањем, као сведок на суђењу генералу Ратку Младићу 29. јуна 2015, у односу на „ICMP“ Парсонс је потврдио да главна лабортаторија у Тузли нема редовне сертификате за стручан рад, да делатност „ICMP“ нико не контролише, да нема надзор-

ног тела којем би се неко могао жалити на квалитет њиховог рада, као и то да су два пута мењали своје оперативне протоколе. Даље, признао је да су у њиховом раду грешке могуће, да ГЕДНАП, међународно удружење које издаје сертификате форензичким лабораторијама, никада није вршило инспекцију њихових просторија, нити је „ISMP“ члан „Европске мреже за форензику“.

Најзад, Томас Парсонс је потврдио и кључну тачку, да је ДНК анализа неспособна да утврди време, место и узрок смрти особа чије упаривање ДНК профила је „ISMP“ извршио, као и то да се „ISMP“ уопште не упушта у тачност података о несталим сродницима које добија од породица.

Донатан Рупер, бивши новинар ВВС-а

Контроверзе ДНК анализе која се користи у идентификацији потенцијалних жртава

Low copy number DNA/LCN – Мали узорак ДНК

Докази добијени из ДНК анализа били су основа за убеђивање света да је око 8.000 босанских муслимана убијено у Сребреници јула 1995. од стране босанских Срба. Међутим, да ли су ти докази кредиблини? О чему ми заправо говоримо?

Међународна комисија за нестала лица тврди да је идентификовала (лето 2011. године), 6.609 тела који се доводе у везу са случајем Сребреница. Они су то урадили тако што су упоређивали узорке ДНК са тела са узорцима узетих од рођака оних који су проглашени несталим. То звучи исправно. Али, да ли је?

У ствари и није.

Све зависи од „модерне технике“, али је јако мало детаља о томе доступно.

Поменута техника је вероватно заснована на малом узорку ДНК, начину вишеструке амплификације односно умножавања како би се добило довољно материјала за испитивање.

Докази и ДНК

Пре осам година, поузданост малог узорка ДНК (Low copy number DNA/LCN) почела је да се озбиљно преиспитује.

Newsnight, BBC1 UK, Сузан Вотс, уредник научне рубрике, BBC, Newsnight, 25. октобар 2007: „Мали узорак ДНК (Low copy number DNA/LCN), био је пионирски и драгоцен подухват у форензичкој струци. За разлику од стандардне ДНК анализе, он производи електронске приказе назване електрофолограм, где сваки врх представља оно што је познато као алијал, тип ДНК који носи свака особа, специфичне тачке, познатије као генетски код. Ово је људски ДНК, који се умножава у лабораторији за стандардне ДНК отиске. Две нити, двоструко спирализованог ланца, се одмотавају и потом умножавају како би научници имали довољно материјала да би направили (ДНК) профил. LCN почиње са тако малом количином ДНК, да мора да се копира много пута како би се на њему радило.“

Осам година после извештаја Newsnight, LCN и даље је контроверзна техника.

„Опасност са ДНК, вечерас“, ITV1 UK, 9. јун 2011: „Екстраховање профила из малих узорака је изузетно компликовано и контраверзно. У Америци, ФБИ одбија да ради са тако малим количинама ДНК, јер верују да су резултати непоуздани. Пре три и по године, покренут је поступак против Шон Хоија за убиство 29 људи у једном од најгорих терористичких напада који су се икада десили у Северној Ирској. Случај је тестирао науку до њених преломних тачака. Тужилаштво је засновало своје наводе на томе да су трагови ДНК пронађени на детонатору експлозива припадали Хоију. Један од сведока-експерата изјавио је да су шансе да ДНК припада неком другом један у милијарду. Али, Хои је био ослобођен.“

ITN news, ITV 1, 21. децембар 2007: „Пресуда у случају Омах (Omagh, град у Северној Ирској где је извршен терористички напад), није могла више да наштети полицији и тужилаштву јер је у средишту њиховог предмета био форензички доказ познатији као „Low copy number DNA“ и судија је оштро критиковао начин на који се поступало с ДНК узорком као и сам начин представљања суду.“

Један од проблема са ниским нивоом ДНК доказа је могућност контаминације која је много већа него у нормалним ситуацијама. У овом случају судија је рекао да је постојао високи ризик да су узорци били контаминирани јер је полиција била немарна у начину прикупљања узорака.

Контаминација је велики проблем.

Форензички научници чине све што је могуће како би спречили контаминацију. Али не могу легитимизовати рад полиције.

Др Денис Синдиком Корт (Denis Syndecombe Court), форензичар са Бартса и Лондонске школе медицине (Barts & The London School of Medicine): „Ризици су огромни. И може се у сваком случају видети контаминација јер се ради о изузетно малим количинама ДНК. И, зато их чувамо у посебним, заштићеним просторима. Један од таквих је ово овде. Само одређеним људима је допуштено да уђу у ову просторију да би радили на ДНК профилима и праћењу контаминације. Оно што не можемо да контролишемо је оно шта се дешава са тим узорцима пре него што стигну до нас. Немамо идеју о томе – они долазе запечаћени, али како се са њима поступало, које с њима руковао, под којим условима?“

Бил Томас је критиковао употребу ДНК профила пред судовима у САД.

Професор Бил Томас, Универзитет Калифорније, Ирвајн: „Постоји тај стални циклус, како се свака нова генерација ДНК технологије развије и доведе пред суд од стране ентузијаста. Они су углавном усхићени потенцијалима технологије у решавању злочина и нуде добре разлоге за то. Али, с друге стране, поборници

нових техника склони су да прецењују и превише агресивно промовишу те технике, занемарујући при томе проблеме везано за примену тих техника.“

Шта све ово значи?

LCN ДНК функционише само када се:

1. Вађење, руковање и похрањивање делова тела одвија у складу са беспрекорним професионалним стандардима, и
2. ДНК подударане уради на основу доказаних техника, од научника са великим искуством.

Задовољавање оба услова је изузетно тешко.

Newsnight, BBC1 UK, 25. октобар 2007: „Професор Ден Крејн, је светски експерт у бројним судским предметима где се користи „мали узорак ДНК“ или LCN. Он је ветеран многих процеса, укључујући и процес О. Ј. Симпсона. Био је у Белфасту прошлог месеца како би се обратио адвокатима да изрази своје темељне замерке на рачун коришћења технике малог узорка ДНК.“

Професор Ден Крејн, Wright State University: „Највећи проблем, али вероватно и најјача предност је ултра осетљивост коју, како ја то видим, прате две категорије проблема. Једна категорија је: повећана флексибилност у тумачењу доказа код ДНК узорка добијеног техником LCN, за разлику од конвенционалне технике узорковања.“

Сузан Вотс, уредник научне рубрике, BBC, Newsnight: „У суштини, када је количина ДНК са којом сте почели да радите врло мала, па је затим умножавате прављењем бројних копија, резултати постају статистички мање поуздани...“

Колико су велики ризици контаминације када радите са локалном полицијом?

„Иако невероватно звучи, алели – врхови на ДНК приказу (електроферограму) могу да се појављују и нестају готово насумично! Ово значи да онај ко чита резултате мора и да их тумачи, што није потребно код стандардног ДНК узорковања (теста).“

Професор Ден Крејн, Wright State University: „Мишљења сам да је веома занимљиво и забрињавајуће то што FSS (Forensic Science Service UK – Служба за форензичку науку УК), повећавајући осетљивост своје (LCN) методе, у исто време смањује могућност разликовања доброг од лошег сигнала. Мислим да је сасвим јасно и да би свако разумео да уколико нпр. појачате звук на радиу, ниво шума ће порастати, неће се смањити.“

Када је у предмету тужилац против Хоија најзад остварио увид у електроферограм (резултат ДНК теста) FSS-а, за Дена Крејна је то био кључни тренутак. Да би показао у чему је проблем он на могуће осумњичене, теоретски речено: Тома, Дика и Харија,

примењује технику малог узорка ДНК коју је употребило и тужилаштво у овом предмету. Овај узорак има два врха или алела, док на дну екрана видимо како је FSS тумачила добијене резултате. Слово „F“ значи да нису сигурни.

Професор Ден Крејн, Wright State University: „Сада се поставља питање да ли се ова особа може искључити као неко чији траг се налази у овом узорку?“

Он затим тестира хипотетичке Тома, Дика и Харија и сваки пут се јавља могућност да они буду означени као осумњичени јер се неки од њихових алела или врхова подударају са узорком.

„Дик је у ствари Шон Хои, у овом конкретном сценарију. И наравно он не може да буде искључен као неко чији се допринос налази у овом узорку, али морамо имати на уму да не можемо искључити ни Тома, Харија и велики број других људи.“

Техника малог узорка ДНК дошла је под лупу јавности у случају Шона Хоија. Тада је узорак са дела траке који се налазио на бомби подметнутој под аутомобил упоређен са подацима из националне базе ДНК. Узорак се подударео са профилем дечака, средњошколца из Нотингхамшира (Nottinghamshire).

Професор Ден Крејн наставља: „Ово се може приписати једној или двема групама проблема повезаних са техником малог узорка ДНК. Флексибилност у тумачењу је могла да резултира нечим што није била савршена подударност, а чинило се савршеном подударношћу. Такође могуће је и да је ДНК тог четрнаестогодишњег дечака заиста доспео тамо, али на сасвим други начин који не подразумева да је он имао било шта са том експлозивном направом. На пример, можда се он руковао са неким ко се затим руковао са особом која је била надлежна за узорак, и ето тамо његовог ДНК.“

Због ових насумичних резултата, установљена је уобичајена пракса да се техника малог узорка ДНК понови два, а неки пут и три пута. Ако се исти алел појави други или трећи пут онда се тај резултат сматра вероватнијим. Међутим у предмету Ома (бомбашки напад у Северној Ирској 15. августа 1998. године), Ден Крејн је показао како је форензичка наука произвела различите резултате приликом успешне обраде истог узорка: „Иста група доказа је зависно од дела који је тестиран и употребљених комбинација резултирала другачијим ДНК профилима. Мислим да је то вредно пажње.“

Истрага о томе шта се догодило у Сребреници у јулу 1995. године вођена је од стране Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију (МКТЈ) који су основале Уједињене нације.

Форензичке радње и ДНК испитивања пренети су на Међународну комисију за нестала лица основану у Сједињеним Држа-

вама. Идентификовање путем ДНК дало је већи део доказа у предметима везаним за Сребреницу пред Хашким трибуналом.

Међутим Међународна комисија за нестала лица, чије особље почев од краја 2007. године чине 93% босански муслимани, никад није доставила Трибуналу у Хагу податке о методологији коју је примењивала приликом испитивања.

Нити је доставила Хашком трибуналу и браниоцима окривљених потпуну евиденцију о ДНК доказима.

Ово значи да је окривљенима ускраћено основно људско право које им омогућава да оспоре доказе који се користе против њих.

Више од тога, Трибунал у Хагу је прихватио као суштински доказ нешто веома контроверзно и потпуно непоуздано.

Будимо начисто са овим: најважнија ДНК техника коју је користила Међународна комисија за нестала лица никад није независно проверена.

Међународна комисија за нестала лица одбила је да достави податке о својим ДНК тестовима за потребе независног испитивања.

Рад Међународне комисије за нестала лица био је сумњивог квалитета.

Кости и други делови тела су третирани, премештани и складиштени на непрофесионалан начин.

Мало тога су урадили да спрече контаминацију.

И као што видимо постављају се важна питања у вези поузданости њихових ДНК доказа.

Ден Крејн је закључио: „Код технике малог узорка ДНК постоји много већа флексибилност у тумачењу доказа у поређењу са конвенционалним ДНК тестирањем. У исто време док је FSS (Forensic Science Service United Kingdom – Служба за форензичку науку УК) повећавала осетљивост своје (LCN) методе, она је спуштала ниво који им омогућује да разликују сигнал од шума.“

Сада је време да Међународни кривични трибунал за бившу Југославију покаже свету да је суд у служби правде.

Сви детаљи коришћених техника од стране Међународне комисије за нестала лица морају бити доступни зарад независне провере.

Сви подаци о ДНК идентификацијама морају бити достављени тимовима за одбрану ради независне анализе.

Ниједан прави суд не сме прихватати доказе здраво за готово.

Техника малог узорка ДНК мора бити подвргнута строгим проверама.

Сада је на Трибуналу у Хагу да обезбеди да се то заиста и догоди.

Уколико то не буде учињено, свет ће схватити колико заиста вреди међународна правда.

Стефан Каргановић
НВО Историјски пројекат Сребреница

Да ли постоје докази геноцидне намере у Сребреници?

Овај научни скуп о Сребреници у Београду одржава се само две недеље после сличног скупа у Бањалуци. То је асиметрични одговор „Историјског пројекта Сребреница,“ „Фонда стратешке културе“ и Музеја жртава геноцида на раскошно промовисање службеног наратива о Сребреници у овом „јубиларном“ периоду. Водили смо рачуна да будемо у временским оквирима обележавања годишњице Сребренице, у нади – за сада илузорној – да ћемо страну која Сребреницу посматра из другачијег угла приволети на дијалог.

Ухватићемо одмах „бика за рогове“ и поставићемо питање: Да ли постоје докази геноцидне намере у Сребреници?

То је суштина контроверзе о случају Сребреница, и у правном и у политичком смислу. У недостатку утврђене геноцидне намере, *dolus specialis*, без обзира на бројке и околности, злочин у Сребреници не може се уздићи на ниво геноцида. Геноцид је знатно више од простог убијања или вођења војне операције, ма колико смртоносне или разорне биле последице. Срж деликта геноцида је намера да се физички уништи једна од категорија заштићених Конвенцијом: етничка, верска или расна. То није спорно и сви стручњаци то знају и прихватају.

Пођемо ли од претпоставке да сазревање и логистичка припрема геноцидног подухвата изискује одређени временски оквир, разумно је поставити питање: у којем тренутку и на којем временском растојању од догађаја је утврђен настанак геноцидне намере у случају Сребренице, ако је постојала?

Сведочење главног истражитеља Хашког трибунала, Жан-Рене Руеза, у новембру 2001, пред Комисијом француског парламента за Сребреницу, баца светло управо на ову околност. На питање чланова Комисије да ли је тачно да пре 9. јула није постојао план за заузимање енклаве, упркос томе да је та територија за босанске Србе била од великог стратегијског значаја, Руез је одговорио: „Фактички, одлука о заузимању енклаве није била донета пре 9. јула, када је генерал Младић схватио да енклава неће бити брањена. Првобитни циљ је био да се енклава сузи на територију града Сребренице и да се претвори у огроман избеглички логор на отвореном, да би се УН на такав начин принудиле да отпочну са

евакуацијом из те зоне.“ (*Rapport d'information, No. 3413*, Народна Скупштина Француске, 22. новембар 2001, стр. 43.)

Други део Руезове изјаве је нагађање, али онај први, о непостојању намере на српској страни, пре 9. јула, да се Сребреница заузме темељи се на документима у које је Руез имао увид и предложио Комисији, и зато има снагу доказиве чињенице.

Ако се има у виду тврдња да се геноцид у Сребреници догодио у временском распону између 13. и 17. јула, то је податак од капиталног значаја, и то из извора блиског Тужилаштву Хашког трибунала. То значи да намера о физичком уништењу становништва Сребренице, или неког његовог дела, није могла постојати пре 9. јула, а наводни геноцид је почео само четири дана после тога.

Војном вештаку Тужилаштва Хашког трибунала, Ричарду Батлеру, дугујемо друго значајно прецизирање редоследа догађаја, опет против интереса установе за коју ради и утолико веродостојније.

Батлерово сведочење на суђењу Пелемишу и Перићу пред Судом за ратне злочине Босне и Херцеговине 2010. године у Сарајеву баца врло корисно светло на контроверзу у вези не само са следом догађаја, него и кључним питањем: геноцидним умишљајем. Укратко, Батлер, који је у званичном својству имао доступ најосетљивијим и најрелевантнијим документима, на суђењу је изјавио да није открио никакву назнаку о постојању плана да муслимани буду истребљени, бар до 11. јула, када су српске снаге заузеле Сребреницу. То Руезову хронологију помера унапред за још два дана, потврђујући да се о геноциду на српској страни није размишљало ни четрдесет осам сати до почетка (импутираног) злочина (Суд БиХ, Одељење за ратне злочине, *Тужилац против Пелемиша и осталих*, Х-KR-08/602, 22. март 2010).

У свом сведочењу, Батлер је, поред овога, изнео још неколико ставова који постојање геноцидне намере стављају под општу сумњу, да се изразимо најуждржаније.

Прво, он потврђује Руезову тезу да је изворни циљ српске војне операције, за коју је планирање отпочело 30. јуна 1995, било само да заштићену зону УН сведе на градску површину Сребренице. Друго, наређење војсци да уђе у Сребреницу председник Карацић је издао 10. јула, или на само један дан пре него што се то догодило. То значи да је преузимање енклаве представљало импровизовану одлуку, донету у светлу војног успеха операције до тог тренутка, а не смишљен потез са циљем заробљавања бројног муслиманског становништва, да би затим било уништено. Треће, све док неочекивано 10. јула опсег операције није био проширен, да од тог тренутка обухвати потпуно заузимање енклаве, операција

је била вођена искључиво на нивоу Дринског корпуса, без уплива Главног штаба или других виших структура. Четврто, Батлер каже да му „није познат“ ниједан пример да је после 11. јула, датума када је енклава већ била заузета и када је операција била приведена крају, ВРС ватрено дејствовала против цивила у Сребреници. Пето, што се тиче депортације цивила из енклаве, ни у вези са тиме, по Батлеру, „документи не садрже доказе“ претходног планирања од пре 11. јула ујутру, када је донета одлука да се уђе у Сребреницу. Најзад, шесто, Батлер је сагласан с тим да у редовима Војске Републике Српске није било очекивања да би заробљеници могли бити погубљени, по Батлеру, „све до 12. па чак и 13. јула.“

На основу свега тога, поставља се критично питање: у којој мери су поменути редослед и анализа догађаја најмеродавнијих сарадника Тужилаштва МКТБЈ ускладиви са тезом да је политичко и војно руководство Републике Српске намеравало физичко уништење Муслимана у Сребреници као таквих, као етничке или верске заједнице? Конвенција о геноциду прописује да је тако морало бити да би се геноцид догодио. А ако се у Сребреници заиста догодио геноцид, или у најмању руку убијање масовнијих размера, да ли је то било последица одговарајуће намере, или тек нечија накнадна замисао?

Из данашњег угла, у потпуности су разумљива питања која је поставио истакнути канадски правник и стручњак за геноцид, Вилијам Шабас, непосредно после изрицања пресуде у предмету *Крстић*: „Нема ли другог убедљивог објашњења за погубљење 7.000 мушкараца и дечака у Сребреници? Постоји ли могућност да су постали мета зато што су били војноспособни, и самим тим фактичка или потенцијална борбена лица? Да ли би неко ко је стварно наумио физичко уништење једне групе, и довољно је свиреп да би убио више од 7.000 незаштићених мушкараца и дечака, уложио потребан напор да организује превоз жена, деца и остарелих – на сигурно?“ (William A. Schabas, “Was Genocide Committed in Bosnia and Herzegovina? First Judgments of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia,” *Fordham Journal of International Law*, Vol. 25, No. 23, 2001–2002, стр. 46).

Чињеница – добро позната свим стручњацима који се овом темом баве – јесте да ни на једном од седам сребреничких суђења пред МКТБЈ није предочен ниједан доказ, са било којег командног нивоа који указује на постојање намере и којим се наређује предузимање неопходних логистичких мера са циљем уништења муслиманске заједнице у Сребреници. На који начин Хашки трибунал ипак изводи закључак да се догодио геноцид?

Одговор на то питање налази се у пар. 4 пресуде генералу Крстићу. Реч је о врло иновативној аналитичкој техници и правној доктрини:

„Претресно Веће се ослања на мозаик доказа који у својој свеукупности приказује догађаје током неколико дана у јулу 1995. године.“ (ICTY, *Prosecutor v Krstić*, првостепена пресуда, пар. 4)

Импликација отворене примене овако непрецизне методологије је да чврстих и непосредних доказа – нема. Веће потенцијалну доказну грађу о геноцидном умишљају третира као коцкице у мозаику и спаја их на начин који би се могао упоредити са цртежом у Роршах Тесту. Сваки посматрач у принципу цртеж може да тумачи на различит и субјективан начин, као што Веће тумачи свој мозаик.

Да би тумачење Већа изгледало минимално убедљиво, морају се унапред елиминисати неке основне уврежене претпоставке о природи операције која се сматра – геноцидном. Једна од тих претпоставки је постојање плана. Зато у пар. 225 пресуде генералу Крстићу Веће износи изненађујућу тврдњу да „постојање плана или политике (*policy*), не представља саставни део кривичног дела геноцида у правном смислу.“ (ICTY, *Prosecutor v Krstić*, првостепена пресуда, пар. 225). Ако није било плана или политике, на каквим се претпостављеним узроцима темељи сугестија да је у Сребреници почињен геноцид? Без утврђеног узрока импутираног кривичног дела, тешко је докучити за шта је генерал Крстић одговарао и добио тридесетпетогодишњу затворску казну.

У пар. 26 предострожно Веће драстично преиначава и сам појам намере: „Главни показатељ... да су снаге ВРС намеравале да елиминишу све босанске Муслимане из Сребренице био је покољ од стране ВРС свих војно способних мушкараца из те заједнице.“ Да ли су масакрирали баш све, то управо јесте једно од отворених питања. Друго питање је да ли је појам „војно способних мушкараца“ довољно широк да би се изједначио са једном од заштићених група које се помињу у Конвенцији? Али, чак да је у врховима политичког и војног руководства Републике Српске и постојала таква геноцидна намера, како се неубијање Муслимана десетак дана касније, током и непосредно након операције заузимања суседне енклаве Жепа, уклапа у сценарио?

У предмету *Крстић*, Веће зачетак сребреничког геноцидног плана налази на састанку српског војног и политичког руководства у хотелу „Фонтана“ у Братунцу, током преподневних часова 12. јула 1995, мада признаје да ни за то нема чврстих доказа (ICTY, *Prosecutor v Krstić*, првостепена пресуда, пар. 126-134 и пар. 573; другостепена пресуда, пар. 84-85 и пар. 91). Да ли је „геноцидна намера“, која је наводно у хотелу тада формулисана, представљала

само пролазно расположење, које није потрајало више од неколико дана? Јер ускоро затим, при поласку на Жепу, изгледа да је *dolus specialis* нестао, да би био замењен повратком на уобичајене обрасце војничког понашања, мање-више у складу са одредбама међународног ратног права.

Када постоји једна једина овлашћена инстанца која тумачи сопствени Роршахов цртеж, проблеми се решавају лако. Једноставно из слике избацујете оне ликовне елементе који сметају вашој концепцији и тврдите да је нешто што други не примећују – у ствари најочигледнији део слике.

На крају, два детаља који уоквирују наведену контроверзу.

Први се односи на сведочење Дражена Ердемовића, „крунског сведока“ хашког Тужилаштва и човека коме је непотребно представљање, на суђењу Радовану Караџићу. Караџић Ердемовићу поставља директно питање које се односи на срж ствари што се Сребренице тиче, а то је *dolus specialis* или геноцидна намера: „Да ли сте у њих пуцали“, пита Караџић, „са намером да уништите муслимане у Босни као етничку групу, да их истребите као народ?“ Ердемовићев одговор је гласио: „Не, господине Караџићу“. Караџић је затим питао да ли је ико из Ердемовићеве јединице имао намеру да истреби муслимане. На то Ердемовић одговара: „Господине Караџићу, ја се не сећам, али не верујем да смо тога дана расправљали о намерама да се истребе муслимани. Нисмо о томе разговарали. Не сећам се да сам о томе причао са било киме из моје јединице.“ (ICTY, *Prosecutor v. Karadžić*, Транскрипт, стр. 25410, 25415).

Толико о менталном склопу непосредног извршиоца злочина и намери која га је у тренутку извршења мотивисала.

Други детаљ је један запрепашћујући исечак из издвојеног мишљења судије Жан-Клод Антонетија у другостепеној пресуди у предмету *Толимир*, у априлу ове године. На крају бритке, картезијанске критике мишљења већине, на више од сто страница, Антонети износи свој сумарни закључак, колико објективан толико и шокантан: „Улога оптуженог јесте дефинисана овом пресудом, међутим одговора нема на оправдано питање породица жртава, које желе да сазнају ко је наредио масовна погубљења... До данашњег дана, чини ми се, на то суштинско питање породица жртава и очекивање међународне заједнице није могуће одговорити... на питање, ко је наредио погубљење хиљада жртава, и зашто. Данас, на основу предочених доказа, ја не бих знао какав одговор да им понудим.“ (ICTY, *Prosecutor v. Tolimir*, другостепена пресуда, стр. 399-400).

Нека се свако замисли над овим разарајућим коментаром једног од најугледнијих и најкоректнијих судија Хашког трибуна-

ла. Ако за скоро двадесет година истраживања Сребренице Трибунал није успео да утврди ни најосновније чињенице, мора да је свој посао радио сасвим погрешно, користио методологију која засигурно не води стручно одрживим (или макар само информативним) закључцима и руководио се агендом углавном лишеном правног утемељења.

О геноциду у Сребреници – боље и да не говоримо.

Сребреница у контексту споља инспирисане радикализације муслимана у Босни и Херцеговини

Увијек је проблем говорити о Сребреници. Чини се да је генерал Радиновић дао правни оквир који је прилично инспиративан – да можемо говорити о злочинима који су се непобитно десили у јулу мјесецу 1995. године и који су почињени према Бошњацима. Тај злочин је био посебан. Посебан по томе што је ријеч о масовним убијањима у релативно кратком времену, на релативно малом простору. Али, као што рече пуковник Шкрбић, истина је и цјелина. Је ли то сва истина дата о Сребреници? О томе желим да говорим, о осјетљивој теми која увијек изазива негативне реакције, па чак и овдје, у Београду. Ево читао сам ваше Е-новине и Петра Луковића, плаћеника и лудака, који нашу дебату назива „дебатом на коју су дошли кољачи“.

Каже да смо ми кољачи којима смета Сребреница.

Ја заиста, ношен и том чињеницом, покушавам бити дистанциран од било каквог багателисања, негирања онога што јесте био злочин. Дакле, током тих девет или десет дана десио се злочин. Али то није сав злочин у Сребреници.

Злочини су се дешавали у Сребреници од почетка 1992. до 1995. Да ли је у тим злочинима убијено 1.300 или 3.100 припадника српског народа, и спаљено 12 или 19 села, то је битна чињеница за сваку жртву ако тај злочин није верифициран, није евидентиран, ако се негира. Дакле, то је злочин који је некажњен и који се негира.

То је други додатак истине о Сребреници, да су тамо од 1992. до 1995. године чињени страшни злочини према српском народу.

А злочин који се десио у јулу '95. није пао сам са неба. Он је имао један предтекст и једну припрему. Али и то није сва истина.

Хоћете ли да причамо о Сребреници као да је Сребреница нешто што је дошло са друге планете и што је потпуно одвојено од цјелокупног рата у Босни и Херцеговини? Али Сребреница је рат за себе, јер је Сребреница само дио једног општег рата који је на другим тачкама имао исте такве злочине који су били потпуно посебни, специфични по бруталности. Ја говорим о злочинима на Озрену.

Озрен је подручје које је површином приближно 2% Босне и Херцеговине. Замислите једну планину која је потпуно насељена

искључиво српским становништвом. Замислите једну њену трећину на којој живи 42.000 Срба, на којој постоји готово 10.000 стамбених јединица, а од којих је 5.800 потпуно спаљено и уништено. Ако има стотине вјерских објеката, а сви су спаљени и уништени. И замислите да те злочине чине припадници одреда Ел Муцахедин, неко ко је дошао из Сирије, из Алжира, неко коме командује неки Абу Мали, неко коме је безбедњак главни Ејман Авад, неко коме је Шејх ул Ислам или главни духовни вођа Имад ал Мисри, и да они крену да уништавају једну трећину Озрена, да најмање више од 300 људи буде брутално искасапљено, и да све то буде са најмање камере снимљено, документовано. Када данас гледате Хенинга и Фолија како им одсјецају главе на пјеску Сирије, немојте да заборавите и главе које су одсјечене на Озрену. Тим прије јер је Хашки трибунал то потврдио.

Хашки трибунал је, водећи два предмета о том посебном злочину, осудио на затворску казну генерала Расима Делића, команданта армије Босне и Херцеговине, Изетбеговићевог команданта, за командну одговорност и доказао му 92 убијене особе, од којих су 66 Срби, а 28 њих Хрвати из Малина и Бикоша.

Али то није био једини предмет, дакле, вођен је и процес против његовог начелника Генералштаба, Енвера Хаци-Хасановића, и пуковника Амира Кубуре, команданта Седме муслиманске бригаде. И они су одговарали за 20-ак мртвих у Подбрежју, за 10-ак мртвих у Музичкој школи, за 15 мртвих у Орашцу, за четири мртва код Травника у Мехурићима и тако даље. И добили су пресуду, пет година, па је то преиначено на три и по године. Тај злочин је потврђен, али нико никад из одреда Ел Муцахедин није одговарао. Оно што овај злочин чини посебним јесте да се први пут сусрећемо са бруталним одсијецањем глава и војницима и цивилима, и то потврђују налази вјештака.

Позваћу се на Сабиху Бркић Силајџић, Бошњакињу, која је вјештачила 15 лешева пронађених у кампу Каменица. Констатовала је да су сви лешеви без главе, да три леша немају по једну руку, а да су сви они који имају и руке и ноге били везани жицом. И то своје вјештачење доставила је Хашком трибуналу управо за поменуте процесе о којима сам говорио. И то је посебан злочин.

Посебан је и по томе што је та јединица одреда Ел Муцахедин из рата у Босни и Херцеговини изашла са 1.774 војника. Постоји евиденција из фебруара 1996. године. Знате гдје су се смјестили ти војници? У српско село Бочиња, управо у центру Озрена, и у центру подручја које се зове Криваја. Дакле, све приче о премјештању становништва на Вогошћу – то је био мамац који је Изетбеговић давао људима из Сребренице. И о томе говори Хакија Мехољић, први безбједњак Сребренице. Он каже: „Алија нас

је питао шта мислите о томе да се преселите у Вогошћу?“ Не, од почетка је постојао политички договор да се преселе на Кривају и зато је операција која се водила у Сребреници звала операција „Криваја 95“, иако у Сребреници нема никакве Криваје, иако тамо никада Криваја није била, иако је Криваја ријека и подручје којем је центар град Завидовићи, односно Возућа, у којој живе искључиво Срби.

Неко је тамо сједио у политичким круговима и цртао мапе, планирао помјерање становништва, правио извјесне визије и онда је ствар измакла контроли. То је у ствари измакло контроли војсци Републике Српске и рецимо Бошњачкој армији, али није измакло контроли ономе који је био креатор тих процеса. Дакле, да ли су актери Сребреничког злочина, ма о ком злочину ми говорили од 1992. до 1995. године, или оном у седмом мјесецу 1995. године, само Бошњаци и Срби? Мора се знати да постоје још неки актери који директно утичу на процесе и договарају одређене акције и покрећу их.

Да илуструјемо: баш сада 300 људи може изаћи и заиста жељети мирне демонстрације овдје у Београду, и заиста ићи са најбољом намјером. Креаторима је довољно да вам ставе петорицу људи који знају шта хоће, а хоће да буде крви, хоће да буде нереди, хоће да ви будете изманипулисани. Тако се десило и у Сребреници. Да ли је то резултат договора Клинтон – Ширак, да ли је француска обавјештајна служба понијела највећи терет чињења да Сребреница буде крвава, да буде егземплар, да буде злочин без преседана? Да ли је то Десети диверзантски одред или пук са француским легионарима странаца? Да ли су то Шкорпиони? Да ли су то нека тамо лица која су се побринула да ствар мало измакне контроли? И да се то сними камерама. Дакле, кад то измакне контроли, ми то морамо снимити да се види да је измакло контроли и онда, ево вам проблем, ево вам кривица, ево вам оптужба, и ево вам вјечна стигма за читав један народ.

Зашто је то урађено? Да ли је сама Сребреница у овој причи битна? Да ли је Сребреница центар свијета и да ли се све то чини због Сребренице? Или је Сребреница само методолошки постулат притиска на Србију, на српски народ, на Републику Српску? Да ли је, уместо тога, циљ ове пресуде геополитика, промјена граница држава, уништавање Републике Српске? И за то је и пуковник Шкрбић рекао: „Да, јесте, јесте то је циљ, али ко је мета“? Може ли се уништити Република Српска са оваквим политичким вођством у Републици Српској, са предсједником Додиком? Не може. Значи, ко је онда мета – мета је Додик. Док сједимо овдје, док разговарамо – знајте да је мета Додик. Додик је незгодан свједок и Бакиру Изетбеговићу и лидерима у Београду. Он показује да се може уда-

риту шаком у сто, ако је то интерес народа. Он показује да се може бити громобран, да се може понијети терет државничке одговорности иако не управљате у правом смислу државом, али знате да сте одговорни за тај народ. Дакле, цијела ова прича сада, цијели овај пројект почео је системским дјеловањем, кроз предизборно инсталирање подобних Срба за такозвану реформску агенду која ће се спроводити, а то је америчко-британска агенда. А Британци и Нијемци су најпознатији пријатељи српског народа, кроз читаву повијест, зар не?

Овде говоримо о једном директном антисрпском концепту, говоримо о циљевима, говоримо о такси. Да ли постоји неки народ у Европи, да ли знате неки народ који је, ношен идејом широм и већом од своје националне идеје, донео слободу и неким другим народима и пустио их после да мирно праве своје државе? Па како се онда десило да мој народ, да Бошњаци изгубе осјећај за нацију, за националну свијест? Како се десило да прихвате понижавајућу улогу једне вјерске групе која не зна шта је држава, која не жели да зна историју, која не расправља о властитим етичким коријенима и која вјерску свијест надређује националној свијести?

Када је то почело? Кључно питање јесте када смо ушли у тај процес? Ја сам свједок и тих политичких процеса и распада Југославије. Али, чини ми се да је та идеја почела и мало раније. Она је почела Другим свјетским ратом и идејом да се прави такозвана Ханџар дивизија и да се под покровитељством Њемачке, односно Независне Државе Хрватске, формира аутентична вјерска полиција, тј. вјерска бригада, вјерски одред којим ће командовати нико други до јерусалимски муфтија. А иза те идеје је стајало Муслиманско братство. А шта је данас оно што ми говоримо о терористичкој претњи у Босни и Херцеговини – ако то није Ал Каида или исламска држава са политичким радикализмом Муслиманског братства?

Дакле, та идеја је кренула тада. Она се наставила у недјелима. Не могу то назвати дјелима Алије Изетбеговића. Она је настављена са Исламском декларацијом. Па, замислите само реченицу у Исламској декларацији која каже да муслимани спавају, да су босански муслимани заспали, и да се народ који спава само ударцима може пробудити. Ето вам Сребренице као ударца.

И зато политичким елитама у Сарајеву, зато Бакиру Изетбеговићу треба тај ударац за који ће бити криви Срби, и за који ће бити искључена кривица Алије Изетбеговића.

Алија Изетбеговић који, по изласку из затвора, жели да оснује политичку странку има само једну државу која се промовише и функционише као исламска република. И одлази, знате гдје? Он одлази у Иран. Данас када погледате сукоб шиита и сунита који

траје готово 14 вијекова, чини вам се сулудим: како се десило да босански муслимани, који су сунити ханефијског месхеба, матуридијског акаида, дакле, како се десило да они буду пријатељи са шиитима и да Алија Изетбеговић постане важан обавјештајцац и сарадник иранске тајне службе? На то му је, у рату, указао Мустафа Церих и тада долази до лаганих заокрета према саудијском вехабизму, према турском, не отоманском, концепту, и наравно задржана је сарадња са овим иранским концептом такозваног политичког дуализма и ислама и републике.

Оног тренутка када су западне силе то дозволиле, оног тренутка када су од Босне и Херцеговине направили центар свих терористичких операција у свијету и када је то трајало 10 година, пазите, тог момента Бошњаци су прихватили ту понижавајућу улогу. Кад погледају Додика који самостално донесе политичку одлуку, који каже међународним званичницима да нешто могу или да нешто не могу, који каже да постоји нешто важније од његове политичке судбине – онда и они знају, онда су и они свјесни понижавајуће улоге коју су они намијенили свом народу. Дакле, и нама.

Ја сам на маргини ових процеса, ово је маргина мога дјеловања и интересовања. Био сам у рату, учествовао сам у армији Републике Босне и Херцеговине, био сам тамо, све знам, све ми је јасно. Видио сам процесе кад су се они дешавали. Био сам свјестан, дакле, процеса онда док су се они дешавали и у рату, и послје рата и прије рата.

Оно што је сада видљиво, када погледате документацију дјеловања одреда Ел Муцахедин – ето вам прве војске Ал Каиде, ето вам најозбиљније војне формације која 10 година организује терористичке нападе у цијелом свијету. Погледајте терористички напад на америчку војну базу Дахран. Њу организује први командант одреда Ел Муцахедин, Шеик Абдул Азиз Барбароса. У тој бази убијено је готово 80 америчких војника, а рањено 400 људи. Погледајте већ наредну годину, 1996. Рат је завршен и почињу терористички акције. Оне се организују из Босне и Херцеговине. Њима управљају људи који су водили тадашњи одред Ел Муцахедин. Абу Мали организује напад на амерички разарач УС Коул директно. Познати су документи тајне службе Алије Изетбеговића, АИД, који кажу „да тражимо слику Абу Малија да видимо гдје је, гдје се налази“. Абу Мали је добио дипломатски статус у дипломатској мисији при Уједињеним нацијама, представља Босну и Херцеговину и има име Халид Ћатић. То је човјек који има пет идентитета. Он је заправо Абдел Кадир Мохтари, порјеклом из Алжира, добио је држављанство Босне и Херцеговине као Халид Ибен Абдулах, а онда је отишао и постао Халид Ћатић, да би послје мијењао име

у Сенад Абид Ћатовић. И тај човјек организује напад на амерички разарач УС Коул, гдје гине 19 војника, а 60 је рањено.

Иду напади на Дар ес Салам. Иду напади на Најроби. И долазимо на крају до 11. септембра. Главни организатор 11. септембра је Халид Шеик Мухамед. Њему се суди у Гвантанаму. Тај човјек има босанско-херцеговачко држављанство под именом Ел Мухамед Халид. Главни оперативац те акције, Мухамед Ата, има три идентитета и три рјешења о држављанству под различитим именима у Босни и Херцеговини. Два пилота, један који се забио у Пентагон, други који се забио у Свјетски трговински центар, Навап ел Хазми и Халид Ал Митах, имају босанско-херцеговачко држављанство.

Али босанскохерцеговачко држављанство има и главни инсајдер, који је исто жив: Ремзи Бинал Сиби. Човјек из организације Лашкарета иба долази, од некуд га доводи са неким имицом и онда је он главни свједок како се све ово одвијало. Али то није ни за америчку јавност а поготово не за нашу, па се о томе суди у војној бази Гвантанаму. Суди та такозвана војна комисија, и то је медијима данас недоступно.

Свих 19 извођача тог терористичког напада је званично погинуло. Међутим, ми смо последије двије године нашли петорицу да су живи и да су или адвокати или љекари и да немају везе с тим, али смо трагајући за сликама, за идентитетима видјели колико су подаци које је ЦИА тада дала били погрешни и намјерно нетачно презентовани.

Овдје сада говоримо о једном циклусу у који су Бошњаци себе увукли. Дакле, прво су вас бомбардовали радикалним идеологијама, довели су вам ратне ветеране из Авганистана, пустили су вас да правите злочине, пустили су вас да уђете у коло заштите тих злочина. И онда су вас уцјењивали због тога они који су све то организовали. То је америчка политика, то је енглеска политика.

Ми немамо државу, мислим на Босну и Херцеговину. Да ви имате државу или да је ми имамо, истог момента би британски амбасадор добио ногу у дупе због овакве резолуције. Истог момента.

Желим да вам скренем пажњу да главни шеих одреда Ел Муцахедин Имад ал Мисај данас живи у Сарајеву. Тај човјек је осуђен. Отиђите на Гугл, изгуглајте га, нађите његов податак и видјећете да је човјек извршио и организовао терористичку акцију напада на западне туристе у Луксору, древној египатској туристичкој дестинацији. Добио је 10 година затвора због тога. Наша држава га је 2001. године испоручила Египту. Одлежао је осам година. Чим је Мубарак пао и њега су пустили. То је главна личност Муслиманског братства у Европи. То је особа која је написала уџбеник вехабизма за босанске муслимане. Написао га је у рату, 1993.

године га је објавио. Књигу је постала обавезујући војни документ, а зове се „Схватања која треба промијенити“. Замислите да су Бошњаци посумњали у себе и у свој однос према властитој вјери и замислите да су довели неке ретардиране терористе, насилнике који ће их подучити каква схватања они требају промијенити у својој религији. Дакле, та особа живи у Сарајеву, има држављанство Босне и Херцеговине и зове се, по нашим документима, Еслам Дурмо. Једно вријеме је носио име Еслам Фарагала Дурмо, онда је промијенио име па је сад Еслам Дурмо. И он је био главни шеих одреда Ел Муцахедин.

Постоји и друга личност Ејмана Авада. Ејман Абдулрахман Авад је припадник Муслиманског братства Сирије, Сиријац, главни безбједњак и обавјештајац одреда Ел Муцахедин. Када се погледају извјештаји са командног мјеста Трећег корпуса који је руководио операцијом Возућа, кад видимо да Ејман Авад и Абу Мали контактирају генерала Сахиба Махмуљина, команданта Трећег корпуса и његове људе, и траже одређену подршку и учествују директно у борбеним операцијама и пробијању линије на Возућу, онда се види да тај одред, у ствари, испуњава опште политичке циљеве и принципе политике из Сарајева.

Али то није све, то није цијела истина. Истина је да је бомбардовање Возуће, релеја Краљице, кренуло 1. септембра од НАТО-а. Да је НАТО из трећег покушаја срушио највећи радио релјни репетитор на Озрену, Краљица. Да је, када је дошло до прекида комуникације, 10. септембра кренула офанзива на Возућу. У пресуди Расиму Делићу пише овако: „Убијања Срба, касапљења, брутална одсјецања глава кренула су 11. септембра“ – пазите, 11. септембра симболично. Дакле, имате НАТО у ваздуху који до 20. септембра бомбардује српске положаје. А доле имате муцахедине који одсијецају главе. И то 11. септембра крећу убијања, и трајаће до 24. децембра. То пише у пресуди Расиму Делићу. Кад погледате датуме онда кажете: па, чекајте, тамо су одсијецали главе 25 дана после потписаног Дејтона. И то су снимале камере.

Када се имају у виду стенограми, транскрипти телефонских разговора, постоји једна сложена безбједносна операција коју је водила Служба државне безбједности Зеница. Она припада центру служби безбједности. На челу Центра је злочинац који данас предсједава Парламентарном скупштином Босне и Херцеговине, Шефик Џаферовић. Његова служба га информише, сваки дан. Имамо све те транскрипте. Замислите кад у транскрипту прочитате – заробили смо 55 Срба.

Изет Карахасановић свједочи у Хагу о томе и каже: „Ја сам наишао случајно и потрчао сам и све сам их евидентирао и узео сам сва њихова имена и дао у рукопису све податке о сваком заро-

бљеном Србину. Свих 55 је масакрирано. Свих 55. Одсјецане су им главе наредних два-три мијесеца“.

Замислите свједочења 12 бошњачких официра у Хагу који свједоче о томе. Замислите, када погледате у транскрипту – заробили смо 18 војника Тринаесте из Прњавора, убијаћемо их полако. А онда се на крају деси притисак па их 11 буде ослобођено, а остали буду побијени. Замислите кад кажу – 18 људи смо заробили из Србца. Ви то читате. Ја бих волио да то не знам. Дакле, кад то знате, то вас обавезује да то пренесете.

То не можете подржати, дакле, то је посебан злочин.

А Шефик Џаферовић данас предсједава Парламентарном скупштином Босне и Херцеговине. Дакле, кад помислите да је Сарајево Неле Карајлић, да су Сарајево Надреалисти, да су Сарајево Горан Бреговић и Бијело дугме, сјетите се да то више није то Сарајево. То Сарајево више не постоји. То није Сарајево у коме имате насљеднике идеје Адила Зулфикарпашића, ни идеје браће Поздерац, ни идеје оних партизана који су освјетлили образ босанским муслиманима и у Другом свјетском рату и последице њега. Данас владају Сарајевом, представљају Сарајево, насљедници и идеологије, па чак и биолошки насљедници усташких доглавника, разних припадника Ханцар дивизије, синови домобрана и тако даље. Истјерана је партизанска идеја која је за босанске муслимане значила у ствари да разумијете себе као друштвену групу.

Ако себе не разумијете у историји, ако себе не разумијете као нацију са свим консеквенцама, и оним културним и оним територијалним и оним политичким – јер нација је и способност друштва да себи уреди живот – ако тако себе не разумијете, ви нисте нација. Џаба што вас људи третирају као Бошњака, као нацију, ви сте једна вјерска група која мисли да је сећија важнија од државе. Да је битније оно што се договорите на некој џумији у џамији него што донесе Парламентарна скупштина. И то јесте проблем.

Тако су Бошњаци управо играјући се ових игара ушли у ову сложену причу која је директно уперена против њих. Срби су бомбардовани овим ружним етикетама, бомбардовани су осиромашеним уранијумом. Бошњаци су бомбардовани овом радикалном идеологијом која је уз помоћ Сједињених Америчких Држава промијенила колективну свијест Бошњака и усмјерила их у правцу једног радикалног поимања ислама, и зато данас мој народ представља најбројнију групу у односу на властити број која ратује у Сирији, која ратује у Ираку. Мој народ се занима за палестинске патње. Мој народ брине шта се то дешава сиријском једном народу под Асадовом диктатуром, а ни један свој проблем, проблем свог опстанка није ријешао. Ниједан проблем функционисања државе није ријешао.

Сребреница је каменчић у том једном мозаику у коме имате уцијењене народе и уцијењене политике и у коме имате прекрајање граница Балкана.

Дакле, имате уништавање држава. Оног момента када је у српској јавности пласирана теза да је Косово само мит, да је то митологија, и да се може и дати, оног момента када је преварен народ да то није геополитичко питање, да се Србија, српска држава не може бранити од притиска са истока, од притиска Турске – а ако није на Косову, ако није изнад Проклетија, ако уђу на Косово, не можете је у Нишу одбранити – дакле, оног момента када је пуштена западна граница падом Книнске крајине, намјерно ово понављам, Република Српска је постала слиједећа мета. Слиједеће чега хоће да се одрекну.

Сребреница је маљ за разбијање Републике Српске. Американци знају да не могу разбити Републику Српску ако не уклоне Додика. И, ето то је проблем у коме се данас објективно налазимо.

Марко Шукало, студент

Позадина студентског писма државном врху Србије

Све је кренуло са 400 студената, тако и пише у званичној најави коју, вјерујем, имате у својим рукама. Сад нас није 400, сад нас је 2.500. Могу радосно да изнесим пред вас ту вијест. Колеге које су данас присутне на овој Конференцији, студенти, стално ми шаљу поруке и јављају за колико се тај број повећава из минута у минут.

Сад нас је 2.500 потписника отвореног писма предсједнику Републике, господину Томиславу Николићу, и предсједнику Владе господину Александру Вучићу.

Са јасним изнијетим идејама.

Званичници из Београда не смеју и не треба да оду у Поточаре 11. јула и Србија мора да тражи званични вето од Руске Федерације. Прије сат времена успјели смо; председник Николић је затражио вето од Руске Федерације. Не знам да ли сте добили ту вијест!?

Прије сат времена то се десило, тако да студенти захваљују Предсједнику. Надам се да смо и ми имали, овај, удјела у томе свему и да ће Руска Федерација уважити српски захтјев и да ћемо стварно имати тај вето.

Наша борба није престала сад смо само осокољени, и идемо даље.

Наш захтјев је упућен Председнику и Премијеру да не иду у Поточаре 11. јула. Зашто?

Кад присуствује, као што ја данас присуствујем, овом скупу, значи да се слажем са свиме што је овде изнијето. Прећутно или изричито, ја се слажем. Тако да и било ко да оде у Сребрницу тога дана, гдје ће Бакир Изетбеговић да говори „Ово је геноцид, ви се геноцидни итд“, српски званичник који дође и погне главу на те ријечи прећутно признати – „Да, ја јесам српски геноцидни званичник“. Ми не желимо да се то деси. Студенти ходају и данас усправне главе, јер знамо да је истина и правда уз нас. Млади смо, полетни смо, али смо и даље на земљи. Ништа не радимо без разлога и у званичном писму званичницима из Београда објаснили смо неке ствари и навели их на пут који не води у Поточаре.

Као студент правних наука, овде у Београду, могу да вам кажем да међународно кривично дијело геноцид мора да има елемент неселективности. У Сребрници није било неселективности. Ако већ говоримо о неким погубљењима, то су погубљења војно

способних мушкараца припадника такозване злочиначке армије Босне и Херцеговине. Сви ми добро знамо да се српска војска старала и побринула да жене, дјеца и старци буду безбједно превезени и склоњени из Сребренице. Постоје малверзације о бројевима, али не бих да ту улазимо у дискусију у вези с тим. Чули смо о томе много искуснијих и научника и високо интелектуалних људи. Нема потребе да ја залазим у те детаље.

Студенте боли та несразмјера у вези са бројевима. Боли то колико их је укопано и колико пише. Боли нас та неправда, а доволно смо јаки и мислим да смо сазрели да изађемо и да тражимо правду.

Да ли може да се почини геноцид са 400 војника и четири тенка. Толико је генерал Ратко Младић имао на располагању кад је ушао у Сребреницу! Око 15.000 војника и цивила, та група која је кренула ка Тузли, побјегла је. Мислила је да Младић иде са највећом најездом бивше ЈНА, што није било тачно. Њих 5.000 је наишло на минска поља, на реакцију војске Републике Српске и огроман број тих људи и тих војника је изгинуо у директним војним окршајима са регуларном војском Републике Српске. Дакле, они немају легитимитет да буду сахрањени у Поточарима и да њихово име буде међу именима стријељаних Сребреничана.

Студенти нису залудни. У Србији данас постоји та здрава омладина. Нисмо сви пијуни Соње Бисерко, знамо да се водимо само ореолом истине и зато нећемо одустати. Наш узор није само Хесе, већ и Његош.

Ми се ријечима „Нека буде борба непрестана, нека буде што бит’ не може“. А изгледа да ће бити оно што бит’ не може и да ћемо успјети.

Мој колега са политичких наука Ненад Узелац често зна да каже за Сребреницу, и ја усвајам ту његову реченицу, „Сребреница је измишљена да се два народа никада не помире“. Мислим да је стварно тако.

Одлазак у Поточаре значио би једну страшну болну рану. Када имате рођеног брата, сестру, поготово млађе, чувате их и грлите не дате их по цијену живота, по цијену своје главе. То је нормално.

Ако званичник Србије оде у Поточаре издаће своју сестру Републику Српску и можда јој нанијети смртоносну рану. А Република Српска је данас стабилна, компактна и јака. Република Српска има три конститутивна елемента државности која се у праву уче као елементи државе: територију, становништво и демократски изабрану власт. Власт која је спремна да брани национални идентитет. Предсједник Републике Српске, господин Милорад Додик, данас на обиљежавању, на парастосу за братуначке жртве,

њих 3.500 – изјавио да је Босна и Херцеговина концентрациони логор за Србе, и то је несумњиво тако.

Добио сам информацију да је Тањуг пренио званично саопштене студената, а рећи ћу вам и да с тим у вези круже по медијима наслов „Студенти изнервирани Запад“. Е, па успјели смо онда.

Наиме, група од 2.500 студената јуче је објавила саопштење за медије у којем стоји да ће организатори, студентски представници, предати званично писмо са свим до тада прикупљеним потписима у сриједу, 8. јула, премијеру Републике Србије господину Александру Вучићу.

Ми не стајемо са потписима. Позивамо овим путем сваког студента да нас подржи и потпише. То може учинити путем мејла – studentizaistinu@gmail.com или неком од нас организатора или преко Фејсбук странице. Ми желимо да имамо бар 3.300 потписа најмање до сриједе јер то би био симболичан број који би означио да је српска младост умрла и да смо поносни на наше претке који су крвљу саградили темељ Републике Српске; и није за цаба председник Републике Српске Милорад Додик изјавио прије неки дан, овдје у Београду, на откривању споменика јунаку Гаврилу Принципу, да Срби нису мали народ, јер су само велики народи привилеговани да имају двије државе. Дакле, Срби су велики народ и ми имамо двије државе и будимо поносни на то.

Радомир Павловић, бивши председник општине Сребреница

О животу Срба и муслимана у Сребреници данас

Желим све да вас поздравим и, задовољство ми је да вам „са терена“ изнесем другу страну истине у овим новим мутираним свјетским дешавањима, што је рекао прије мене и Александар Павић и свој тој деструкцији чији је, нормално, задатак, прије свега, ново груписање снага и нови покушај сламања Републике Српске и српског народа на свим просторима. Пошто долазим из Сребренице, гдје сам рођен и гдје сам завршио основну школу и гимназију, гдје сам запослен и гдје сам од 2002. до 2014. године био председник Скупштине општине, и био учесник рата као љекар све вријеме, веома добро знам сва дешавања која су била на тим просторима.

Могу вам рећи, као човјек „са терена“, да је случај Сребреница један англо-саксонски пројекат који је нама наметнут и који ових дана треба да има свој епилог у односима свјетских сила по том питању и узалуд су све наше приче биле и све наше трибине на тим просторима када нисмо успјели другу страну привољети да сагледа онај дио узрока који су били последица дешавања 1995. године.

Значи, истина је да у Сребреници у посљедњих неколико стољећа живе два народа, Срби и Бошњаци. Истина је да је по попису становништва 1991. године на простору општине Сребреница живјело око 37.000 становника, од којих више од 27.000 Бошњака и око 9.000 Срба. Истина је да су током 1992. године до успостављања заштићене зоне Сребреница, у априлу 1993, муслиманске снаге под вођством Насера Орића организовано, систематски и планирано нападале, убијале и протјеривале српско становништво у 56 села и засеока. О томе прецизно говоре споменици на тим просторима. Завршно са 16. јануаром 1993. године, и нападом на Склане, они су заузели 95% територије општине Сребреница. То је све, осим два-три српска села, што говори о њиховој намјери етничког чишћења српског становништва са тих простора да би завршили оно што нису довршили током 1941, 1942. и 1943. године Францетића легија и други који су такође извршили незапамћени покољ у Подрињу. Бивша држава није дозволила да се до краја сагледају те чињенице, да се сазнала истина. Сада нам се поново десила Сребреница, од 1992. до 1995. године.

Посјетом свих бошњачких села и њихових спомен обиљежја у Осмачама, у Осату, у Добраку, у Сутјеској, може се видјети да

је на тим обиљежјима списак великог броја страдалих Бошњака. Односно, види се на тим таблама да нису сви изгинули 1995. године, да је значајан број њих изгинуо у 1992. и 1993. години. Тако да, што се тиче страдања бошњачког становништва и српског становништва у Сребреници, одговорно могу рећи, у односу на попис становништва из 1991. године, да је тај проценат приближно исти. А такође се то може рећи и када је ријеч о страдању људи на простору Бирча, на основу пописа из 1991. године: број жртава српског и бошњачког становништва и ту је приближно исти.

Међутим, све вријеме у јавности имамо само једну истину, односно, о Сребреници 1995. године. Сва страдања Срба током 1992. и 1993. године као да су пала у заборав. Тако од 1995. године до данас имамо политичку ситуацију у Сребреници – гдје Срби, иначе, као већински народ тамо данас живе – наметањем изборних закона и воље, прије свега међународне заједнице и оних који креирају политику у Босни и Херцеговини, и гдје законодавну, извршну и судску власт у држе Бошњаци, за њих тамо гласа око 1.500 грађана, а у врећама дође још пет-шест хиљада гласова. Потом они успоставе власт и онда имамо све вријеме једну политику, где Срби живе у Сребреници, у Републици Српској, а немају никаква или углавном мала права, услед наметања те политичке ситуације. Требало би истаћи још нешто: 1996. године је на простору општине Сребреница живјело око 80.000 становника, а сада их нема ни 4.000, зато што је тај пројекат тако наметнут да становништво стално „цури“, да се живи веома тешко, у нестабилним условима, у условима стреса и патње. И тај пројекат они, како видимо, ове године, 12 година после оснивања Меморијалног центра, желе да затворе одређеним резолуцијама.

Ми смо, док сам ја био председник Скупштине општине Сребреница 2005. године и када су, од 27 одборника, њих 17 били Бошњаци – што значи да без њих не бисмо могли усвојити закључке које сам данас донио – усвојили закључке о тим дешавањима на простору општине Сребреница. Њих су, дакле, подржали, и Бошњаци. А сада неки други намећу резолуције мимо онога што су на локалном терену прихватили и Бошњаци.

У том документу, поред осталог, се наглашава: „Скупштина општине осуђује све злочине који су се десили над свим грађанима општине Сребреница, посебно злочине који су се десили у периоду од 10. до 19. јула 1995. године. Скупштина општине Сребреница тражи од надлежних органа Републике Српске, Босне и Херцеговине и међународних институција да се злочинци што прије приведу суду, како би осуда била правда и како би се скинула колективна одговорност народа ради боље будућности и суживота на овим просторима.

„Скупштина општине Сребреница апелује на све своје грађане да осуде све злочине из периода од 1992. до 1995. године и да истрају у свом захтјеву да сви злочини буду санкционисани да би садашње и будуће генерације сребреничког краја заједнички изграђивале услове за своју бољу будућност, са јасном поруком да се сребреничка трагедија никада више не понови.“

Значи, то је тај документ усвојен на десетогодишњицу, када је долазио Бил Клинтон. Данас се, на 20-годишњицу, траже нове резолуције о Сребреници и нове подјеле, вјероватно зато што то крупно политичко питање или историјски пројекат, како је то рекао господин Каргановић, шта би требало да се финализира у Сребреници.

На основу свих тих дешавања, на основу свједочанстава које имамо, на основу свега онога што смо истражили могу рећи да још нико за злочине на простору општине Сребреница над српским становништвом није одговарао, осим оне двије године које је добио Насер Орић, па је затим ослобођен. А са друге стране, Срби су осуђени на више од 1.000 година затвора.

А већ сам рекао да је, процентуално, број страдалих у односу на попис становништва приближно исти.

У енклави Сребреница, гдје је живјело око 40.000 становника, живјели су Бошњаци из 15 општина. Не из Сребренице, него из 15 других општина, а страдања су се дешавала не 1995. у периоду од 11. до 19. јула, него од 1992. до 1995. Да ли је било масовних злочина током 1995. у том периоду – било је, али да ли су биле геноцидне намјере? Многи документи којима желимо да прикажемо неке ствари које су се десиле су табу тема, али ће се вјероватно истина о тим дешавањима сазнати кад-тад.

Ја могу да сведочим о злоупотреби термина „геноцид“. Скупљао сам све књиге које су објавили Бошњаци о тим и око тих дешавања, рецимо књиге о спорту, здравству, о туризму, збирке пјесама и тако даље. Ни једна није могла да буде објављена ако бар рецензент не би споменуо да су Срби у Сребреници починили геноцид.

Примјера ради, узмимо књигу „Туристички потенцијали Сребренице“. Објављена је 2008. године, аутор је мр Нада Невировић, рецензент професор на Медицинском факултету Мурис Пагић. Професор са тог факултета за туризам исписује реченицу: „У трећем поглављу се обрађују спомен обележја геноцида над Бошњачким становништвом“.

Даље, Губер: „Љековите воде из Сребренице“, рецензент професор др Мирсада Хукић каже: „Дванаест година након геноцида и урбицида у Сребреници појавила се ова монографија“, и тако даље, и тако даље.

Слично пише и у књизи „Сребреница кроз минула стољећа“, затим у књизи „Било једном на Црном губеру“, и у још низ публикација.

Дакле, јасно је да се тај термин злоупотребљава у многим издањима у вези са Сребреницом, с намјером да буде само једна истина о том граду, да се не сазна друга истина о страдању Срба, да за Сребреницу буду осуђени Срби, само српски народ и да се, вјероватно, преко Сребренице девастира и Република Српска, што су вјероватно и намјере поменуте резолуције и свега сличног што би требало да се у будућности дешава.

Сматрам да смо ми прилично закаснили у неким стварима, да нисмо имали одређене заједничке стратегије када је ријеч о поменутим темама, да се сада морамо окренути, поред осталог, масовним округлим столовима бар код млађих генерација и студената, како би код те популације покренули нову снагу и енергију да се оно што је прећутано објелодани, а у Србији је прилично прећутано, као и у другим дијеловима међународне заједнице, и да се сазна права истина о тим дешавањима.

Мислим да такве трибине могу дати ефекта, и надам се да ће се промијенити одређени погледи на та дешавања у и око Сребренице и да ћемо истину успјети да докажемо и прикажемо. Нормално је да очекујем помоћ од наших пријатеља и у међународној заједници, која ће вјероватно, како вријеме буде пролазило, бити подијељена по овој теми.

При крају, желим да напоменем да говорим о једном веома тешком положају у којем се налази српски народ, због сталних притисака који су присутни. Међутим, на простору општине Сребреница није било ниједно масовно убиство. Ниједна примарна, ниједна масовна гробница, а ми, који тамо живимо као српски народ или српски становници, окарактерисани смо као геноцидни. То је огроман терет који трпимо за нешто што се није десило на простору наше општине. Дакле, у један пакет су ставили сва та дешавања у околних 15 општина и онда су направили такву једну ствар коју ми нисмо на вријеме препознали, нисмо се на вријеме припремали у вези с тим дешавањима и касно смо покренули нека питања. Ево, 20 година након тога бројна документација у вези са случајем Сребреница је нестала у обавјештајним службама, или је продата.

Надам се да ће овај скуп и слични скупови у будућности дати одговоре на одређена питања и недоумице, а нарочито у вези злочина који су се тамо десили над српским становништвом, да ће се открити да су ти злочини били организовани, систематски планирани, и да, другим ријечима, постоји и друга страна истине.

Још само неколико ријечи; неки дан сретнем кустоса у Меморијалном центру у Поточарима, извјесног професора историје, који ми каже: „Данас сам се сломио од рада, имао сам 400 ђака са Илице, из Сарајева. Дошли су овдје, да им прикажемо“. Каже да 120.000 особа годишње прође кроз Меморијални центар. Не знам да је иједан професор са наше стране довео дјецу на братуначко гробље које није ништа мање од сребреничког гробља.

Е, то је оно што ми нисмо на вријеме радили, и због чега истина тешко пролази са наших простора. Морамо радити на томе. Морамо довести младе људе да то виде, морамо скупити све историчаре, морамо организовати округле столове и морамо у међународним оквирима побудити јавност да чује истину о томе шта се заиста десило на овим просторима.

Александар Павић
Фонд стратешке културе

„Пројекат Сребреница“ као један од стубова западног интервенционизма

Читаву деценију пре лансирања британске резолуције о Сребреници поводом 20-годишњице већ глобално познатих догађаја у тој источно-босанској варошици, тј. 2005. године, у детаљној анализи сребреничког феномена за британски Интернет сајт „Спајкд“ под насловом „Како је Сребреница постала ‘поучна прича’?“, управо је једна Британка, Тара Мекормак, тадашњи постдипломац на Вестминстерском универзитету у Лондону а сада професор на Лестер Универзитету, проникла у суштину не само британске већ западне политике у контексту инструментализације Сребренице:

„Од Косова 1999. године до Конга 2005, Сребреница се истиче као коначни доказ да је Запад морално обавезан да војно интервенише у конфликтним ситуацијама. Џек Строу (Jack Straw, тадашњи британски министар спољних послова), бранио је западну интервенцију у Македонији 2001. користећи Сребреницу као пример шта се дешава када се Запад устручава да интервенише. Либерални коментатор Дејвид Аронович (David Aaronovitch) употребио је исти аргумент да би оправдао своју подршку војној операцији у Ираку. Говорећи о убиству 60 конгоанских војника од стране војника УН, генерал УН Патрик Камерт (Patrick Cammaert) износио је аргументе у корист снажне војне интервенције, због ‘лекција из Сребренице, Сомалије и Руанде’“¹

Наравно, као што се види, ствар са (зло)употребом Сребренице није се завршила 2005. године. На пример, већ те године, и то баш „случајно“ на 10-годишњицу сребреничких дешавања, 11. јула, познати британски коментатор Кристофер Хиченс написао је чланак о томе „шта нас је (сребренички) геноцид научио о интервенцији“, констатујући да је штета што се одуговлачило са применом „лекција Сребренице“ у случају западних интервенција у Авганистану и Ираку.² А покличи у стилу да „морамо да спречимо још једну Сребреницу“, наставили су да се користе, као нпр. поводом непосредне западне оружане интервенције у Либији, и то не само од западних коментатора,³ већ и од високих западних званичника, попут Хилари Клинтон, тадашњег државног секретара САД („Спречили смо нову Сребреницу у Либији“),⁴ или Дениса Роса, тадашњег главног стратега Беле куће за Блиски исток („Били смо

суочени са могућношћу ‘Сребренице на стероидима’⁵). Сличне речи су се могле чути у западним медијима и поводом посредне западне интервенције и потпиривања грађанског рата у Сирији: нпр. на Си-ен-ен-у (‘Сирија, Сарајево и Сребреница: када бес није довољан’),⁶ или ‘Бостон Глоубу’ (‘Сребренички моменат у Сирији?’),⁷ али и из уста изасланика УН за Сирију, Стефана де Мистуре (‘Сећате ли се Сребренице? Ми се сећамо...’), када је позивао ‘свет’ да ‘учини нешто’ ради спречавања бораца Исламске државе – исте оне коју су Англо-Американци и упрегнули у своје напоре да свргну Асада⁸ – да заузму град Кобане,⁹ па чак и представника радикалних (западно спонзорисаних) анти-асадовских побуњеника у Алепу, фракције Џаиш ал-Муцахедин, које су владине снаге угрожавале (‘Планови за примирје у Алепу на ивици пропасти, јер побуњеници страхују од ‘још једне Сребренице’¹⁰), а којима је у пропагандну помоћ прискочио чак и сам Генерални секретар УН (‘Бан Ки-Мун каже да се прибојава још једног масакра на скали Сребренице’¹¹). Другим речима, Сребреницом се непрекидно маше као ‘поучном причом’ о томе шта се може десити ако страни, односно западни ‘хуманитарци’, попут глобалног Супермена, не прискоче у помоћ неком ‘угроженом’ народу или држави чија политика или руководство, сасвим ‘случајно’, не одговара западним интересима.

Дакле, данашњи западни интервенционизам, са јасним тенденцијама даљег ширења на исток и југ, није заснован само на већ отрцаној идеологији ‘ширења демократије’. Да јесте, његов кредибилитет би био превише исцрпљен чак и за пропагандно-убеђивачке моћи западних медија, с обзиром на резултате претходних кампања вођених под том заставом. Ствар је сад много шире и дубље постављена и зато је Сребреница постала толико важна на глобалној равни, и зато је Великој Британији било толико важно да на 20-годишњицу прогура своју резолуцију кроз Савет безбедности Уједињених нација. Јер, данашњи западни, тј. глобалистички интервенционизам своје идеолошке темеље гради на доктрини тзв. Одговорности за заштиту (Responsibility to Protect или, скраћено, R2P), тј. наводној обавези ‘међународне заједнице’ да ‘заштити’ народе тамо где то наводно не успевају суверене државе. А управо је цела западна конструкција о Сребреници, односно цео ‘Пројекат Сребреница’, узидан у темеље те доктрине. Осим антисрпским (и, шире гледајући, антиправославним и антируским) интересима на простору бивше СФРЈ, ‘Пројекат Сребреница’ је постао важан део глобалних западних геополитичких интереса. У том контексту треба посматрати и третирати целу западну представу, све западне крокодилске сузе које се сваке године лију за Сребреницу, а поготово на округле годишњице, сав медијски те-

роризам који се спроводи, све отровне политичке притиске који се врше уз помоћ, за ове потребе веома битне, исконструисане слике о сребреничком „геноциду“.

Сажето речено, према доктрини „Одговорност за заштиту“, национални суверенитет више није привилегија већ „обавеза“ – чији степен испуњавања је ствар процене неизбежне, апстрактно дефинисане „међународне заједнице“, која затим преузима на себе „обавезу“ да интервенише против, тј. унутар суверених држава у којима је „оцењено“ да власт на неки начин угрожава грађане, односно да не испуњава своје „обавезе“ или „одговорност“ према њима. Или, како се то дефинише на веб-страници УН-овог Специјалног саветника за спречавање геноцида, у делу посвећеном „Одговорности за заштиту“: „Суверенитет више не пружа Државама ексклузивну заштиту од страног уплитања; он представља обавезу која чини Државе одговорним за добробит њихових народа.“¹² Сребреница, тј. западни наратив о њој, играла је и игра, важну улогу у развоју овог изузетно опасног аспекта међународне политике.

Доктрина R2P је постепено развијена унутар самог система Уједињених нација током последње две деценије. Још 2000. године, у свом Миленијумском извештају, тадашњи Генерални секретар УН Кофи Анан јавно је запитао, имајући на уму контроверзе које је још тад изазивао нови западни изум за оправдавање војног интервенционизма: „Ако је хуманитарна интервенција заправо неприхватљив насртај на суверенитет, како би онда требало да одговоримо на једну Руанду, на једну Сребреницу, на груба и систематска кршења људских права која вређају сва начела наше заједничке човечности?“¹³

Сама кованица „Одговорност за заштиту“ приписује се, бар од стране актуелног Генералног секретара УН Бан Ки-Муна, Френцису Денгу, бившем Специјалном саветнику Генералног секретара УН за спречавање геноцида, из времена када је обављао функцију Представника Генералног секретара УН за интерно расељена лица, а на основу његовог ранијег рада у Програму за Африку у склопу веома утицајног америчког „либералног“ Брукингс института.¹⁴ Међутим, било би нетачно све приписати бирократском или институционалном деловању унутар међународних институција попут УН, јер би то занемарило улогу ванинституционалне „меке моћи“ у обликовању не само међународних перцепција већ и међународних политика.

Дакле, неопходно је истаћи да је велику улогу у међународној афирмацији и каснијој институционализацији доктрине R2P такође одиграла „независна“ Међународна комисија за интервенцију и државни суверенитет, која је заседала у Канади 2000-2001.

године а чији је копредседавајући био Герет Еванс, бивши министар спољних послова Аустралије, а тадашњи председник и извршни директор тзв. Међународне кризне групе. (Овде је поново занимљиво уочити утицај који групе, у чијем финансирању значајно учествује Џорџ Сорос, врше не само на међународно јавно мњење, већ и на међународно право и међународне односе. Не само да је Сорос преко својих фондова био дугогодишњи кључни финансијер Међународне кризне групе, већ је Соросов Институт за отворено друштво кључни финансијер и водећег светског гласноговорника начела „Одговорности за заштиту“, Глобалног центра за одговорност за заштиту,¹⁵ чији је вишегодишњи копредседавајући био, гле случајности – Герет Еванс (који је сад копредседавајући Међународног саветодавног одбора ове организације), а међу чијим званичним покровитељима је и Кофи Анан. Сам Сорос је 2004. представио основе доктрине R2P у ауторском тексту за часопис Форин полиси, где је представио и неколико кључних ставки свог погледа на свет: „Суверенитет је анахрон концепт; истински суверенитет припада народу, који га затим делегира својој власти; ако владе злоупотребе ауторитет који им је поверен, а грађани немају прилику да исправе те злоупотребе, спољна интервенција је оправдана; (и, као кључни глобалистички постулат) прецизирањем да је суверенитет утемељен у народу, међународна заједница може да пробије границе националних држава како би заштитила права грађана“.¹⁶)

Како се наводи у извештају Генералног секретара УН о „Имплементацији одговорности за заштиту“ из јануара 2009: „Бројне кључне препоруке Комисије (тј. већ поменуте Међународне комисије за интервенцију и државни суверенитет) су уврштене међу закључке Високог панела о претњама, изазовима и променама, којег је сазвао тадашњи Генерални секретар Кофи Анан 2004. (види А/59/565 и Сог.1), као и у његов потоњи извештај насловљен ‘У већој слободи: ка развоју, безбедности и људским правима за све’ (А/59/2005). Ови извештаји су потом послужили као материјал за разматрање на Светском самиту УН 2005, а доктрина ‘Одговорност за заштиту’ уврштена је у закључке Светског самита (ставови 138 и 139)... Председници Држава и Влада једногласно су потврдили на Самиту да ‘свака појединачна Држава има одговорност да заштити своје становништво од геноцида, ратних злочина, етничког чишћења и злочина против човечности’.¹⁷

Дакле, као што се види, доктрина „Одговорности за заштиту“ 2005. године је под великим утицајем наводно „независних“ међународних тела која нису формирана ни на каквим демократским изборима, нити их је било која суверена држава делегирала, прихваћена на нивоу УН, бивајући, према речима Ге-

нералног секретара УН, „утемељена у постојећем међународном праву“.¹⁸ Штавише, како са задовољством истиче већ поменута, од Џорџа Сороша обилато финансирана „независна“ институција „меке моћи“, Глобални центар за одговорност за заштиту: „Савет безбедности се од 2006. позвао на доктрину R2P у више од 25 резолуција“.¹⁹ На пример, током 2006, говорећи о заштити цивила у Резолуцији 1674, посвећеној „спречавању сукоба кроз развој и демократију“, Савет безбедности се позвао на R2P, реafirмишући одредбе ставова 138 и 139 Закључака Светског самита 2005. о одговорности за заштиту популација од геноцида, ратних злочина, етничког чишћења и злочина против човечности.²⁰ Током 2011. Савет безбедности се позвао на Одговорност за заштиту у бројним резолуцијама: 1970. године²¹ и 1973,²² о ситуацији у Либији, 1975,²³ о ситуацији у Обали Слоноваче, 1996,²⁴ о ситуацији у Јужном Судану, и 2014,²⁵ о ситуацији у Јемену. Током 2012, Савет безбедности се позвао на Одговорност за заштиту у свом Саопштењу за медије о ситуацији у Јужном Судану од 9. јануара.²⁶ Поврх свега, унутар самих УН успостављена је функција Специјалног саветника Генералног секретара УН за Одговорност за заштиту, који ради у тесној координацији са Специјалним саветником Генералног секретара УН за спречавање геноцида.²⁷

Како се наводи на интернет страници Специјалног саветника, доктрина „Одговорности за заштиту“, бивајући утемељена као реакција на „геноцидно насиље у Руанди и на Балкану“,²⁸ почива на три стуба:

„1. Држава сноси главну одговорност за заштиту становништва од геноцида, ратних злочина, злочина против човечности и етничког чишћења, и њиховог подстицања;

„2. Међународна заједница има одговорност да охрабри и помогне Државе у испуњавању ове обавезе;

„3. Међународна заједница има одговорност да употреби одговарајућа дипломатска, хуманитарна и друга средства како би заштитила становништва од ових злочина. Ако Држава очигледно не успева да заштити своја становништва, међународна заједница мора да буде спремна да предузме колективну акцију да би заштитила становништва, у складу са Повељом Уједињених нација“.²⁹

Дакле, управо овај новоуспостављени „стуб“ међународног права, у чије темеље је уграђен и западни „званични наратив“ о Сребреници, даје легитимитет заинтересованим силама да интервенишу свуда где оне тврде да власт „није испунила своју обавезу да штити сопствено становништво“ – а за шта су претходно њихови медији припремили терен, тј. јавно мњење својих земаља и највећи могући део глобалног јавног мњења путем разних западних глобалних информационаих мрежа. И више од тога: ова легитими-

зација пружа потребно идеолошко оправдање не само за вршење дипломатског притиска, као што су западне силе то чиниле и чине унутар Савета безбедности у вези нпр. Либије или Сирије – већ, у крајњој инстанци, и да, у случају „опструкције“ Русије или Кине (у облику дипломатског противљења, па чак и самог вета у СБ УН), интервенишу једнострано, мимо СБ УН – што је више пута у разним случајевима наговештавала Саманта Пауер, садашњи амбасадор САД у УН, која је иначе, када још није имала високу функцију, заједно са већ поменутиим Геретом Евансом пропагира-ла „Одговорност за заштиту“ на неколико светских конференција. На крају, и сам садашњи Генерални секретар УН, Бан Ки Мун, је на једној конференцији у Берлину 2008. дословце изјавио да је, у деловању на основу R2P, неопходно предузети „ране, превентивне кораке – који не треба да захтевају ни једногласност у Савету безбедности, ни слике настајућих злочина који шокирају савест света“.³⁰ Дакле није реч само о томе, како се истиче на интернет страници Специјалног саветника Генералног секретара УН за одговорност за заштиту, да „суверенитет више ексклузивно не штити Државе од страног уплитања“,³¹ већ да ни вето неке од сталних чланица Савета безбедности није довољан да спречи неки нови, оружани излив западног „хуманитаризма“.

(Занимљиво је приметити да се, одскоро, на сајту још једне међународно утицајне НВО „коалиције“ посвећене овој доктрини, „Међународне коалиције за одговорност за заштиту“, у одељку посвећеном кризи у Сирији, може наћи и ова напомена: „Ажурирано: норма Одговорности за заштиту, према споразуму из Завршног документа Светског самита 2005, не одобрава једнострану војну одговор или војни одговор неке ‘коалиције вољних’. Било који војни одговор на основу Одговорности за заштиту (RtoP), мора да буде ауторизован од стране Савета безбедности“.³² Да ли је ово само лепа жеља, или наговештај покушаја зауздавања ове доктрине после пустоши које су разне „хуманитарне“ војне интервенције проузроковале у 21. веку, остаје да се види.)

Овде вреди приметити не само важност (квази)правног утемељења заснованог на исконструисаном „преседану“ као што је Сребреница, већ и важност једне универзализоване идеолошке потке, која не само да даје подлогу за проактивно државно деловање заоденуто у плашт „међународног права“, већ и легитимитет за ванинституционално, тј. ванправно па чак и бесправно деловање. Јер, забога, кад су људски животи наводно угрожени, „морални императив“ је све! А када се ствари поставе на моралну раван, колико год неистинита или неискрена она суштински била, то је нешто што делотворније утиче на подсвест људи него хиљаде цитата из разноразних сувопарних параграфа кодификованог међународног

законодавства, па чак и званични протести против „спољног мешања у унутрашње ствари суверених држава“ – ма од кога долазили и колико год надахнути они били. У исто време, стављање ствари у моралну раван олакшава да се „мека моћ“ преко ноћи преобрази у ону „тврду“ моћ, тј. оперативна и оружана дејства на терену. То западне силе врло добро знају, и зато толико ресурса улажу у рад у разноразним међународним комитетима и конференцијама, у оснивање института које те доктрине пропагирају, у „невладине организације“ које „шире веру“, у медије који их пропагирају, итд. У томе лежи и један од кључева дизања недоказаног „геноцида“ у Сребреници у раван „моралног императива“. Стога није ни мало случајно да британска дипломатија користи 20-годишњицу Сребренице да би, кроз предложену резолуцију Савета безбедности УН, изнова промовисала постулате новог и „унапређеног“ међународног интервенционизма садржане у доктрини „Одговорности за заштиту“, експлицитно се позивајући на њу чак три пута, у ставовима ПП2, ПП8 и 9, шестог нацрта своје резолуције.³³

Проблем не само за Србију и Републику Српску, већ и за друге државе, укључујући и незападне велике и средње силе, јесте тај што су оне, захваљујући агресивном западном крсташком морализму и својој медијској инфериорности, уместо у проактивну, сатеране у суштински реактивну, тј. дефанзивну политику сталног тражења разноразних „одговора“ на све новије идеолошко-борбене изазове који долазе из западног правца. Истине ради, таквим земљама недостаје и потребна доза цинизма којом располажу западне елите, а што овима дозвољава да инструментализују „идеале“ на којима њихова друштва бар формално почивају у не само чисто прагматичне, већ и отворено агресивне или деструктивне сврхе. За разлику од западних земаља, чије елите имају вековно искуство у ковању овог недостојног заната, многе незападне земље или културе искреније – да не кажемо наивније – верују не само у могућности успостављања истинских демократских система на основу западних матрица, већ и у то – што је кључно за њихов суштински дефанзиван став – да сувереним земљама истински треба да буде остављено право да саме налазе своје путеве ка својој (не)срећи, све док не постану истинска претња за околину. Наравно, та љубав према националном суверенитету има у много чему да захвали не само пуком идеализму или недостатку неке универзалистичке контра-идеје, већ и голом инстинкту за опстанак, јер је национални суверенитет једна од последњих брана против западног експанзионизма, и једна од малобројних идеолошких контрапунктова западном нео-империјализму „добродетељи“.

У сваком случају, у стању какво је сад, тј. без конкретно формулисане и операционализоване контраидеје или идеологије

која би се могла универзализовати, за оне који су приморани да ре-агују на непрекидни низ крсташких западних иницијатива могуће је ипак учинити нешто веома делотворно: гађати у саме стубове легитимитета западног интервенционизма, оличеног у доктрини R2P. Јер, ако се може показати да је један од њених кључних симбола – Сребреница – манипулација препуна лажних конструкција које се сада већ могу лако доказати, то би представљало крупан, први корак у делегитимисању основа садашњег западног интервенционистичког импулса.

Још једном, овог пута на примеру Сребренице, може се видети важност коју дешавања на нашим просторима имају. Ми од те одговорности не би требало да бежимо, а и очигледно је да и не можемо. Сребреница је и наш локални, и регионални, и глобални проблем. Дужност нам је да одговоримо на овај изазов, као што смо у својој историји одговарали и на ранија, и да се ухватимо у коштац с њим. Бескомпромисно инсистирање на пуној истини о Сребреници, и раскринкавање „Пројекта Сребреница“, представљају кључни корак у том правцу. То је борба не само од локалног већ и од глобалног значаја.

(Endnotes)

1 Tara McCormack, "How did Srebrenica become a morality tale?" 3.8.2005. *Spiked-online*, <http://www.spiked-online.com/Printable/0000000CACD7.htm>

2 http://www.slate.com/articles/news_and_politics/fighting_words/2005/07/from_srebrenica_to_baghdad.html

3 Нпр. <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/brendan-simms-road-to-libya-runs-through-srebrenica-2290326.html>; <http://www.partitoliberale.it/3819/est-eri/guy-verhofstadt-europe-must-avoid-another-srebrenica-in-libya.html>; <http://www.theguardian.com/commentisfree/2011/may/29/srebrenica-libya-intervention-no-brainer>

4 http://www.b92.net/eng/news/world.php?yyyy=2011&mm=04&dd=16&nav_id=73839

5 <http://www.theglobeandmail.com/globe-debate/intervention-in-libya-flawed-perhaps-but-better-than-inaction/article1322124/>

6 <http://edition.cnn.com/2012/05/29/world/meast/syria-sarajevo-and-srebrenica/>

7 <http://www.bostonglobe.com/opinion/2014/02/13/srebrenica-moment-syria/hfNxufLE2sbt4JHEIU2sZP/story.html>

8 <https://medium.com/insurge-intelligence/secret-pentagon-report-reveals-west-saw-isis-as-strategic-asset-b99ad7a29092>

9 https://www.washingtonpost.com/world/national-security/un-envoy-invokes-srebrenica-massacre-in-call-for-help-for-syrian-town-of-kobane/2014/10/10/0190e856-50a3-11e4-babe-e91da079cb8a_story.html

10 <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11261039/Plans-for-ceasefire-in-Aleppo-on-verge-of-collapse-as-rebels-fear-another-Srebrenica.html>

11 <http://www.channel4.com/news/un-secretary-do-not-allow-syria-to-turn-into-srebrenica>

- 12 <http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/responsibility.shtml>
- 13 http://www.un.org/en/events/pastevents/we_the_peoples.shtml
- 14 <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17502970903557115#abstract>
- 15 <http://www.globalr2p.org/>
- 16 „The People’s Sovereignty: How a New Twist on an Old Idea Can Protect the World’s Most Vulnerable Populations“, Foreign Policy, January 1, 2004, http://www.foreignpolicy.com/articles/2004/01/01/the_peoples_sovereignty
- 17 <http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf>
- 18 *Исмо*
- 19 http://www.globalr2p.org/about_r2p
- 20 <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/331/99/PDF/N0633199.pdf?OpenElement>
- 21 [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011))
- 22 [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973(2011))
- 23 [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1975\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1975(2011))
- 24 [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1996\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1996(2011))
- 25 [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014(2011))
- 26 <http://www.un.org/press/en/2012/sc10514.doc.htm>
- 27 <http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/background.shtml>
- 28 <http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/index.shtml>
- 29 <http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/responsibility.shtml>
- 30 <http://www.un.org/press/en/2008/sgsm11701.doc.htm>
- 31 <http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/responsibility.shtml>
- 32 <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/crisis-in-syria>
- 33 <http://www.nspm.rs/hronika/velika-britanije-podnela-savetu-bezbednosti-un-konacnu-verziju-rezolucije-o-srebrenici-rts-ova-verzija-pogorsana-u-odnosu-na-pret-hodne-predloge.html>

Злочини и хапшење Насера Орића

Десетог јуна 2015. године у Берну је, на основу захтева одељења Интерпола Србије из фебруара 2014. ухапшен Насер Орић, командант 28. бригаде муслиманске Армије Републике Босне и Херцеговине (АРБиХ), који је у периоду 1992–1995. године на простору источне Босне учествовао у етничким чисткама српских села и масовном убијању Срба. Тужилаштво за ратне злочине Републике Србије је у захтеву навело да се Орић и његова четири саучесника сумњиче за убиство деветоро цивила српске националности на територији Подриња (село Залазје, општина Сребреница), 1992. године. Орић је био на пропутовању ка Босни и Херцеговини (БиХ) ради учествовања у обележавању „20-годишњице геноцида у Сребреници“, али је при уласку у Швајцарску задржан. У швајцарском затвору је изјавио да се „Србима неће жив предати“.

Међутим, управо за злочине почињене у Подрињу 1992. године Орића је Међународни трибунал за бившу Југославију (МТБЈ) већ ослободио тужбе, тако да је међу одређеним утицајним круговима у свету већ тада владало мишљење да није могуће да му се за исти злочин суди поново, без обзира на постојање нових доказа. Скренуло је на себе пажњу и навођење веома малог броја жртава и само једне локације, док се Орићева „делатност“ одвијала на много ширем простору. У његову заштиту је одмах ступила Марина Бакић, секретар за штампу министарства правде БиХ, која је изјавила да је захтев за Орићево хапшење неважећи јер је одлуком Генералног секретара Интерпола он избрисан из списка свих земаља чланица те међународне полицијске организације. Исто су истакли и званичници Дирекције за координацију рада полицијских органа БиХ. Истовремено, Интерпол се, рекло би се, благовремено побринуо за Орићеву недодирљивост, баш као и Тужилаштво БиХ, где је предмет у случају Орића још од 2009. године лежао закључан у фиоци. Бакир Изетбеговић, члан Председништва БиХ, председник Странке демократске акције (коју је основао његов отац, Алија Изетбеговић), одмах је, пошто је Србија предала захтев за Орићево хапшење, не само приредио свечани пријем у његову част, већ и изјавио да Насер неће бити предат Србији и да се неће се појавити ни пред судом БиХ.²

У вези са хапшењем Насера Орића и нешто раније Рамуша Харадинаја (који је по сличном основу ухапшен у Словенији

и врло брзо пуштен на слободу), појавило се више питања него одговора; да ли је случајност синхроност притварања, зашто је до тога дошло баш у том тренутку, зашто су притворени баш Орић и Харадинај? Харадинај је, подсетимо, већ био на слободи.

Подршка Орићу је сваким даном постајала све већа; уз њега је била „јавност БиХ“ која је оптужила Београд да распирује мржњу и бави се прогањањем, како се наводило, народних хероја, али и западни фактор.

Недуго затим, 23. јуна, почела је нова рунда преговора Србије о Косову и Метохији, на којима се очекивало да ће српски чланови делегације, уочи посете Београду Ангеле Меркел, без сумње да праве извесне уступке. Говорило се, поред осталог, о давању на управљање „косовској електроенергетској компанији“ хидропотенцијала језера Газиводе, формирању Асоцијације српских општина на основу закона Приштине, што а priori будућу Асоцијацију претвара у неформални интересни клуб, демонтажи Парка мира на мосту између северног и јужног дела Косовске Митровице...

С тим у вези, уколико се Београд припремао да искористи Орића као фактор којим би се доказивало постојање самосталности у политици, правни аргументи морали су по свим тачкама да буду веома чврсти. Такође, имајући у виду аргумент да за исти злочин не може да се суди два пута, изазвало је питања о стварним намерама званичног Београда.

Осим тога, у актуелном тренутку није постојала ниједна тачка из пакета западних услова према Србији која није била договорена или која се није налазила у процесу испуњења од стране Београда. Ако се присетимо катастрофалне предаје позиција по питању Косова и Метохије тешко да ће српска власт у суђењу Орићу без поговора да проговори објективно и поштено. Посебно уколико се присетимо чињенице да је београдски Суд пустио на слободу већи део тзв. Гњиланске групе која је деловала по КиМ и само мало била блажа у зверствима од Насера Орића...

Јавност, и поред свега, није, чини се, била изненађена одлуком швајцарских власти крајем јуна да одобри екстрадицију Орића Босни и Херцеговини, а правни стручњаци су истицали да су представници међународне заједнице тим чином још једном показали неправни и непринципијелни став.

Српске жртве у источној Босни у периоду 1992–1995, представљају трећи геноцид над Србима у 20. веку. Још су турске власти формирале на територији БиХ „Латинску легију“ коју су сачињавали босански католици. После анексионе кризе 1908. године те јединице су обновљене и легализоване од аустроугарске власти. У Хабсбуршкој монархији је свака област имала помоћне војне јединице, формиране од локалног становништва („Landwerh“), али

због страха од ширења утицаја српских официра формиран је и допунски систем – заштитни корпуси „Schutzkorps“, у чијем су саставу били добровољци – католици и муслимани. Тада се појавио и назив „хрватске усташе“, а једна од добровољачких јединица је названа „Црна легија“. Међу циљевима и задацима тих формација је било и патролирање по српским селима и гушење устанака српског становништва.

Идеологија и пракса босанско-херцеговачких „Schutzkorps“ из периода Првог светског рата су постали основа деловања нациста у периоду Другог светског рата. Окупација Југославије и формирање 1941. године на једном делу њене територије нацистичко-клерикалне Независне Државе Хрватске довело је до тога да су структуре њене власти и оружане формације („домобрани“, „усташе“), активно прихватили и муслимане. У читавој источној Босни вршен је планирани, изузетно крволочан, геноцид над српским становништвом. У њему су учествовали „Црна легија“, „Ханцардивизија СС“, муслиманска милиција (својеврсна сеоска стража, али нацистичког типа). Тада је убијено 6.469 Срба.³ Деда Насера Орића је био на служби у „Црној легији“, после рата суђено му је и био је осуђен.

Насер Орић је рођен 1967. у Поточарима, у близини Сребренице. Још као ученик активно се бавио спортом – рвањем, чак је постигао и извесне успехе. Неколико пута је подносио захтев за пријем у милицију БиХ, али је био одбијан. Разлог је био непријатељска прошлост његовог деде. Затим је покушао да ступи у полицијску службу Србије, где је, такође, одбијен, али је после пријема код републичког секретара за унутрашње послове, коме се отворено пожалио на разлоге неангажовања, ситуација „исправљена“. Судбину Насера Орића, без обзира на провере и закључке у вези са претходно наведеним, решио је тада већ бивши секретар комитета Савеза комуниста у Шапцу, извесни Тешић. Победио је партијски курс „спречавање рестаурације великосрпске идеологије“. После завршетка Школе унутрашњих послова у Земуну Орић је добио посао у полицији Београда, где је наставио да се интензивно бави спортом. То му је омогућило да доспе у Специјалне антитерористичке јединице (САЈ). Орић се истакао при гушењу побуне Албанаца у руднику Трепча, када су се они ту забарикадирани у знак протеста против суђења Азему Власију, а у циљу слабљења власти Слободана Милошевића. Према неким сведочењима, Орић се први добровољно јавио да јуришом продре у простор у којем су били штрајкачи. За ту акцију је награђен напредовањем у служби: постао је телохранитељ Слободана Милошевића.

Када је 1992. године у БиХ почео рат, руководство СФР Југославије је донело одлуку да четири официра Безбедносне управе

у Савезном секретаријату за народну одбрану пошаље у републички Секретаријат унутрашњих послова БиХ у циљу сузбијања испољеног национализма. Сва четворица су били муслимани и у ствари су врло брзо почели активно помагати формирање Армије БиХ, а један од њих – Фикрет Муслимовић постао је и Начелник Службе безбедности Армије БиХ. Управо од те поменуте четворке тада креће и иницијатива о позивању сарадника-муслимана из других република, као особа од поверења, у Секретаријат унутрашњих послова БиХ. Тако је Насер Орић, између осталог, постао руководиолац Секретаријата унутрашњих послова Сребренице. Запослени у резервном саставу полиције Сребренице били су заправо потомци муслимана који су у „шуцкорима“ и „Црној легији“ у два светска рата убијали Србе.

Почетком рата Насер Орић је 20. маја 1992. постављен за начелника штаба Територијалне одбране Сребренице, а од 1. јула постаје и члан Војног председништва Сребренице. Почетком новембра већ је командант Уједињених оружаних снага подрегиона Сребреница и тако су се под његовом компетенцијом нашле, осим територије општине Сребреница, и територије општина Братунац, Власеница и Зворник. Те оружане снаге су 1. јануара 1994. добиле назив Штаб осме оперативне групе Сребреница.

С обзиром на то да је територија око реке Дрине представљала стратешки регион, на том подручју су вођене врло оштре борбе. Насер Орић је поседовао велику властољубивост, истицао се у суровости приликом чињења злочина (махом против српског становништва, али и против својих – нелојалних муслимана), био је циничан, невероватно непробирљив у начину пљачкања и богаћења. Мада су екстремизам и свеобухватна нетрпељивост према Србима били одлика готово читаве владајуће структуре Странке демократске акције (СДА) Алије Изетбеговића, оснивачки конгрес СДА је још 1990, како су о томе говорили сведоци, јасно указивао на не само све поменуте чињенице, већ и отворено нацистички карактер.

Почев од маја 1992. из Сребренице су почеле систематске кажњеничке операције против српског цивилног становништва. Број села која су нападнута износи 192. Командант батаљона УН у Сребреници пре него што су је заузели Срби, потпуковник Томас Кареманс, на конференцији за медије у Загребу 23. јула 1995. потврдио је: „Знамо да је само у региону око енклаве Сребреница до земље сравњено 192 села, а комплетно становништво поубијано“^{4,5}

По резолуцији Савета безбедности Уједињених нација (СН УН) донетој у априлу 1993, Сребреница је проглашена за „заштићену зону“. Међутим без обзира на то Орићева дружина је наста-

вила са терором над цивилним становништвом источне Босне, и њима на савести лежи смрт више од 3.200 Срба.

Шестог маја су опљачкана и спаљена села Гњиона и Бличево, следећег дана је из заседе убијено седморо Срба који су покушавали да побегну из Сребренице, а 8. маја је убијен судија Горан Зекић – председник Српске демократске странке (СДС), посланик у босанском парламенту. То је изазвало бекство 1.500 Срба из Сребренице. Напади на околна места потом су појачани, између осталог и на место Факовићи (код Братунца, које је било сравњено са земљом и у Другом светском рату, а српско становништво су тада поубијале хрватске усташе). Припадници Орићевих формација редовно су прибегавали најсуровијим методама мучења и убијања (све до оног средњовековног – набијања на колац), користећи и различито оружје: ножеве, ковачке чекиће, виле, секире, експлозив...

Генерал Филип Морион, командант снага Уједињених нација у Сарајеву, сведочећи у Хашком трибуналу о Орићевим поступцима, констатовао је да „он није могао себи да дозволи држање заробљеника, чак није хтео ни да се потруди да нађе разлог за то“. Посебну пажњу заслужују речи генерала да се „стицао утисак као да је он извршавао политичка наређења Председништва из Сарајева“. Авдо Хусеиновић, аутор књиге „Од Газиместана до Хага и назад“, сведочећи о Орићу, указао је да му је овај лично признао да му је „жао што није убио тадашњег команданта УНПРОФОР-а у БиХ, Филипа Мориона“.⁶

Да подсетимо и да је Орића и његовог заменика Зулфа Турсуновића поставила влада Алије Изетбеговића, који је имао свесрдну подршку Сједињених Америчких Држава. Турсуновић је иначе крајем 1991, по Изетбеговићевој наредби, ослобођен казне од 15 година затвора, коју је издржавао због убиства тројице муслимана 1986. године. Чим се нашао на слободи, Турсуновић је одмах постао један од команданата Сребренице. Орић је признавао да се већина муслиманског становништва није слагала са ставом екстремиста који су дошли на власт. Међутим, без обзира на то, од 1991. године Муслимански национални савет почео је снабдевање разних паравојних формација стрељачким наоружањем и униформама, постављајући најокорелије и најозлоглашеније злочинце на места команданата тих јединица. Другим речима, на тај начин је испробан модел прављења зоне хаоса, ужаса и власти криминала на одређеној територији – у овом случају у источној Босни. Модел је, очито, био успешан, па га је, према бројним мишљењима, Вашингтон, поред осталих, применио на и територији Косова и Метохије (осим на српском северу).

„Међународна заједница“ је трпела и одобравала све што

су чинили српски противници; једнострано издвајање и признање Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине, „Републике Косова“; формирање диверзионо-терористичких и отворено нацистичких паравојних јединица – хрватских ЗНГ-и, радикалних исламиста Алије Изетбеговића, ОВК и сл. Објављујући најтеже санкције само једној страни – Савезној Републици Југославији (СРЈ), и тиме је осуђујући на изумирање, Запад је истовремено Хрвате, босанске муслимане и косовске Албанце снабдевао оружјем и војним материјалом, без обзира на постојање ембарга, „заштићене зоне“ и присуство „НАТО-миротвораца“ (IFOR, SFOR, KFOR). У БиХ Запад је чак игнорисао и долазак радикалних исламиста – муцахедина, којима је пут трасирао Алија Изетбеговић лично. Не би требало заборавити и податак да је управо Алија Изетбеговић такође, у Другом светском рату, био члан нацистичког покрета „El-Hidaje“, који је вршио регрутовање за „Ханџар-дивизију“. „El-Hidaje“ је представљало огранак тадашње „Муслиманске браће“ те зато, како претпоставља стручњак за тероризам Џевад Галијашевић, „нимало не чуди што су Изетбеговићи успоставили тесну везу са „Муслиманском браћом“ Египта“. ⁷ Док је трајао босански рат, одред „Ел-муцахедин“ је био званично у саставу Армије БиХ. Одавно не представља тајну да је УНПРОФОР, вођен америчком руком, пружао транспортне услуге за пребацивање муцахедина из арапских земаља, а канали за транспорт хуманитарне помоћи и хеликоптери УН су исто тако коришћени за потребе муцахединских јединица.

САД су у свему подржавале Алију Изетбеговића – дипломатски, политички, војно. Мадлен Олбрајт која је у то време била стални представник САД у УН, од 1993. до 1995, у потпуности је подржавала све резолуције и извештаје који су осуђивали „српске злочине“, али је користила „вето“ чим би почињало да се говори о злочинима присталица Алије Изетбеговића. НАТО је бомбардовао позиције Републике Српске (операције *Deliberate Force* и *Deadeye* у августу – септембру 1995) – српске цивилне и војне објекте (касарне, позиције ПВО, аеродроме, телевизијске објекте, електране, петрохемијске објекте, мостове, системе водоснабдевања, болнице, породилишта, стамбене зграде). НАТО је користио и тада, као и доцније на КиМ, бомбе са осиромашеним уранијумом. Укупна тежина избачених пројектила је била 10.000 тона. У току те војне агресије Алијансе, убијена су најмање 152 српска цивила. (А Насер Орић је 30. јануара 2014. одлуком власти САД избрисан са америчког „црног списка“!)

Исто тако, Запад „није обратио пажњу“ и на вољу значајног, ако не и већег дела, муслиманске јавности. Војна обавештајна служба Армије БиХ, АИД, поседује спискове вођа босанских муслимана који су били предвиђени за убијање зато што су се усудили

да се успротиве политици Изетбеговића и његових присталица. О томе сведочи 500 страница документације коју је средином јануара 2015. године Мирсад Кебо, потпредседник Федерације БиХ предао Тужилаштву БиХ. Између осталог, Кебо захтева одговорност Бакира Изетбеговића, војног руководиоца кабинета Председника Председништва БиХ што, бар наизглед, обећава да следи „отварање највеће афере постдејтоновске Босне“^{8,9}

Бакир Изетбеговић је, уз више истомишљеника, одиграо једну од главних улога у изградњи џамије Краља Фахда, познатој као центар вехабистичког покрета БиХ. Тако се правац радикализације и „дихадизације“ БиХ, трасиран почетком 90-их година 20. века, успешно наставља.

У најсвирепије Орићеве злочине хроничари убрајају покољ Срба на Петровдан (празник светих апостола Петра и Павла, 12. јул), 1992. у селу Залазје и на Божић 1993. у селу Кравица, у близини Братунца.

На Петровдан Орић је са својим целатима извршио масовни покољ српских цивила у Залазју, убијањем на веома бестијалан начин 69 људи, од којих је њих деветоро живо спаљено. Познато је да је судију Слободана Илића Орић лично усмртио. Какве свирепости су се ту дешавале сведочи један од оснивача СДА Ибран Мустафић, преносећи речи које је изговорио лично Насер Орић: „Утерао сам му каму право у око и завртео сам. А он је ћутао. Затим сам му нож забио у друго. Нисам могао да поверујем да он не реагује. Да поштено кажем – први пут сам се уплашио и одмах сам га убио!“^{□□}

Мустафић сведочи и да су чланови руководства Армије БиХ знали и о суровим ликвидацијама које су чинили Орић и његови људи и над нелојалним муслиманима, узнемирено додавши: „Да сам му ја судија у Хагу, ја бих му за злочине против Срба дао 20 година, а за оне против муслимана – 200.000!“[□]

На православни Божић 1993, Орић је са својом дружином упао у село Кравица. Убијено је 50 људи, међу њима и неколико малишана млађих од 12 година. Тело Јанка Савића, свештеника из Кравица, нађено је без руку и ногу, са ископаним очима. Кемал Мемедовић – Кемо, Орићев саборац, после кланице у Кравицама данима по Сребреници носио одсечене српске главе. Хладнокрвно су убијени и шестогодишњи Александар Димитријевић и његов рођени брат Радислав.

Бил Шилер из новина „Торонто Стар“ овако описује сусрет с Орићем у јануару 1994. године: „Те хладне снежне ноћи седео сам у његовој соби и посматрао видео-верзију онога што би могло да се назове ‘највећи хитови Насера Орића’. Тамо је било запаљених кућа, лешева, одсечених глава, људи који беже... Он се све време смејао, дивећи се својим делима. ‘Овде смо их ухватили из

заседе’ – објаснио је. Следећи снимак је приказивао тела убијених од експлозије. ‘А ове смо послали на месец’ – хвалио се. Када се појавио град-фатаморгана, потпуно празан, са траговима од пројектила по кућама, али без лешева у видном пољу, он је пожурио да објасни: ‘Овде смо убили 114 Срба’⁴⁹

Рекло би се да Насеру Орићу, који је, било како било, представљао само локалног команданта, није поклањана посебна пажња, да му је у ланцу САД – Изетбеговић била одређена функција кажњеничког извршиоца у одређеној географској зони – како би се усавршиле методе за „заstraшивачко збориште тероризма“, што је после тога коришћено на Косову и Метохији, у Либији, Сирији, Украјини... Тај исти начин користи и Исламска држава. За „настајање“ таквих „бораца“, међу којима је, свакако, и Орић, услове су створиле САД и њихов инструмент на овом простору – Алија Изетбеговић. Односно, Насер Орић представља само један елемент у пројекту етничког чишћења и прекрајања Босне и Херцеговине.

Почетком јула 1995. године, пре него што су у Сребреницу ушли припадници Армије Републике Српске, Орић је заједно са осталим члановима Штаба 8. оперативне групе евакуисан хеликоптером. Године 2006, МТБЈ је после једноипогодишњег процеса ослободио Орића по свим тачкама оптужнице, осим по једној (неспречавање суровог односа и убиство неколико српских заробљеника у Полицијској станици Сребреница) за шта је осуђен на две године затвора, а 2008. године ослобођен је свих оптужби и 3. јула је у Сарајеву дочекан као херој.

Несумњиво, у регији Сребренице вршено је систематско, планирано етничко уништавање српског народа, без обзирања на пол и године. Тај бол припадници српског народа с подручја источне Босне тешко да могу да забораве. За сада нико, осим представника Републике Српске, не говори о српским жртвама, али је у интересу свеопште истинитости и мира неопходно да буду обелодањени и сви злочиначки поступци и над Србима, као и, Орићу и дружини, нелојалним муслиманима, да буду приведени непристрасној правди и кажњени сви кривци, укључујући ту, свакако, и судски процес Насеру Орићу бар у Србији.

(Endnotes)

- 1 www.vesti-online.com/Vesti/Tema-dana/463826/Izetbegovic-pravio-liste-za-likvidaciju
- 2 www.youtube.com/watch?v=Wemw7TqWazs
- 3 www.balkanmagazin.net/istorija/cid170-30644/uvod-u-osvajanje-srebrenice-4
- 4 www.glassrpske.com/novosti/vijesti_dana/Naser-Oric-Zao-mi-je-sto-nisam-ubio-general-Morijona/lat/126127.html
- 5 pressrs.ba/info/vesti/alija-izetbegovic-korumpirani-fundamentalista-27-11-2014
- 6 www.vesti-online.com/Vesti/Tema-dana/463826/Izetbegovic-pravio-liste-za-likvidaciju

7 www.glassrpske.com/novosti/vijesti_dana/Naser-Oric-ubio-sudiju-Slobodana-Ilica/lat/6595.html

8 www.fsksrb.ru/fond-strateske-kulture/drugi-pisu/srebrenica-je-ogovorni-genocid-izmedju-izetbegovica-i-bila-klintona

9 www.balkanmagazin.net/istorija/cid170-30644/uvod-u-osvajanje-srebrenice-4

ЗАВРШНИ ДОКУМЕНТ

Конференције „Сребреница 1995–2015: чињенице, недоумице, пропаганда“, одржане 4. јула 2015. у Београду

После свестраног, мултидисциплинарног разматрања свих главних аспеката догађаја у Сребреници и око ње у јулу 1995, чија се 20-годишњица ове године обележава, учесници научног скупа „Сребреница 1995-2015: чињенице, недоумице, пропаганда“ извели су следеће закључке:

(1) Постоје две упоредне верзије сребреничких догађаја, службени наратив који промовишу и покушавају да наметну геополитички интереси којима одговара, и суштински различито научно утемељено сагледавање истих дешавања. Све учесталији захтеви у разним земљама за злоупотребом политичког процеса како би се критичка анализа Сребренице спречавала, па чак и кривично гонила, одражава дубоку кризу службеног наратива и неспособност његових протагониста да се упусте у расправу са ослонцем на проверљиве чињенице. Истовремено, то представља озбиљну општу претњу по интегритет свих облика научног истраживања и људска права свих, који се тиме баве.

(2) Излагачи на научној скупци су размотрили и критички проанализирали кључне тачке службеног сребреничког наратива и указали на низ озбиљних недостатака. Аргументовано су оспорени правна квалификација догађаја као „геноцида“ и број наводних жртава; истражено је политичко коришћење „Сребренице“ као плашта за систематско кршење међународног права и нападе на суверене државе под изговором „спречавања геноцида“; са забринутости је наглашено позивање на неутемељене постулате службене верзије као борбеног поклича за продубљивање међунационалних напетости и средства за радикализацију исламистичког фактора; размотрена је и до сада потискивана обавештајна позадина исконструисаног сребреничког наратива.

На пољу фактографије догађаја, излагања су покрила широк спектар тема. Међу њима су легитимни борбени губици 28. дивизије Армије БиХ у јулу 1995. године и злоупотреба погинулих у функцији лажног приказивања као жртава „геноцида“; стручни приказ војне операције „Криваја-95“ замишљене ради сужавања заштићене зоне Сребреница на градску територију и разлози за њено извођење; кривотворење ДНК технологије у циљу фабриковања зацртаног броја сребреничких жртава; и злочини против српског становништва сребреничког подручја, почињени од формација под

командом локалног команданта АРБиХ Насера Орића и његових никад разоружаних снага, које су свирепо деловале против цивилног становништва све време ратног сукоба, и пре и после успостављања заштићене зоне.

Најзад, учесници скупа су саслушали извештаје о страдању српског становништва сребреничког краја за време Другог светског рата и о стању међунационалних и међуверских односа у Сребреници данас. Представник студентске организације која је покренула масовну петицију државним функционерима Србије да не учествују на овогодишњем обележавању у Поточарима такође се обратио и изложио разлоге који су за тај чин мотивисали студенте.

(3) После свеобухватног проучавања изложених чињеница и аргумената, учесници научног скупа изражавају индигнирану осуду тенденциозне резолуције о Сребреници коју у Савету безбедности УН предлажу Велика Британија и још неке државе, а где се под кринком „помирења“ инсистира на неприхватљивом кривотворењу стварних догађаја на које се резолуција односи. Учесници осуђују сваки покушај коначне валоризације сребреничких догађаја без претходног отварања и доступности свих релевантних архива и снажне, чињенично утемељене стручне дебате, без политичких утицаја или притисака, како би јавност стекла чињенички утемељену, уравнотежену и професионално одговорну слику о овој важној теми.

(4) Учесници скупа изражавају искрено жаљење због свих жртава ратног сукоба не само у Сребреници, него широм Босне и Херцеговине. Као оруђе агресивне политике хегемонистичких сила, Сребреница је током последњих 20 година цинично злоупотребљавана за агресивне нападе на низ муслиманских земаља и директно је одговорна за масовно убиство стотина хиљада муслиманских верника. Њих се са посебним пијететом сећамо у овом рамаданском периоду и молимо се за мир њиховим душама, као и за покој душа свих православних жртава сребреничког краја.

Учесници:

Ања Филимонова
Александар Павић
Радомир Павловић
Ратко Шкрбић
Марко Шукало
Џон Рупер

Вељко Ђурић Мишина
Радован Радиновић
Стефан Каргановић
Милош Милојевић
Милош Марковић
Џевад Галијашевић

ДРУГИ СКУП
Страдање Срба Сребреничког краја у 20. веку

**Музеј жртава геноцида и
Представништво Републике Српске у Србији**

6. јул 2016. године
Медија центар, Београд

Модератор конференције: Александар Павић, Фонд стратешке културе

Захваљујем што сте дошли у тако великом броју на Конференцију „Страдање Срба сребреничког краја у 20-ом веку“, у организацији Музеја жртава геноцида у Београду, НВО Фонда стратешке културе и Представништва Републике Српске у Србији.

Мислимо да је важно да сваке године, бар са наше стране, овакви и слични скупови увек буду не само одговор на оно што знамо да следи у ово доба, сваке године, у јулу, како ради нас самих, да се подсетимо и српских страдања у овом крају, али и да непрестано тражимо да буде утврђена права истина о свему што се дешавало на простору Сребренице, не само у јулу 1995. године, јер и та истина није утврђена, него бар током целог 20-тог века.

Проф. др Вељко Ђурић Мишина, Музеј жртава геноцида

Као први човек Музеја жртава геноцида ред је, пре свега, да вас укратко упознам са основним делатностима ове институције. Музеј постоји 20-так година, а захваљујући интензивираним активностима последњих година заузима значајно место не само у српској, већ и у светској музеологији. Основни временски период у нашем фокусу јесте 20. век, територија је бивша Југославија, у првом реду првенствено судбина српског народа, потом Јевреја, Рома, односно Цигана и осталих припадника народа и народности бивше Југославије.

Наша истраживања и сазнања публикујемо на интернету, кроз документарне филмове, зборнике радова, на конференцијама и другим одговарајућим методама којима се служе научно-истраживачке установе.

Имајући у виду да је распад Југославије једна од тема којом се Музеј бави, као периодом историјских збивања током којих је посебно страдао српски народ у некадашњој Републици Хрватској, на простору Републике Српске Крајине, великим злочинима почињеним у грађанском рату Босне и Херцеговине, на Косову и Метохији 1999. године и другде, наша легитимна тема јесте и Сребреница. Првенствено нас интересује судбина српског народа, мада, наравно, не бежимо од историјских чињеница и сазнања о судбини других припадника у грађанском рату, значи муслиманске и хрватске стране.

У том контексту, нудили смо сарадњу сродним институци-

јама у Босни и Херцеговини, али никад нисмо добили било какав одговор, ни једно једино писано слово, телефонски позив или било шта друго. Истовремено могу да се похвалим да располажемо свим публикацијама њихових институција на одређене теме које убрајамо у сферу нашег интересовања. Томе додајмо да имамо нешто бољу сарадњу имамо са Хрватским институтом за повијест из Загребa и са Јавном установом у Јасеновцу, бар када је реч о збивањима током Другог светског рата.

Уз то, Музеј жртва геноцида нема довољно запослених да бисмо се још активније бавили проблематиком из начела наше основне делатности, понекад за то немамо довољно разумевања и у Министарству културе Владе Републике Србије; у таквим околностима сналазимо се како можемо и умемо, каткад и уз помоћ пријатеља и људи добре воље, па смо на тај начин у могућности да реализујемо наше пројекте. Између осталогa, поред неколико значајних публикација, могу с поносом да кажем да је Музеј прошле године представио документарни филм „Пакао Независне Државе Хрватске“, први филм у продукцији наше куће, а други ће бити приказан крајем следеће године и тиче се дешавања на Старом сајмишту у Београду. Формирамо стручни тим поводом једне изложбе на Калемегдану (нажалост, данас готово да и нема другог простора за такво шта осим на Калемегдану, или можда за коју годину на Старом сајмишту). Отворили смо пригодну изложбу за 22. април, а реч је о ликовним радовима тј. споменицима о страдању српског народа у Другом светском рату на територији бивше Југославије у Умјетничком павиљону „Цвијета Зузорић“. Изложба ће бити приказана и у Крагујевцу, Краљеву, у неколико градова Републике Српске.

Једна од најважнијих активности Музеја јесте ревизија пописа жртва рата 1941–1945. године које је Савезно извршно веће одобрило још 1963. године. Ми га поседујемо у електронској и штампаној форми и током протеклих двадесетак година „сравњујемо“ све евентуалне постојеће грешке; то је наш примаран задатак, и вољни смо да га уступимо свим заинтересованим како бисмо дошли до заједничког циља.

Наравно, добро је позната чињеница да ни у Краљевини Срба, Хрвата, Словенаца, односно Југославије, никада нису прецизно истражени подаци и пописане жртве српског народа у тој држави, а да и не говоримо о територијама некадашње Аустро-Угарске. До данас се о томе барата само у одређеним проценама које су, не тако ретко, прилично спорне. Слично се десило и у комунистичкој Југославији; није се о томе водило рачуна или се намерно није желело да буду истражени тачни подаци о ратним жртвама и њиховом броју, јер би се, очито дошло до чињенице да највећи број

жртва потиче из корпуса српског народа, да су највећи злочинци из хрватског народа и да би, на тај начин, можда и Револуција била „угушена“, и ко зна шта још...

Истина, један попис је спроведен 1964. године, али је после извесних сређивања, на неки начин, архивиран, односно – не забрањен, али дуги низ година није био доступан. Отворен је за јавност од 1992. године и данас постоји у различитим верзијама. Углавном су извршене којекакве манипулације, рецимо у Швајцарској од појединих муслиманских организација и томе слично. Када се сва та, да тако кажем, игра бројки пренесе на рат и распад Југославије неизбежно дођемо и до приче о броју жртава у Сребреници, што је тренутно актуелно у свету, дођемо до приче о српским страдањима, о хрватским и све тако даље.

Подсетио бих, између осталог, да постоји довољно релевантних издања на тему Сребренице, примера ради, рад НВО „Центар за истраживање геноцида над Србима у 20. веку“ и НВО „Историјски пројекат Сребреница“. Позната је и српска верзија у форми сведочења „Мртви вјечна опомена живима“ објављена на Палама 2001. године. Постоји књига и са друге, муслиманске стране, Мирсада Токаче „Босанска књига мртвих“, публикована 2012. године, и још неке. Наравно, можемо да споримо сваку од ових књига, да у свакој нађемо извесну нетачност или грешку и онда можемо да је минимизирамо њен значај. Међутим, у науци сваки податак је користан и може да се с њим спори, да ли је тачан и исправан или није и тако даље.

Оно што је битно да се нагласи јесте то да апсолутна већина ових пописа није рађена на научно-стручан начин. То помињем зато што постоји усвојена методологија истраживања рата, жртва рата, тј. постоје упитници за обављање тих пописа. Познато је да је још 1963. године урађен упитник како би требало истраживати жртве и то је отприлике образац који користи и Музеј жртва геноцида, са 21. рубриком: презиме и име, име једног родитеља, место и година рођења, националност, место боравка пре рата, занимање, датум и узрок смрти, место смрти, одговорност за страдање и тако даље.

Ако се то упореди са поменутиим публикацијама, уочљиво је да има највише три до пет рубрика, а и бројни подаци у њима су спорни. Таква је и публикација „Књига мртвих Сребренице страдалих 1992–95. године“, објављена 2005. године. И поред тога што смо имали у виду садржајне недостатке те публикације, и поред тога што располажемо и својим базама података и у приличној мери завидном литературом за ове услове, ту публикацију смо набавили и објавили репринт издање, сматрајући да је она најпотпунија када је о броју жртва реч.

Наравно, нема свеобухватне базе података, нема свеобухватног списка жртава, једноставно и из врло простог разлога – зато што политичке власти не желе да то питање буде разрешено. Када би то желели нашло би се новца, нашла би се институција, односно нашло би се довољно стручних појединца који би те активности привели крају, али то нечињење, међутим, на овим просторима је пракса, могли бисмо слободно рећи, још од Првог светског рата. За разлику од нас можемо да наведемо пример Немачке; та држава има стриктну евиденцију о својим жртвама ратова, споменицима, гробљистима, гробљима и тако даље, или јеврејски народ, односно њихове институције типа Јад Вашема. Поређења ради, Музеј жртва геноцида у Београду има укупно шесторо запослених, Јад Вашем има 850.

На самом крају, још једном подсећам да активности Музеја жртва геноцида нису спорне у српској јавности, и да смо на обострану корист слободни за сртучну сарадњу са сродним институцијама и појединцима и у другим градовима и државама.

Др Ненад Антонијевић, Музеј жртва геноцида

Страдање припадника српског народа у 20. веку је једна од најважнијих тема српске историографије, која нажалост није у довољној мери и на адекватан начин истраживана, и поред бројних научних радова, монографија, публицистичких издања, написа у штампаним и електронским медијима.

Посебно је битно питање утврђивање чињеница о страдању српског народа у сребреничком срезу и у источној Босни у Првом и Другом светском рату и у рату од 1992. до 1995. године. Злочини извршени над Србима сребреничком среза нису довољно познати ни у јавности ни у историографији.

Издавачи зборника радова: Скупштина општине Сребреница, Музеј Републике Српске из Бања Луке, Музеј Семберије из Бијељине, Музеј жртва геноцида из Београда и Ју Археолошки музеј „Rimski municipium“, су због тих чињеница, али и због обавезе истраживања и писања о страдањима српског народа у 20. веку, организовали научни скуп и приредили зборник радова који је кроз пера неколико еминентних српских историчара, публициста и других истраживача пружио научним круговима, али и широј читалачкој публици, бројне чињенице о страдању српског народа сребреничког среза у ратовима 1914–1918, 1941–1945 и 1992–1995. године. Ови радови доводе нас до важне спознаје да се историја не може писати у црним и белим тоновима, да не постоје само „добри и лоши момци“ на просторима некадашње Југославије.

Научни скуп је одржан у месту Скелани 26. јуна 2014. године, и изазвао је медијску пажњу, као и пажњу у научним круговима. Уредник Зборника радова проф. др Вељко Ђурић Мишина, вршилац дужности директора Музеја жртава геноцида и Радомир Павловић, тадашњи председник Скупштине Општине Сребреница, у уводним речима, прецизно и јасно су указали на страдања српског народа сребреничког среза у 20. веку и потребу за одржавањем научног скупа и публиковањем зборника радова.

Цветко Стојкановић, је у саопштењу *Страдање српског народа Осата у Великом рату 1914–1918. године*, представио чињенице о страдању Срба у овој регији у Првом светском рату, када су ови крајеви били део Аустро–Угарске монархије, огромне империје која је ратовала против Краљевине Србије, али и читавог српског народа.

О збивањима између два светска рата писао је Гојко Маловић, *Неки случајеви нетрпељивости и злочина муслимана према Србима у Сребреничком срезу између два свјетска рата*.

Највећи број радова, пет, посвећено је ратним злочинима и злочину геноцида који су починиле оружане снаге Независне државе Хрватске (НДХ), али и муслимани (појединци и наоружане групе) пореклом са ове територије, који су починили стравичне злочине, масакре над својим комшијама и суседима српске националности и православне вероисповести, а који нису вршени само у време оружаных борби и ратних сукоба, већ често и мимо њих, на кућном прагу и другим локацијама. То су у многим случајевима били злочини, приликом којих су Срби лишавани живота, након мучења и понижења жртава. Срби су посматрани као објекти које треба уништити, а то је довело до тоталне дехуманизације жртава. Порука злочина извршених на овај начин, била је упућена преживелим припадницима српског народа на овим територијама, да им ту живота и опстанка нема.

Нажалост, политика братства и јединства, у начелу хумана идеја нових комунистичких власти у Југославији после 1945. године, која је требала да доведе до помирења међу југословенским народима, довела је до негативних последица. О злочинима није довољно писано, многи су прећуткивани, посебно злочини које су починили муслиманске комшије над српским народом у Босни и Херцеговини.

О почињеним злочинима над Србима сребреничког среза у Другом светском рату писали су: Бојан Ђокић, *Покољ у магацину Земљорадничке задруге у Дрињачи 1941. године – над буретом крви*; Радован Пилиповић, *Извештаји српских избеглица из Сребреничког среза 1941–1943. године у Архиву Српске Православне Цркве*; Ђорђе Пилчевић, *Избеглице у Рачанском срезу 1941. и 1942. години и*

злочини усташке Црне легије у Источној Босни; Драга Мастоловић, Масакр Срба у Сребреници, Залазју, Брежанима и Витловцу 14. и 15. јуна 1943. године; Драган Цветковић, Сребреница у Другом светском рату: Нумеричка анализа стварних људских губитака.

У зборнику радова објављени су и текстови, који осветљавају збивања у периоду од 1992. до 1995. године, посебно о злочинима муслиманских оружаних формација над српским живљем у Источној Босни, који су били највећег обима и суровости у 1992. и 1993. години. О овој теми су два саопштења: Миливоје Иванишевић, *Српска згаришта сребреничког краја* и Љубиша Симић, *Путепис кроз српска села сребреничког краја: некад и сад.*

О расветљавању чињеница о збивањима у Сребреници јула 1995. објављена су два рада: Александар Павић, *Разбијање неистина о Сребреници уз помоћ страних извора* и Томислав Кресовић, *Сребреница: од мита до метафоре.*

На крају зборника објављен је инспиративни чланак тадашњег директора Музеја Семберије из Бијељине Мирка Бабића, који иако мали обимом, на специфичан начин из ауторове визуре, указује читаоцима, шта се дешавало са српским и другим југословенским народима у 20. веку. (Мирко Бабић, *Геноцид на југословенском простору у периодима мира.*)

Злочини „Црне легије“ 1942 – 43. године у Источној Босни, Сребреница, 2016, зборник радова са округлог стола, 168

Издавачи зборника радова су: Јавна установа Археолошки музеј „Rimski municipium“, Склани и Музеј жртава геноцида, Београд. Уредник зборника је професор др Вељко Ђурић Мишина, вршилац дужности директора Музеја жртава геноцида.

Округли сто је одржан је 1. јуна 2015. године у Сребреници. Ове године у исто време промовисан је Зборник радова. Ово је већ друга значајна књига у последње три године.

Садржај зборника сачињавају следећи прилози: уводни текст др Радомира Павловића, *Да се не заборави*, Биографија Јуре Францетића команданта Црне легије (пренета из биографског лексикона: *Тко је тко и NDH*), објављено је сведочење Милоша Николића, *Моје сјећање*. Објављени су историографски и публицистички радови, настали након истраживања архивске грађе: Миле Васиљевић, *Продор Францетићеве Црне легије на ријеку Дрину (Злочини над Србима у Дрињачи и Скланима 1941 – 1942. године)*, Ђорђе Пилчевић, *Злочини Францетићеве Црне легије у Источној Босни и избеглице у Рачанском срезу 1941. и 1942. године*, Др Радомир Павловић, *Кравица и околина – Злочини „Црне легије“ Јуре Францетића*, Ненад Антонијевић, *Немачка документа о хрват-*

ским злочинима у Источној Босни у пролеће 1942. године, Вељко Ђурић Мишина, Дрина као геополитичка и геостратешка метафора и на крају изводи из потресног романа – сведочанства Момира Крсмановића, *Тече крвава Дрина*.

Иако наслов зборника радова указује да се пише о злочинима над српским становништвом у другој и трећој ратној години, један део прилога се односи и на чињенице о злочинима извршеним 1941. године, прве ратне године на тлу окупиране Краљевине Југославије, јер је без њих немогуће објаснити и показати континуитет злочина у каснијем току рата. Истраживачки текстови на страницама Зборника радова о злочинима Црне легије, несумњиво доказују чињенице да је Независна држава Хрватска била држава геноцида које је планирала и извршила геноцид над српским народом, који је представљао најмање трећину становника НДХ. И по томе је ова држава савезница Сила Осовине била специфична у свету, јер се обрачунала са својим становништвом, а за које по злочиначкој и накарадној хрватској идеологији није било места на просторима Хрватске, Босне и Херцеговине, Срема. НДХ је спроводила геноцид над децом. Имала је десетине логора и затвора на својој територији. Најмонструознији по површини стратишта и обиму злочина, били су систем логора Јадовно – Паг из 1941. и систем логора Јасеновац – Стара Градишка који је постојао од августа 1941. до априла 1945. и био једини концентрациони логор нациста и квислинга у Другом светском рату који није ослобођен, што је имало за последицу да су злочинци уништили велики део трагова масовних злочина.

Објављени радови у оба Зборника о Другом светском рату, указују и на чињенице о страдању српског народа на читавој територији НДХ, у конкретном случају на просторима источне Босне, од Сарајева до Дрине, а посебно у Подрињу и Сребреничком срезу. Највећи део ових злочина нису извршили немачки и италијански окупатори, већ припадници усташа (Црна легија) и припадници муслиманске милиције, као дела Црне легије или самостално, и који су били најчешће комшије српског становништва које су убијали на кућном прагу, на њиви, на сеоским или другим путевима, бацали у реку Дрину. Посебно су стравични злочини извршени над Србима током немачко-италијанско-усташко-домобранске офанзиве под називом „Трио“ у пролеће 1942. године. Немачки документи нам показују да су се највиши немачки војни команданти гнушали злочина које су извршили њихови хрватски и муслимански савезници над српским цивилним становништвом.

Последице ових злочина биле су тешке и ненадокнадиве за српски народ на овим просторима, а на велику жалост огроман број инспиратора, наредбодаваца, извршилаца и саучесника у зло-

чинима избегао је одговорност за убиства и маскре Срба. Геноцид над овим просторима је прећутан. Оба зборника имају намеру да се о њима зна, говори и да постану трајно део сећања и памћења на страдања својих сународника, комшија, пријатеља, чланова породица од Црне легије и муслиманске милиције.

Такође, на велику жалост, морамо указати и на чињеницу да је током Другог светског рата на просторима Источне Босне долазило и до честих сукоба између два српска оружана покрета отпора различитих идеологија (партизани и четници) у којима је било жртава, а Срби су трошили енергију у тим сукобима, заборављајући ко су им главни противници – оружане снаге НДХ.

Очекујемо и верујемо да ће оба Зборника радова: *Страдање Срба сребреничког краја у 20. вијеку* и *Злочини „Црне легије“ 1942 – 43. године у Источној Босни* заузети важно место у српској историографији о страдањима српског народа у Првом и Другом светском рату и у последњој деценији 20. века, што им по научном доприносу ауторских чланака, својим темама и историјским чињеницама у садржају радова, према нашем мишљењу, заиста и припада.

Милош Милојевић, Српски културни клуб

(Представљање радова, омаж животу и делу недавно преминулог пуковника Ратка Шкрбића, активног учесника одбране Републике Српске, и одбране истине о њој.)

Тема мог излагања унеколико представља одступање од главне теме скупа, али могу да вас уверим да је важна с обзиром на то да је пуковник Ратко Шкрбић дао важан допринос у истраживању – да употребим тај израз – „сребреничке контроверзе“. Без обзира на специфичност, ова тема би требало да заинтересује све оне који се баве историјом и дешавањем у Сребреници током Грађанског рата у Босни и Херцеговини, јер је пуковник Шкрбић својим делом дао велики допринос у расветљавању неких проблематичних момената који су дуго били саставни део оптужница Тужилаштва Хашког трибунала и пресуда различитих већа тог суда. Стога дело пуковника Шкрбића представља и незанемарљив прилог литератури која се бави праксом Хашког трибунала, а која је опет, према мишљењу бројних стручњака, на многе начине професионално мањкава. Овај омаж пуковнику Шкрбићу и његовом истраживачком раду састоји се из неколико делова. Прво бих желео, иако то није у складу са најужим разумевањем академског рада, да укажем на моје лично искуство и краткотрајно познанство

са пуковником, затим ћу изнети најважније податке из његове војне, педагошко-војне и истраживачке каријере и на крају ћу се концентрисати на његов допринос истраживању случаја Сребреница – посебно на књигу *Сребреничка подвала* која је доживела два издања у издању Историјског пројекта Сребреница. То је ова књига, издата је 2014, а потом и 2015. године. Ако се не варам, пуковник је радио и на трећој књизи о овој тематици и можемо да се надамо да ће и она бити објављена и тако дата на увид јавности.

Моје лично познанство са пуковником Шкрбићем није било дугог века и углавном је било везано за промовисање његове књиге *Сребреничка подвала*. Наиме, пошто сам тада интензивно пратио литературу која се односи на Сребреницу а која је, како се ближила 20. годишњица масакра, постајала све обимнија, наметнула ми се као својеврсна обавеза да напишем приказ ове књиге и покушам да привучем пажњу шире читалачке јавности на њен садржај. У то време, заједно са Историјским пројектом Сребреница и Стефаном Каргановићем, радили смо и на организовању промоција ове књиге. Иако написана хладнокрвно, без иједне проблематичне квалификације и најмањег наговештаја омаловажавања жртава било које националности или верске припадности, промовисање ове књиге је опструирано. Наиме, априла 2014. године требало је да буде приређена промоција у Дому војске у Београду, у установи која рутински уступа своје капацитете за промовисање академских и литерарних остварења не само официра и војника. Међутим, после интервенције из невладиног сектора под врло необичним образложењем да је реч о вређању жртава – иако је садржај књиге практично раније предочен као вештачко мишљење пред Хашким трибуналом и, као такав унет у судске списе – промоција је отказана. Срећом, убрзо смо били у прилици да одржимо промоцију у Парохијском дому Вазнесењске цркве у Београду а потом је одржано још неколико сличних скупова. После поменуте промоције приређен је пригодан разговор са нашим домаћинима и тада сам имао прилике да дуже разговарам са пуковником.

То је био један од ретких таквих сусрета. Свако ко је имао прилике да се са пуковником Шкрбићем упозна и да с њим разговара може, вероватно, да посведочи, као и ја, да је његову личност красила изузетна благост, отвореност према другима људима и трпеливост. Све те позитивне карактеристике још више добијају на значају ако се зна да се пуковник већ тада борио са тешком болешћу која неретко оставља ожиљке и на човековом карактеру. Познанство са њим, верујем, пољуљало би стереотипе оних који имају негативно мишљење о прекодринским Србима, а посебно о војном и официрском кадру Војске Републике Српске.

Много је оних који су позванији од мене да говоре о био-

графији пуковника Шкрбића, његовом раду у војсци и војно-педагошком раду. Стога ћу се ограничити на једну кратку скицу. Ратко Шкрбић је рођен 1950. године у селу Хотковци код Гламоча. Школовао се у родном месту и Војној академији копнене војске у Београду и Крушевцу. Академију је завршио 1973. године, смер Атомско-биолошко-хемијска одбрана. После командирских углавном је обављао наставничке дужности у Војној академији и Школи резервних официра до 1984. године. Тада је премештен у Војно-технички институт Копнене војске, у лабораторију у Мостару, где је учествовао у различитим пројектима који су се односили на његову ужу струку. У Мостару је радио све до 1992. године када је Институт евакуисан у Србију због заоштравања ситуације у Босни и Херцеговини. Током рата, између 1993. и 1995. године, пуковник Шкрбић је обављао дужности начелника Штаба у лакој пешадијској бригади и команданта Пешадијске бригаде Војске Републике Српске. Према сведочењима његових колега у Бихаћкој бригади, са свега неколико официра у штабу и јединици која је имала врло неповољан старосни састав бораца, успешно је извршавао различите борбене задатке. По окончању рата пуковник Шкрбић је у Школи националне одбране био шеф катедре за војну стратегију и ратоводство.

Релативно дуготрајан рад у образовним и научно-војним институцијама, по свој прилици, био је добра припрема за истраживачки рад. Наиме, пуковник Шкрбић је знатну енергију уложио у истраживање демографских кретања у сребреничкој енклави током рата, а посебно током лета 1995. године. Резултате своје анализе је први пут саопштио стручној јавности 2009. године на скупу посвећеном раду Хашког трибунала који су у Москви организовали Историјски пројекат Сребреница и Центар за проучавање савремене балканске кризе Руске академије наука. Та анализа послужила је као основа за два сведочења пред Хашким трибуналом – у предметима генерала Милетића и Толимира. Овде је реч заправо о две анализе: једна се бави судбином преживелих после пада Сребренице у јулу 1995. године, а у другој је истражена судбина ратних заробљеника, припадника 28. дивизије Армије Републике Босне и Херцеговине.

Друга анализа послужила је као основа за књигу *Сребреничка подвала*. Пуковник Шкрбић је имао ту привилегију да као вештак у хашким суђењима на увид добије велику количину материјала које је тужилаштво прикупило. Анализа тог материјала највећим делом представља основу обе његове књиге. Његова методолошка начела су, најједноставније речено, кратка и недвосмислена; поређењем података које је у различитим документима Хашки трибунал усвојио као веродостојне и релевантне пуковник Шкрбић

је настојао да тестира тврдње изнете у оптужницама, да стави на пробу њихову смисленост у светлу података које је сам Трибунал прихватио.

Када је говорио о овој књизи и свом раду уопште пуковник Шкрбић је инсистирао на томе да његов циљ није да оповргне наводе хашког тужилаштва, нити да их потврди, већ само да их подвргне логичкој и аритметичкој анализи. Оно у шта читалац ове књиге лако може да се увери јесте да након пажљивије анализе бројева кључне тврдње Хашког тужилаштва више не могу да се узму као веродостојне – ту није реч о злонамерном читању докумената, већ о грубим грешкама, несагласности између различитих навода у једној оптужници и професионалној аљкавости највишег реда.

Када говоримо о књизи Сребреничка подвала морамо имати на уму једно њено самонаметнуто ограничење. Наиме, како би као вештак дао што веродостојније мишљење, пуковник Шкрбић је из своје анализе искључио документа српске провенијенције и ограничио се на ону грађу која је проистекла из рада званичника муслиманских органа власти, Армије Републике Босне и Херцеговине и међународних институција. Пуковник је био свестан да то методолошко начело које је усвојио помаже веродостојности, али да с друге стране смањује вредност књиге као историографске студије. Желећи да искључи сваку могућност побијања његових налаза пуковник се само делимично удаљио од улоге вештака и упустио у сложу улогу историчара сребреничке контроверзе. Тога је и сам био свестан и у самој књизи је навео како су његова истраживања само део будућих, ширих и систематичнијих истраживања. Историчар, чак и када је свестан мањкавости материјала које користи не либи се да га употреби, да процени његову употребљивост и да се, када је то нужно, упусти и у несигурно поље различитих хипотеза и вагања њихове кредибилности. Без обзира на то педантност, методолошка доследност, обиље материјала и истраживачко поштење су особине које се несумњиво истичу у делу *Сребреничка подвала* пуковника Ратка Шкрбића и препоручују га пажњи читалаца.

У оквирима литературе о Сребреници која је приличног обима и неуједначеног квалитета, књиге пуковника Шкрбића се истичу као један од најважнијих и фактографски најбогатијих прилога. Усудићу се да кажем да његова анализа чињеничне основе која је стајала на располагању Хашком трибуналу у великој мери олакшава рад даљим истраживачима које какофонија различитих података може озбиљно да збуни. Пуковник Шкрбић је својим истраживањима заокружио ову прву фазу и отворио пут за бављење Сребреницом не као искључиво судским случајем пред Хашким

трибуналом, већ и као историјским проблемом. Нажалост, пуковник Шкрбић није стигао да се опроба у улози историчара и једном монографијом о ратним дешавањима у Сребреници заокружи свој рад. Рећи ћу да је то један од задатака који је у аманет оставио будућим истраживачима овог сложеног питања. Свако ко се њиме буде озбиљније позабавио сигуран ослонац ће имати у темељним и поузданим анализама пуковника Шкрбића. Можемо на томе да му будемо захвални.

МА Немања Девић, Филозофски факултет

(Архивска грађа земаљске комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача која се односи на Сребренички крај)

Захвалан сам на пажњи, на поштовању које, овим скупом, дајемо сребреничким жртвама 20-тог века, настрадалим у масовним покољима, не само 90-тих година, него и у Првом светском рату 1914-15. године, а потом и у Другом светском рату и моје излагање ће бити усмерено, пре свега, на налазе босанско-херцеговачке Земаљске комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, која је деловала непосредно након Другог светског рата. Пре тога желео бих да се захвалим организаторима овог скупа, посебно проф. др Вељку Ђурићу на чији позив, и на позив институције на чијем је он челу, сам се и одазвао како бих изнео излагање које се, дакле, тиче покоља у Сребреници у јуну 1943. године на основу закључака и налаза Земаљске комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача.

Најпре неколико речи о извору, Земаљској комисији, која је на територији сваке републике деловала у оквиру Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, своје налазе износила и сабирала; центар њеног рада јесте у првим послератним годинама.

Дакле, већ од краја 1945, па у наредним годинама, Комисија по разним областима и у одређеним локалним срединама има своје истраживаче који саслушавају сведоке. Значи, непосредно након завршетка ратних дејстава сведоци износе своја ратна сећања. На основу сведочења тих људи, који су углавном сељаци, Комисија долази и до података о злочинима, пописује жртве и уједно ствара материјал за процесе, потоње процесуирање извршилаца ратних злочина.

Та грађа се данас налази у Државном архиву у Сарајеву, доступна је истраживачима. Нажалост, није много коришћена од домаћих истраживача и стога у будућности има велики потенцијал у

изградњи целокупне ратне слике у вези са Другим светским ратом. До сада, за подручје Сребренице ту је грађу, колико знам, цитирао само проф. др Драга Мاستиловић. Међутим, она постоји за све оне области у Босни и Херцеговини где је геноцид над српским народом почињен у Другом светском рату. Што се тиче Сребренице и Сребреничког среза у Другом светском рату, српски народ је у том периоду, на том подручју, претрпео тешка страдања. Као по матрици која је важила за територију читаве Независне Државе Хрватске, и у сребреничком крају, па и у самој вароши, српски народни прваци, учитељи, свештеници и други угледни Срби бивају ухапшени већ уочи Видовдана 1941. године, а већ у јулу 1941. године – јул је по свему симболичан – падају прве жртве и то су углавном управо ти српски народни прваци Источне Босне. У првом реду и прве жртве су махом свештеници који нису убијани ватреним оружјем. Постоје врло детаљни описи њиховог страдања. Дакле, у јулу се дешавају та прва појединачна убиства, а у августу 1941. већ се десио масакр у Дрињачи. Сматра се да је тада на свиреп начин убијено око 100-ну људи, а по злу познато „буре крви“ усташе су, наводно, припремале као дар поглавнику Анти Павелићу.

Пролеће 1942. године, април и мај – Црна легија долази на Дрину и ту се дешавају масовни злочини припадника те Францетићеве формације над Србима и то су, отприлике, највећа страдања Срба сребреничког краја у Другом светском рату. Посебно скрећемо пажњу на злочине у Факовићима, тада у Скланима, у Кравици. Кад се сравне подаци и упореде места злочина над српским становништвом из 1942. и 1943. године види се да су места разних злодела и бестијалност злочина готово идентична и у периоду 1992-1993. године, пола века касније. У јуну 1943, дакле, десио се покољ Срба у вароши Сребреници, у срезу који је по попису 1931. године имао српску већину.

После партизанског краткотрајног заузимања и ослобођења Сребренице, у јуну 1943. године, уследио је поновни долазак усташа у варош и покољ српских цивила на други дан празника Духова. Усташе је предводио Јосип Курелац, усташки натпоручник, претходно официр Краљевине Југославије. Како је то изгледало може се сазнати управо из грађе Земаљске комисије за утврђивање злочина и њихових помагача; о том страшном злочину у Сребреници јуна 1943, сведочили су малобројни Срби који су преживели тај покољ. У поменутих сведочењима стоји да су усташе зашле од куће до куће, изводиле чланове српских породица и убијали их, као и оне које су сретали на улици, онако, како је ко наишао, пљачкајући им златни накит и друге драгоцености, њихову имовину. Највећи број тих несрећних људи није убијен из ватреног оружја; убијани су секирама, ножевима, одсецани су им делови тела, уши, носеви...

Другим речима, на делу су била усташка злодела, карактеристична, као што је познато, за читаво подручје Независне Државе Хрватске за све време трајања рата.

Према извештајима и налазима поменуте Комисије и њеним закључцима из 1945, у Сребреници је тада убијено, у једном дану, 98 цивила, махом Срба. Међу њима је било и троје Јевреја. Ваља скренути пажњу и на овај податак због могућности евентуалног будућег заједничког организовања комеморације у овом граду тим поводом.

Такође, не сме се заборавити и то да су том приликом, у јуну 1943. године, кажњавани и непослушни муслимани. Тај манир је – гле чуда – карактеристичан и опште познат и у случајевима Армије БиХ и Насера Орића; дакле, убијају се и муслимани који не слушају, не подржавају и не одобравају злочине.

У наставку следе два кратка документа из 1945. године, да би се сагледало о каквој је грађи реч и која речито сведочи о поменим злочиначким дешавањима.

Србин Живојин Тричковић, примера ради, сведочи управо о злочину над Мухамедом Агановићем, његовим зетом који је, каже, био грунтовни судија у Сребреници, где је живео са својом породицом. У јуну 1943. године, подсетимо, партизани су на кратко ослободили Сребреницу. Тричковић даље каже: „Том приликом отсело је код мога зета неколико партизана. Ускоро затим наишле су усташе и партизани су се повукли. Кад су усташе наишле мој зет био је у дворишту са синчићем од седам година. Мајор Корелац, чим га је видео, потегао је пушку и на месту убио и мога зета и његовог синчића. У томе је изашла из куће моја кћи Злата са малим дететом од тринаест месеци на рукама и викнула ‘Зликовци, зашто ми убисте мужа и дете?’. На то је мајор Корелац потегао пушку и на њу и убио на месту и њу и мало дете. Кад је то чула служавка Ката, која је била у кући са ћеркицом мога зета Цаком, која је имала пет година, она је ухватила исту и потрчала да бежи, али је овај зликовац припуцао и на њих, те служавку Кат у ранио у руку, а малу Цаку убио на месту. На тај начин овај усташки крвник затро је целу породицу мога зета и кћери и то својом сопственом руком. Значи, жртве овог злочина су мој зет Мухамед Агановић, 34 године стар, рођен у Јајцу, вере мухамеданске, Југословен, по занимању судија, отац троје деце. Моја кћи Злата, жена Мухамеда Агановића, стара 31. годину, рођена у Белој Паланци, вере православне, Југословенка. Мој унук Есад, дете од седам година, моја унука Цаца, дете од пет година, моја друга унука од 13 месеци...”

О страдању о Духовима 1943, сведочи и Остоја Лазаревић: „Упао је у Сребреницу са својом бандом усташких сатник Фрањо Корелац, бивши поручник Југословенске војске, ближе податке о

њему не знам, извршио покољ преосталог становништва у Сребреници, па је том приликом побијена читава моја породица и то: мајка Милева Лазаревић, преудата Грујичић, стара 54 године, домаћица, мајка петоро деце, сестра Стака, стара 34 године, Милка Ркаловић, стара две године, која је такође убијена са мајком, моја тетка по мајци Софија Поповић, жена Данета Поповића трговца стоком, стара 50 година и очух Љубо Грујичић, опанчар, стар 50 година. Сви рођени у Сребреници, вере православне, народности српске...“

Овове додајмо да је том приликом, тачније, неколико дана касније, извршен злочин у Залазју када је убијено 105 цивила и у Брежанима када је убијено 17 цивила.

Пошто су злочини учињени у јуну 1943. године на тако бестијалан начин, поведена је истрага против поручника Корелца и његових потчињених и то пред Војним судом у Сарајеву. Иако би то наизглед деловало као какво-такво привођење правди у једној заиста „функционалној“ држави, а не онако како је хрватски историчари називају „наводно независној“, суд у Сарајеву је ослободио све окривљене иако је вођен веома обиман истражни поступак и представљени необориви докази о њиховим злочинима. У закључку је написано да се након ослобађања осумњичених сваки даљи поступак у том случају прекида и да се ствар предаје забораву.

Звучи познато и 70 година касније.

Дакле, идентична мапа злочина је и 1914. године у сребреничком крају и 1915, и 1941–43. и, ако хоћете, 1992–95, па ћете опет на почетку овог Грађанског рата у Босни и Херцеговини поред по злу чувеним злочинима у Кравици, читати и о Брежанима, који су опет нападнути у јуну 1992. године када је убијено 17 цивила, старих између 18 и 92 године. Такође и о Залазју и о Јежестици.

Комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача пописала је у Сребреници у Другом светском рату 2.262 српске жртве, које су живот окончале од усташке руке. Од тог броја њих 1.186 су деца, жене и старци, а највећи број њих 1.115 убијено је ножем, секиром и тупим предметом.

Када размотримо све те податке, а имамо у виду, поред осталог, и масакр у Дрињачи у августу 1941, неизбежно се намећу извесна питања.

Ако су сведоци геноцидног злочина из августа 1941. године у Дрињачи својим очима видели, памтили и препричавали да је у магази сеоске задруге, где су убијани Срби из околине Братунца и Сребренице, дакле, ако су памтили да је у тој просторији постојало „буре крви“ које је тада, према сећањима сведока, било попуњено са око 150 литара крви српских цивила кланих над тим буретом – а што је требало, како се говорило, да буде дар Павелићу – како је тај

злочин остао у колективном сећању тих људи 1992. године; како се памтио и препричавао шапатам међу породицама жртава генерацијама до 1992, и како су га памтили, интерпретирали и препричавали шапатам они који су тај злочин починили и њихови потомци.

Држава потом формирана, држава помирења како се говорило, настала је на забораву и негирању српских жртава. Стога следи и питање – на какву је судбину и будућност већ 1945. та држава била осуђена, и да ли су такви злочини, за које починиоци махом нису били осуђени, могли да буду заувек стављени ад акта или је претила опасност да се у наредном сукобу који је отпочео 1992. у Босни и Херцеговини и понови.

Винко Пандуревић, генерал у пензији

(Излагање о ратним дешавањима на подручју Сребренице у периоду 1992. до 1995. године, у контексту ратних страдања Срба у Сребреничком крају.

На самом почетку рећи ћу неколико речи о континуираном оружаном сукобљавњу на том простору.

Контекст догађаја је врло битан и за најсложенија и за најпростија друштвена збивања и друштвене процесе. Када је реч о догађајима у Подрињу и у сребреничком крају у рату 1992–1995, неопходно је та дешавања посматрати у врло сложеном историјском, политичком, геополитичком, религиозном, идеолошком и војном контексту. Узрочно-последичне везе ратних догађаја и страдања народа у рату су кључ за разумевање самих тих догађаја.

Османлијски продор на Балкан и у Европу, а касније и разна територијална разграничења моћних империја, које су настојале да у значајним геостратегијским пограничним зонама анулирају српски православни идентитет становништва и простора, резултирали су разбијањем територијалне кохезије српске државе, физичким уништењем становништва, миграцијама и верским и националним конвертитством.

Последњи ратни сукоби на крају 20. века показују да је суштина решавања „српског питања“ територијална, односно географска, што се често пренебрегавало или прагматично дефинисало као „политичко питање“, „демократско питање“ или „културно-цивилизацијско питање“.

На простору српских земаља територијално се додирују и прожимају три културно-цивилизацијска „крuga“ – византијско-православни, западно-католички и исламски. Источна Босна, а посебно Подриње, простори су на којима су се у највећој мери

осетиле последице географске, политичке, геополитичке и етничке фрагментације српског националног корпуса у целини, као последица контактности тих цивилизацијских кругова. Дунав, Сава, Морава и Дрина су реке од посебног значаја за Србе. Када је реч о ратним страдањима и оружаним сукобљавањима у долинимама најбројаних река, интензитет тих сукоба и народног страдања били су најизраженији у долини реке Дрине.

Неки покушавају да докажу да је Дрина била граница између светова, између цивилизација, граница између религија. Међутим, Дрина је, а што је најгоре по српски народ, била и граница између Срба самих – делила је српски етнички корпус. Она то чини и данас, али не у тако оштро израженој форми. □

Шта се збивало у Подрињу и сребреничком крају у оружаним сукобима од 1992–1995?

Да би се разумели ратни догађаји у Подрињу у периоду 1992-1995, неопходно је анализирати идеолошке основе паравојног организовања и борбеног деловања муслиманских снага у Подрињу.

Долина Дрине је била, а и данас је, од огромне историјске и стратешке важности. Муслимани су по сваку цену настојали, у складу са властитим тежњама и интересима њихових савезника, преузети пуну војну контролу над долином реке Дрине и на тај начин изоловати Србе на Романијском платоу и онемогућити сваку везу српског народа у Босни и Херцеговини са Србијом. Да се у томе успело, муслиманско политичко руководство у Сарајеву би у каснијој етапи загосподарило целом Босном и Херцеговином и тако створило властиту унитарну државу и остварило историјске тежње: Босна и Херцеговина без Срба или са обесправљеним Србима.

Срби у Подрињу су били потпуно свесни значаја долине Дрине, и настојали су по сваку цену бранити сва српска насеља и градове на том простору. Одбраном својих националних интереса у Подрињу, Срби су знали да на тај начин бране остатак и опстанак српског народа у Босни и Херцеговини.

Идеолошку и територијалну основу борбе муслиманског народа у БиХ чинила је Исламска декларација Алије Изетбеговића, а за екстремне „повјесничаре Хрвате“ то су биле „хрватске заставе на Дрини“. За реализацију таквих циљева формиране су паравојне формације Патриотске лиге са више од 150.000 наоружаних бораца, још док је Босна и Херцеговина била у саставу СФРЈ. Прве паравојне јединице Патриотске лиге формиране су управо у Горњем Подрињу, код Устиколине.

Следећи генерална упуства СДА, а посебно њеног војног крила, муслиманске снаге у Подрињу врло ревносно приступају

извршавању борбених задатака чији је основни циљ прогон српског становништва, учвршћивање своје власти унутар властитог етничког корпуса и допринос унитаризацији Босне и Херцеговине.

Велики број српских насеља у Бирчу и Подрињу, нарочито у општинама Власеница, Братунац, Зворник, Сребрница и Скелани, падају под удар паравојних снага Патриотске лиге. Велики је број српских села бива збрисан са лица земље, велики број цивила страда, још већи број се нашао у избеглиштву. Ево шта се у вези са тиме каже у Ратној заповести Муслиманске команде Зворника, Власенице, Братунца и Сребренице издате 30. септембра 1992. године у Коњевић пољу: „Наређујем борбена дејства у континуитету са циљем потпуног уништења српских насеља на простору Дрињаче, Лијешња, Кравице, Рашева и других српских насеља у општинама Зворник, Братунац и Сребреница“. У тој заповјести се, између осталог, још истиче: „Одлучио сам са бригадом јачине 1.500 бораца напасти познато четничко упориште Кравицу са свим засеоцима и уништити га до темеља“.

Муслиманске оружане снаге у борбеним операцијама у сребреничком крају уништиле су многа српска насеља. При томе је убијен велики број цивила. У сваком таквом и сличним нападима убијено је више од 1.000 Срба, а повређено или рањено између 2.800 до 3.200 њих. Убијања су вршена на крајње свиреп и зликовачки начин. Уништено је укупно 146 српских села и засеока у сребреничком крају. Укупан број страдалих Срба у Подрињу и Бирчу од 1992-1995. Године, према до сада утврђеним подацима, износи 3.287 жртава.

Прогоном Срба из рејона Горажда, августа 1992. године, муслиманске снаге успостављају контролу и леве и десне обале Дрине од Горажда до Вишеграда, и спајају се са снагама у Жепи. На тај начин директно бивају угрожена сва српска насеља у општини Вишеград, а народ се нашао пред опасношћу голог опстанка. Подручје општине Братунац је било потпуно угрожено и становништво сатерано на саму реку Дрину, као и становништво Скелана. Падом Каменице 1992. године и избијањем муслиманских снага надомак Кула града (Зворник) и све жешћим нападима 2. корпуса са правца Калесије и Тузле, била је угрожена одбрана зворничког подручја. Дакле, на простору од Горажда, преко Вишеграда и Братунца до Зворника, живот становништва, потпуно је био угрожен.

Српски одговор и стварање „Заштићене зоне Сребреница“

Да би се заштитио и одбранио српски народ у Подрињу руководство Републике Српске доноси одлуку да буде формиран Дрински корпус Војске Републике Српске 1. новембра 1992. годи-

не, чија се зона одбране углавном поклапала са регијом горњег и средњег Подриња.

Команда Дринског корпуса већ 15. фебруара 1993. године предузима противудар на више тактичких праваца и врло брзо успева потиснути муслиманске снаге на уже подручје Сребренице и Жепе. Већ у априлу је изгледало да ће Сребреница бити ослобођена. Морал српских бораца био је висок. Готово сваки војник је на том путу наишао на посмртне остатке својих најближих, уништени имовину, спаљене домове.

Свесни злодела почињених над српским становништвом муслимани су бегали пред српском војском. Одлазили су у више праваца: један број ка Тузли, један број је био стациониран у граду Сребреници под заштитом снага Уједињених нација, а један број је пребегао на територију Србије – углавном су то били муслимани из Жепе – где им је пружено уточиште. Један број муслимана се у организацији УНПРОФОР-а, иселио (њих око 10.000) на територију под муслиманском контролом.

Савет безбедности Уједињених нација је резолуцијом 819 од 16. априла 1993. године прогласио град Сребреницу и његову околину за заштићену и демилитаризовану зону. Према споразуму свака војна или паравојна јединица била је дужна да се повуче из демилитаризоване зоне или да преда наоружање; муниција, мине, експлозивни и борбене залихе у демилитаризованим зонама требало је да буду предате УНПРОФОР-у.

За Војску Републике Српске најважније је било да се онемогући коришћење Сребренице као операцијске основе за дејства муслиманских снага ка Дрини и Подроманији. Међутим, Сребреница никада није била демилитаризована, за то постоји мноштво доказа и то је општеприхваћена чињеница.

Раздвајање енклава Сребреница и Жепе

У првој половини 1995. године постојали су многобројни оправдани разлози због којих је Дрински корпус морао обавити демилитаризацију, односно разоружање 28. дивизије Армије Босне и Херцеговине. Укупна војно-политичка ситуација у Босни и Херцеговини и Републици Српској била је неповољна по српски народ. Реч је о периоду када се одлучивало о директном исходу самог рата и судбини зараћених страна. Муслиманско политичко руководство уз свесрдну помоћ својих савезника, настојало је преокренути ток рата и завршним војним операцијама задати одлучујући ударац Војсци Републике Српске, поразити српске снаге, створити унитарну Босну и Херцеговину и остварити све прокламоване ратне циљеве. У том циљу, у склопу свеопште муслиманске офанзиве

против ВРС, покренута су нападна дејства и из енклаве Сребреница.

Да би се онемогућио даљи напад на српска села у енклави Сребреница, и да би се раздвојиле муслиманске снаге у Сребреници и Жепи, Дрински корпус је почетком јула 1995. године извео борбена дејства, која се у војној терминологији називају нападни бој, а у јавности су позната као операција под кодним називом „Криваја-95“.

Сведок тужилаштва Хашког трибунала британски генерал Руперт Смит, командант УНПРОФОР-а у БиХ, констатовао је да је одлука команданта Главног штаба ВРС генерала Ратка Младића да нападне снаге 28. дивизије у Сребреници, била оправдана и логична и да би и он, у таквој ситуацији, учинио исто.

Операција „Криваја 95“ је почела 6. јула 1995. године у 6.00 сати. После жестоких тродневних борби 9. јула снаге Дринског корпуса успевају потпуно раздвојити енклаве и сузити енклаву Сребреница на шире градско подручје, и потиснути снаге 28. дивизије на север. Тиме је планирани задатак био извршен. Новим наређењем врховног команданта снаге Дринског корпуса 10. јула, упркос бомбардовању положаја Војске Републике Српске од стране авиона НАТО на јужним прилазима граду Сребреници, настаљају дејства и 11. јула око 15.00 сати улазе у Сребреницу.

Догађаји након уласка војске Републике Српске у Сребреницу

Под налетом снага Дринског корпуса јединице 28. дивизије се повлаче и прикупљају на северозападним прилазима Сребренице, на простору села Шушњари. Колона од 10.000 до 15.000 бораца креће у одступни марш и пробој према Тузли правцем: Шушњари – Равни Буљим – Коњевић поље – Удрч Баљковица – Незук. Колону су сачињавали борци 28. дивизије и војно способни мушкарци, а ту је био и одређен број жена раније мобилисаних. Пролазећи кроз територију под контролом ВРС колона трпи велике губитке услед упада у врло честе заседе које су организовале јединице Дринског корпуса и МУП-а.

Овоме ваља додати и податак да је Команда 28. дивизије намерно, заједно са наоружним војницима, повела и одређен број цивила. Тиме је повредила одредбе члана 28 Женевске конвенције о заштити грађанских лица за време рата, од 12. августа 1949. године.

О догађајима током пробоја 28. дивизије најбоље сведочи изјава Нуриза Селимовића, референта за оперативно-наставне послове Команде 284. бригаде. У изјави, датој Команди 28. дивизије 26. јула 1995. у Тузли, он каже: „Велики број људи је дошао и пре-

бацио се у току дана преко асвалта, рекли су ми да се број људи одсјечене колоне креће око 2.000–3.000. Тек тада сазнајем да се дешавају лоше и погубне ствари за наше људе, да се командант бригаде Ибро Дуда предао, да су се неки људи сами убијали. Људи су се сакупљали у групе од по 20 око бомбе и загрљивши се заједно вршили самоубиства. Од тада већ људи који су били у позадини, почели су да се масовно убијају, дајући знаке психичких поремећаја, гдје се дешавало да се распрште једни од других и отварају ватру једни на друге. Цијеним да смо имали 4.000 до 5.000 губитака војно способних људи“.

Постоје разноврсни подаци о броју страдалих у току марша и покушаја пробоја 28. дивизије. Према муслиманским изворима тај број се креће и до 4.000.

Колона 28. дивизије, изнурена тродневним борбама са снагама Зворничке бригаде, у врло тешком стању нашла се у Баљковици, северозападно од Зворника око 25 км.

Колона налази спас у одлуци команданта Зворничке бригаде да самоиницијативно ступи у разговор са Шемсом Муминовићем командантом снага 2. корпуса Армије БиХ, који је био у Незуку, ради пропуштања колоне. Разговори су почели 15. јула око 15.00 сати, затим настављени 16-ог, око 11.00; резултирали су договором да се обуставе дејства и да Зворничка бригада отвори коридор за несметан и контролисан пролаз колоне 28. дивизије из Сребренице. То је био јединствен пример да командат снага ВРС, који се практично налази у супериорном положају, али и наређење да уништи колону 28. дивизије, поступа хумано и спасава неколико хиљада живота непријатељских бораца.

Колона 28. дивизије је испред цеви Зворничке бригаде пролазила 16. јула од 14.00 и цео наредни дан. Сви људи из колоне 28. дивизије из Сребренице који су се нашли на простору Баљковице и Црног врха безбедно су прешли на територију под контролом Армије БиХ. На тај начин окончана је драма 28. дивизије из Сребренице. Сви они који су касније откривени на територији Зворника, током претреса терена, били су уредно пребачени као ратни заробљеници у Батковић код Бијељине, а касније су сви размењени.

Евакуација становништва из Сребренице

Након сазнања да предстоји пораз муслиманске војске у Сребреници, дошло је до спонтаног и организованог извлачења цивилног становништва из Сребренице и околних насеља. То је била логична последица развоја догађаја. Иницијатива за извлачење становништва из зоне ратних дејстава потекла је од муслиманског цивилног руководства Сребренице. Као место окупљања

изабрани су Поточари, где је била и база УНПРОФОР-а.

После успостављања потпуне контроле над Сребреницом, 11. јула 1995. године, Војска Републике Српске је предузела све мере за контролисану евакуацију свих оних који то желе. За иселавање становништва zaloжио се и изасланик генералног секретара УН-а Јасуши Акаши. Он је упутио телеграм Уједињеним нацијама, у којем је изложио сопствене предлоге за иселавање: 1. постићи договор са Војском Републике Српске да одобри становништву да оде у Тузлу и 2. да конвоје за Тузлу прати особље УН-а.

У Изјави о евакуацији становништва из Поточара коју је потписао и представник муслимана Несиб Манџић, између осталог, каже се: „Дана 12. јула 1995. године у Братунцу, у хотелу „Фонтана“, на наше тражење дошло је до преговора између представника наших цивилних власти и представника цивилних власти и Војске Републике Српске у вези са евакуацијом нашег цивилног становништва из енклаве Сребреница. Преговорима је присуствовао и представник УНПРОФОР-а, командант Холандског батаљона. На крају преговора, између обје стране договорено је слиједиће: да наше цивилно становништво може остати у енклави или се иселити, зависно од жеље сваког појединца. У случају да се желимо иселити из енклаве, договорено је да можемо бирати правац гдје желимо отићи, а ми смо се одредјелили да енклаву напусти цјелокупно цивилно становништво и да будемо евакуисани на територију општине Кладањ. Договорено је да евакуацију обави војска и полиција Републике Српске, а да надзор врши УНПРОФОР, те да се евакуација изврши у пратњи УНПРОФОР-а“.

Евакуација је отпочела око 12.00 сати 12. јула 1995. године. Завршила је до подне наредног дана, када је последња група напустила базу у Поточарима. Заменик команданта Холандског батаљона Роберт Александар Франкен потписао је изјаву да је евакуација „извршена коректно“.

Судбина заробљених припадника 28. дивизије

Као што је речено највећи број припадника 28. дивизије кренуо је у пробој ка Тузли. Знатан број њих се пресвукао у цивилно одело и упутио у Поточаре и у базу УН-а. Надлежни органи ВРС вршили су контролу тих особа и међу њима открили око 400 припадника 28. дивизије. Они су тада преведени у статус ратних заробљеника, пописани су и били су смештемни у посебне објекте на подручју Братунца.

Највећи број ратних заробљеника прикупио се у Новој Касаби на фудбалском игралишту и на пољани у селу Сандићи. Сви ратни заробљеници из Нове Касабе аутобусима су пребачени у

Братунац, а они из Сандића у земљорадничку задругу у Кравици. Све се то дешавало 13. јула поподне и у вечерњим сатима. Ратни заробљеници који су аутобусима из Нове Касабе довезени у Братунац 13. на 14. јули, као и они који су били већ у Бртунцу током ноћи 14. јула и пре подне 15. јула пребачени су на подручје Зворника, због смештајних капацитета.

Током 12. и 13. јула на подручју Братунца десила су се такозвана опортунистича убиства више заробљеника, као резултат освете, анархије и опште пометње. У земљорадничкој задрузи током ноћи између 13. и 14. јула дошло је до убиства заробљеника, што је последица инцидента који је изазвао један од заробљеника када је отео пушку од старешине Специјалне бригаде МУП-а и убио га. То је изазвало ланчану реакцију и почело је убијање заробљеника. Сви који су били заточени у земљорадничкој задрузи били су убијени. Такође је из освете, било појединачних убистава на обали реке Јадар у Коњевић пољу, и Церској.

Ратни заробљеници који су пребачени на подручје Зворника током ноћи 14. јула и ујутро 15. јула били су смештени у објектима заточења и то у: Ораховцу, Петковцима, Рођевићу, Пилици и Брањевићу. На поменутих локацијама погубљења су се дешавала од 14. до 16. јула.

Од мноштва докумената и сведочења која су се појавила у обимним истаргама у Хашком суду, и на суду Босне и Херцеговине, ниједан од њих не показује нити доказује да је постојао план да се сребренички мушкарци, како то каже хашко тужилаштво, побилују. Докази показују баш супротно. Ратни заробљеници са подручја Братунца и Сребренице су пребачени на подручје Зворника због смештајних капацитета. Циљ је био да се изврши тријажа међу њима и да се утврди да ли је неко од њих учествовао у ратним злочинима над Србима и да се потом пребаце у логор ратних заробљеника у Батковић. Убиства заробљеника у Кравици су била изазвана инцидентном ситуацијом. Појединачна убиства су била чин освете и неконтролисаног деловања појединаца. Убиства на подручју Зворника су се десила изненада. Није познато, нити је утврђено, ко је наредио стрељања.

Нема дилеме о томе да је злочина било. Било их је. Велики део злочина почињен је као последица претрпљених губитака и патњи, које су раније претрпели Срби. Нема говора о томе да је реч о зацртаној политици и стратегији. Када се говори о укупним губицима муслиманских снага, приликом повлачења из Сребренице, треба имати у виду и податак из књиге међународног званичника Карла Билта „Мисија мира” где он каже да је „у току једне недеље, у борбама по шумама, крај путева, у зонама Сребренице и Тузле, живот изгубило око 4.000 људи“, као и изјаву поручника Нуриза

Селимовића о губицима од 4.000 до 5.000 људи.

Број жртава

Број жртава, број страдалих у Сребреници, посебно је спорна тема, или је чак најспорнија. У Хашком трибуналу је изречено неколико различитих пресуда у више судских поступака, и сваки пут је наведен различит број страдалих. Број жртава се креће у великом дијапазону, и обично се завршава проценама.

Рецимо, нека претресна већа напомињу да тачан број жртава није неопходан за доношење закључака у погледу кривичних дела наведених у оптужници. А онда та иста судска већа сматрају да је таква процена релевантна, посебно за кривична дела геноцида и истребљења, злочин против човечности. Дакле, реч је о проценама жртава, а не о тачно утврђеном броју.

Када је реч о жртвама Сребренице, нека судска већа наводе број страдалих на појединим локацијама у распону од 800 до 2.500. То је врло необично. Није реч о тако малом распону бројева. Број незаконито страдалих према објективним налазима не може премашити 3.000.

Лицитирање са бројем жртава је скрнављење тих истих жртава. Број страдалих сигурно није тачно утврђен. Није тако велики као што тврде бошњачки аутори и тужилаштво Хашког трибунала, а подржавају неки други. Број жртава ће остати вечно спорна тема. Јер ово је случај где имамо убиство, а немамо леш, или обрнуто, имамо леш, а не знамо како је човек страдао. Једна смрт је трагедија, стотине мртвих је статистика. Тако је трагедија Сребренице претворена у статистику. Зато свако наше поступање треба бити одмерено, према истој апсолутној мери.

Зато с правом можемо да кажемо да су многи извештаји о Сребреници злонамерни, да су бројке о страдалим увећане, да су интерпретације са правног становишта често неутемељене и неодржене.

Сасвим је јасно је да је број жртава врло важан, када је реч о пресудама. Треба знати да се термин геноцид за злочине у Сребреници почео користити и пре иједног одржаног суђења, још у почетној фази истраге. Велики број страдалих у свести људи изазива сасвим другачије конотације, осећања и разумевања догађаја, зато је број страдалих врло важан. Говорити о геноциду, а не баратати са неколико хиљада жртава може да делује неуверљиво.

Оделење службе безбедности 2. корпуса Армије РБиХ у Тузли организовало је један семинар са свим својим припадницима и истражним органима, који се односио на то како узимати изјаве од сведока у вези са догађајима у Сребреници из јула 1995. И на који

начин квалификовати те догађаје. Заузет је јединствен став да се мора искључиво користити појам геноцид у изјавама сведока. Сви они који су били дали изјаве пре поменутог семинара, морали су их допунити и променити.

Међутим, посебно је важно истаћи да та сва страдања која су се десила нису била резултат плана, организованог деловања институција војске и државе. Просто, ствари су се отргле контроли. За то су одговорни појединци. Нико до сада није показао нити доказао да је постојао план масовних убистава, да је постојала свјест и геноцидна намера починиоца злочина.

За разлику од Бошњака, који негирају саму помисао да су Срби страдали у рату у Босни и Херцеговини, а посебно у сребреничком крају и у Подрињу, Срби су у стању прихватити чињеницу да се у јулу 1995. године десио злочин у Сребреници. На тај начин ми не умањујемо властито страдање.

Бројне приче које су испричане о Сребреници уперене су против интереса српског народа у целини. Српски народ који има витешку ратну историју не може ничијом вољом добити етикету геноцидног народа. Због те етикете све жртве српског народа бивају заборављене или минимизиране, или пак као такве и потребне и пожељне.

Зато морамо са много више снаге, воље и интереса истраживати властито страдање у протеклом рату. Подриње је поднело огромне жртве и војне и цивилне. Свака жртва заслужује да буде пронађена, достојно сахрањена и оплакана.

Бошко Антић, контраадмирал у пензији

Контекст операције ослобађања Сребренице у јулу 1995. године

Укратко ћу вам представити резултате које сам остварио у својој студији „Сребреница велика обмана“, коју сам радио за Центар за ратне злочине у Бања Луци у периоду од 2008. до 2010. године.

Студија није објављена у великом броју примерака, штампана је као радна верзија, а зашто није умножена није ми познато. Међутим, сви они који су је прочитали знају да је реч о обимном делу од око 900 страна, ауторских страница, 156 фотографија, приложено је и више од 90 карата, уз студију и документарни филм о путу тактичке групе 1 Зборничке бригаде под командом присутног генерала Пандуревића у трајању од 35 минута. Нажалост, тај филм је мало људи видело, било би можда добро да је приказан и овде.

Дело „Сребреница велика обмана“, које има сличан назив као и рад пуковника Шкрбића, писано је, међутим, много раније. Обухватило је анализу основних аспеката деловања политичких снага трију народа у Босни и Херцеговини који су били у директној функцији војног организовања и изазивања оружаних сукоба. Тежиште је на специфичности војног организовања сукобљених страна, посебно у Подрињу, као и основном карактеру борбених дејстава сукобљених страна. Истраживање указује на специфичност формирања јединица армије Босне и Херцеговине и Војске Републике Српске у средњем Подрињу, њихове мобилизације, те оперативно-тактичког развоја током 92. и 93. године, а посебно после проглашења заштићене зоне Сребреница.

Истраживање је обухватило борбена дејства које су изводиле муслиманске снаге, с тежиштем на монструозним злочинима почињеним над припадницима српског народа, пре и после проглашења заштићених зона, као и карактер операције „Криваја 95“.

Дакле, дело се односи на ток наведене операције, односно на ангажовање снага Војске Републике Српске у тој операцији са војног аспекта. Кроз дело се сагледава начин ангажовања дела Дринског корпуса, који је био у функцији доношења губитака непријатељским борбеним снагама, што је и смисао борбених дејстава; дефинисање основе на коме је засновано, на теорији ратне вештине примењиване у Војсци Републике Српске као основни чињенички материјал који је користио обиље докумената политичког и војног карактера; као изворни корисници документи којима се регулисало организовање и структурна питања формирања и употребе оружаних формација зараћених страна као и све врсте борбених докумената који сведоче о току борбених дејстава.

Располагао сам са више од 20 хиљада страница борбених докумената. И сада их поседујем.

Коришћени су, дакле, сви доступни документи, који изричито говоре о формирању и организацији, те начину употребе муслиманских оружаних снага, посебно они документи у којима се регулише деловање тих снага на подручју Подриња, као и извештаји из којих су видљиви резултати тих деловања.

У свим сегментима дела тежиште је на политичким и војним документима чији су аутори команде, јединице, установе и појединци Федерације Босне и Херцеговине и припадници Уједињених нација, као и други страни аутори који указују на реалну слику о Сребреници.

Кроз студију се аргументовано доказује:

– да су догађаји у Босни и Херцеговини 1992–1995. године последица развоја догађаја на територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије;

– да Срби нису извршили агресију на Босну и Херцеговину јер они вековима живе на тим просторима;

– да је настанак Републике Српске, а с њом и Војске Републике Српске, последица реаговања српског народа на активности и операције које су предузимали муслимани и Хрвати;

– да је Војска Републике Српске настала као последица развоја догађаја. Није формирана од припадника Југословенске народне армије, него је резултат самоорганизовања српског народа за одбрану. У њу су одмах или касније ступили и тадашњи припадници Југословенске народне армије. Међутим, већину старешинског састава су чинили припадници Територијалне одбране и војно способно становништво;

– да је 28. дивизија са седиштем у „Демилитаризованој зони Сребреница“ имала шест бригада, са укупно 7.004 припадника, а додајући томе резервни састав и евидентирани војне обавезнике укупно око 18.000 људи;

– да је руководство Странке демократске акције најавило стварање апсолутне превласти и прекида веза босанско-херцеговачких Срба са Србијом. Намера је била повезивање Подриња са Рашком области, у склопу реализације идеје о тзв. Зеленој трансверзали;

– да је након заузимања српских села и егзодуса српског народа јануара 1993. године, када су пали Скелани и група српских села у Кравици, престао сваки облик нормалног живота српског народа у ужем делу средњег Подриња;

– да је стање у средњем Подрињу било неподношљиво за Србе, који су због тога морали донети стратешке одлуке да се то стање измени;

– да се Муслимани нису придржавали режима заштићене зоне, нити су их у томе контролисале нити спречавале снаге УНПРОФОР-а. Напротив, муслиманске снаге из Сребренице, уз прећутну сагласност УНПРОФОР-а, користиле су режим заштићене зоне као базу за предузимање офанзивних операција према Војсци Републике Српске и преосталом српском становништву. Након тих дејстава, муслимани су се повлачили у безбедну зону и стављали под заштиту УНПРОФОР-а. У тим операцијама, за време трајања режима заштићене зоне, убијено је на десетине српских војника и полицајаца, на стотине их је рањено, осакаћено или заробљено и одведено у бројне приватне затворе у Сребреници и око Сребренице;

– да су снаге 8. оперативне групе, касније 28. дивизије Коппене војске из заштићене зоне интензивно изводиле нападну и препадну дејства на положаје Војске Републике Српске и на незаштићена српска села на подручју Братунца и Скелана. У тим дејствима

страдао је велики број српских бораца и цивила. Војска Републике Српске није могла толерисати такву ситуацију и стално јачање 28. дивизије. Упућено је низ упозорења команди УНПРОФОР-а и муслиманским снагама у Сребреници, али није било позитивних резултата. Зато је донета одлука да српска војска предузме операцију ради стварне демилитаризације. Била је то легална војна операција, до које не би дошло да је подручје Сребренице било стварно демилитаризовано;

– да су Муслимани планирали да пређу у општу офанзиву и само је било питање дана када ће снаге из Сребренице кренути у напад и покушај спајања са снагама у Тузли;

– да су снаге 28. дивизије биле су организоване, опремљене и наоружане и да су могле дуго да се бране, јер су биле распоређене на терену повољном за организовање одбране;

– да је операција „Криваја 95“ изведена у складу са начелима извођења нападних дејстава и да у њој није дошло до прекомерне употребе силе, јер је однос снага био далеко повољнији у корист браниоца;

– да до напуштања Сребренице није дошло услед развоја догађаја на бојишту, него због одлука руководства Сребренице, уз прећутну сагласност руководства Федерације, да то учини из других разлога;

– да је политичко и војно руководство оставило и становништво и војску Сребренице са намером да се доживи оно што се доживјело и да се испуни Клинтонов услов „да ће НАТО интервенисати када Срби убију 5.000 муслимана“;

– да су снаге 28. дивизије кренуле су у пробој, оставивши становништво, у коме су морале претрпети велике губитке и који је са војничког гледишта потпуно неприхватљив. У том пробоју су и претрпеле губитке и сви су они приказани и приписани као злочини Србима;

– да је злочина у операцији и након ње над муслиманима било, али да ти злочини нису ни планирани, ни организовани, и да су последица развоја догађаја, па и огорчења које је изазвало муслиманско раније дивљачко оргијање по српским селима Подриња са циљем уништења свега што је српско;

– да је број жртава енормно увећан, о чему говори низ изјава компетентних личности, посебно директних учесника догађаја – политичких и војних представника Уједињених нација;

– да су извршени бројни злочини над Србима, што се доказује у документима страних па и муслиманских аутора (институција и појединаца), као и у изјавама очевидаца и чланова породица страдалих у тим злочинима. У доказивању злочина над Србима коришћени су сви судски доступни документи – оптужбе, пресуде,

обдукције, сведочења, изјаве...

– да за злочине над Србима у суштини, није нико одговарао.

Посебан циљ рада јесте да се докаже да је почињен масакр над српским народом у околини Сребренице, боље рећи средњег Подриња, иако се о томе мало говори у свету, јер јавност и западни медији то не желе да знају. То је истина коју треба свету показати.

Придржавајући се постављених циљева у делу су обрађени узроци који су довели до изнуђене операције „Криваја 95” и догађаја за време њеног извођења, као и после ослобађања Сребренице до којег је дошло због неочекивано слабог отпора снага 28. дивизије и, практично, њиховог напуштања енклаве из много неразјашњених разлога. Те разлоге презентирају у делу сами муслимански извори и извори страних медија кроз коментаре истакнутих политичких и војних личности.

Посебно се наглашава одлука да се снаге 28. дивизије, заједно са цивилима, пробијају ка Тузли што је довело до великих губитака у борбама са снагама Дринског корпуса, које су биле приморане да спрече спајање тих снага са 2. корпусом Армије Босне и Херцеговине, али и у међусобним обрачунима екстремиста – злочинаца који су знали шта их чека ако се предају или буду заробљени и оних који су сматрали да се треба предати. Видљиво је да је до међусобних обрачуна долазило и због ранијих међусобних несугласица у Сребреници у борби за власт.

Све те губитке, муслимани и они који су их подржавали и довели у овакву ситуацију приписали су Србима као злочине што су неоправдано и под нејасним околностима почињени над заробљеним муслиманима на територији општина Сребреница, Братунац и Зворник.

На оправдавајући и не негирајући почињене злочине над муслиманима, у делу се, природно, наводе и злочини над Србима средњег Подриња чињеним пре успостављања „заштићене зоне Сребреница”, али и после тога, нажалост, јер је та „заштићена зона” коришћена као полазна основица за нападе на Србе и база за склањање под заштиту УНОРОФОР-а.

У овом делу коришћени су резултати рада аутора Миливоја Иванишевића, Слободана Дурмановића, генерал-потпуковника др Радована Радиновића, пуковника др Станка Нишића, Ричарда Батлера, војних експертиза рађених за одбрану оптужених за догађаје у Сребреници и текстова са интернета. Посебно су били корисни документи које је на интернету објавио хрватски генерал Слободан Праљак.

Пошто смо дужни да успоставимо истину и остваримо је, поменућу једну од најбољих дефиниција с тим у вези коју је изрекао Мило Николић из Склана, а која гласи овако: „Стојим на

располагању свакоме ко жели да чује да ратна Сребреница има два лица“.

Велики и моћни одлучише, када је реч о Сребреници, да се смије говорити само о муслиманским жртвама, међутим, ако је интерес света да се чује истина, нека се зна и о страдалничкој судбини Срба и других или је то можда забрањена тема? Уколико истину буду и даље затирали онда ништа неће бити чудно, па ни то што је Насер Орић, осведочени кољач, за судије Хашког трибунала невинашце, а Срби злотвори. Да ли веровати у оно лице истине које, у ствари, свет једино жели да види, пита се данас Милун, човјек, чија нога више није крочила међу бивше комшије, ни у Склане. Чини ми се да, кад је дао изјаву, као Мило Николић, није тада знао да ту истину треба открити и многим Србима политичарима, људима који олако коментаришу догађаје о Сребреници или их политизују.

Истину о страдњима Срба изговарају мајке; не постоје само мајке Сребренице, постоје и мајке Братунца... Марија Јеремић каже: „Шта су моји синови згрешили да ми их мртве комадају. Боже, само ми дај да га сахраним пре него што очи заклопим“.

Ова мајка каже да је и она мајка Сребренице, а не само оне друге. „Зар моја мука није равна њиховој?“, пита се, поред осталих, и ова мајка.

Мислим да би и ове речи требале уградити у будућу Резолуцију о Сребреници у Скупштини Србије.

И на крају, после сваког оваквог говора тврдим да рат против Срба, Србије и Републике Српске није завршен. Војни теоретичари су рекли да је рат наставак политике другим средствима. Ја кажем да је данас мир наставак рата другим средствима.

Према томе, налазимо се у једној од етапа рата против Срба и Србије и уколико би признали геноцид био би то крајњи пораз, а како би завршила Република Српска и Србија боље да и не размишљамо.

Др Горан Ђорђевић, адвокат

О правним последицама догађаја у Сребреници у лето 1995. године и проблемима тумачења појма геноцида

У складу са договором који смо постигли са љубазним домаћинима и организаторима овог реномираног скупа, моја идеја била је да кажемо понешто и о правним последицама свих оних догађаја из јула 1995. године. Као што вам је познато, у јулу 1995. године, рат у бившој Југославији доживљавао је својеврсну кулминацију. Међутим, један догађај, апсолутно незаслужено, обележио

је целокупни трагични распад бивше Југославије. Иначе, целокупан процес распада Југославије обиловао је великим бројем својеврсних преседана, како у политичком животу, а још више преседана који су обележили, који су се односили на међународно право, међународно јавно право, посебно међународно кривично право. То је коинцидирало са последицама хладног рата, дакле, у тренутку када је теза о крају историје доживљавала свој тријумф било је потребно да се и те одредбе Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида, донете након Другог светског рата, примене, а које практично нису ни примењиване до распада Југославије, односно до формирања Хашког трибунала и Међународног суда правде у сада већ чувеном предмету по тужби Босне и Херцеговине против Савезне Републике Југославије, касније Републике Србије. Наравно Пандорина кутија била је отворена и сада су и та тумачења Конвенције требало да доведу до неколико циљева, а то је оправдање растурања бивше СФРЈ, уз неизоставну српску кривицу у том крвавом распаду државе, наметање тезе о суштински проблематичној улози Срба у свим историјским догађајима на Балкану, о чему се „сликовито сведочили“ и сви они бројни вештаци пред Хашким трибуналом од Одри Багенс до Џејмса Гауа и, наравно, на крају оправдање тезе и улоге међународне заједнице у свим догађајима на Балкану.

Међутим, у свом излагању бих се задржао само на правним последицама догађаја у Сребреници који су своје утелотворење имали у пресудама Хашког трибунала и у пресуди Међународног суда правде, донетој 26. фебруара 2007. године, у којој је по први пут донета одлука о постојању, односно, следи цитат: „да је у Сребреници и њеној околини почињен територијално ограничен геноцид“. Без обзира на све контраверзе које су пратиле генерално усвајање Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида још крајем 40-тих година прошлог века, сва тумачења елемента бића кривичног дела геноцида, као злочина над злочинима, представљају предмет бројних анализа до данашњих дана. Пресуда донета од Међународног суда правде, што свакако представља основ за и најјачу критику на овом месту, јесте да су они практично само усвајали закључке доношене у пресудама Хашког трибунала. У том тренутку биле су правоснажне само пресуде против генерала Крстића, а реч је ипак о проблематичној пресуди, врло амбициозно донетој, и она је више отворила многа питања, него што је понудила одговоре.

Међутим, за свако тумачење појма геноцида, као злочина над злочинима, апсолутно неминовно јесте утврђивање шта се сматра „заштићеном групом“ и на том пољу дошло је до највећег броја преседана разно-разних тумачења, па и једног својеврсног

волунтаризма од чланова већа који су примењивали овај облик најзначајнијег кривичног дела које цивилизовано право уопште познаје. Наиме, сматрамо да суштинско питање које одређује могућност примене Конвенције на уже територијална и просторна подручја представља претходно утврђивање појма „заштићене групе“. У том смислу важно је позабавити се и чињеницом да ли се заштићеном групом – кад кажем заштићена група, ту пре свега мислим на одредбе Конвенције које су још увек на снази – може сматрати она група која егзистира на целој територији једне државе, у овом случају на територији Босне и Херцеговине, или се заштићеном групом може сматрати само једно географско подручје као што је Сребреница и њена околина. И управо су у том индукованом напору, а што су чинили чланови већа Међународног суда правде и већа Хашког трибунала, види сав волунтаризам, па зато мислим – иако моје излагање, пре свега, има намеру да укаже на правне аспекте – да се једноставно не можемо се ослободити тог утиска политички индукованог до индуковане потребе да се по сваку цену приступи доказивању геноцида у конкретном случају. Оно што је такође важно јесте чињеница да су пресуде Међународног суда правде као и Хашког трибунала у великој мери одступиле и од свих оних општих места и закључака из пресуде Међународног војног суда у Нирнбергу, у оном делу у коме су они утврђивали постојање заштићене групе, као једног, као што већ рекох, основног елемента за одређивање појма геноцид. Пресуда Међународног суда правде из 2007. године уводећи појам „територијално ограничени геноцид“ омогућила је да се у потпуности измени суштина заштићене групе спуштајући је на ниво појединца, односно припадника заштићене групе. Такав резон омогућиће и у перспективи, као што је већ омогућило овим песеданом, односно овом пресудом, да се више догађаја не разврстају у низ изолованих инцидената при чему се сваки изоловани инцидент може тумачити као геноцид. То свакако представља својеврсну банализацију једног озбиљног кривичног дела, тј. најозбиљнијег кривичног дела које познаје међународно кривично право, па и људска цивилизација генерално. Али, то отвара и посебне погледе, рекао бих, на нашој страни, а то је да ми као народ, и као и стручна јавност, не смемо да пристанемо на све те стереотипе, на сва та општа места, пошто је теорија тезе о крају историје већ смештена на сметлиште историје; ми немамо друге могућности него да се отворено супроставимо и извршимо својеврсну ревизију целокупног тог легата Хашког трибунала који је имао једини циљ, а то је навлачење омче колективне кривице на леђа српског народа и, на тај начин, својеврсну конвалидацију целокупне политике међународне заједнице јер је на нашим просторима сведена на лаж, манипулацију, санкције и бомбардовање.

Дакле, оно што би могло да буде и неки закључак мог излагања јесте да истраживања у Сребреници нису завршена. И не могу бити завршена. Не само правничка, већ ту мислим и на историјска и на антрополошка, криминолошка истраживања у Сребреници.

Не постоји, као што сам рекао, крај историје. Данас не можемо показати ни у кога прстом и рећи да тај тачно зна шта се десило у Сребреници. Данас је истина о Сребреници у толикој мери замагљена да се једноставно не може препознати. И у тој магли лако је изводити закључке о постојању геноцида, као што је то радио и Хашки трибунал, па и Међународни суда правде у наведеној пресуди.

Дакле, на српском народу, на српској, пре свега научној, јавности јесте да се позабави и осветли догађаје из јула 1995. године на све могуће начине. То је наш велики задатак.

Др Радомир Павловић, бивши председник Скупштине општине Сребреница

На почетку, само неколико ријечи из моје биографије. Рођен сам у Кравици, устаничком мјесту у Босни, гдје су моја породица и мој народ доживјели огромна страдања, значи, и у Другом свјетском и у посљедњем рату. Основну школу и гимназију сам завршио у Сребреници. Радим у Дому здравља посљедњих 30 година. Једини сам љекар у току рата који је непрестано био на тим просторима. Од 2002-2014. био сам предсједник Скупштине општине Сребреница тако да веома добро познајем политичке прилике у и око Сребренице прије рата, у току рата и послје рата и аутентични сам свједок тих и ових нових времена шта се дешава у Сребреници и око те сребреничке лажи и подвале. Значи, био сам учесник свих дешавања, а овдје сам да би се чула и друга страна сребреничке подвале, односно друга страна истине о Сребреници.

Сребреница је прије рата имала 37.000 становника, од којих 27.000 Бошњака, 9.000 Срба. И по обиму страдања који се десио у Сребреници тај проценат је приближно исти, чак је можда мало више страдало Срба него Бошњака, а нови попис становништва говори такође о неким новим дешавањима на тим просторима.

Што се тиче Сребренице, она је доживјела судбину неколико, да тако кажем, временских прилика отимања. Прво су 1992. године у Сребреници били Срби. Када је убијен народни посланик Горан Зекић, члан Уставотворне комисије, 8. маја Срби су напустили Сребреницу и Бошњаци су ушли у град и држали га све до јула 1995. године. Срби су се окупили у Братунцу и општини Склана, коју су формирали да би се заштитили на том простору.

Ја сам, ево, шеснаест година у политичком животу Сребренице. Чуо сам разне приче и аутентичне свједоке њихових људи који су и данас присутни у Сребреници, који су били дио историјског процеса Сребренице, дио ратних дешавања у Сребреници. Слушао сам разговоре по пет сати људи који су били у врху Армије Босне и Херцеговине и 28. дивизије и знам много чињеница које још нису приказане у досадашњим документима и наше једино оружје би требало да буде у томе да користимо све оно што су рекли сами Бошњаци о издаји Сребренице и њихова сведочења; прије свега Хакије Меховића, преко Ибрана Мустафића, Нијазу Марушића, Насера Орића, преко овог посљедњег Сефера полицајца што је у Холандији написао књигу *Иза затворених врата*, Фахрудина Алијића, па све до овог посљедњег свједочења Сефера Авдића који говори о тим дешавањима. Значи, то су наши аргументи. Ми бисмо из тих аргумената могли да дођемо до праве истине преко свједочења учесника друге стране, како би се демистификовала актуелна сребреничка лаж.

Нарочито су интересантна дешавања у Сребреници од 1992. до 1995. године, а нарочито у периоду од 1992. до 1993. година када је Армија Босне и Херцеговине организовала и систематски планирано нападала на српска села, убијала и протјеривала српско становништво, а све то је рађено по прецизном плану. План је, значи, почео Карна међија, па преко Обратковића, Брежана и завршио се са Скеланама и селима око тог мјеста 16. јануара 1993. године. Сва српска села и засеоци, њих 56, потпуно су уништени, осим само два – Црвица и Лијешће и српски народ је протјеран с тих простора. То је скоро половина општине Сребреница са обије стране према ријечи Дрини. Исто тако се то дешавало и на другој страни око Сребренице, на другу страну према Братунцу, гдје је становништво прешло на другу страну. Значи, становништво је нападнуто на својим огњиштима, спаљиване су њихове куће, они су звјерски мучени, убијани и протјеривани. Међутим, дешавања у Сребреници и настојање да се прикаже да је на том подручју више убијено Бошњака него Срба у Јасеновцу, нажалост је ствар и наше досадашње политике која је – моје је мишљење – крива за овакве ефекте које сада имамо, а све то због сталних уступака наших политичара и стања у коме се налазимо као народ, због свега онога што нам се дешавало у протеклим ратовима, а што је годинама прећутковано.

Као човијек са терена, можда говорим неке ствари које неће одговарати актуелној или некој другој ранијој политици, али говорим о чињеницима шта се дешавало и у каквој се тешкој ситуацији се данас налазимо. Медијски и пропагандни рат смо изгубили зато што нисмо користили наше ресурсе, прије свега из Србије, гдје готово никада нису приказане те ствари које су се дешавале српском

народу у тим пограничним дијеловима, да не говорим о званичној политици и око тога шта се све дешавало у Сребреници.

Бошњаци имају свој план и програм. Њихов је главни циљ наставак Алијине Исламске декларације, а то је да се Срби очисте из Босне као конституивни народ, слично како се то десило и у новоформираним сусједним државама.

Битно је да као човјек са терена, као свједок свих дешавања на подручју Сребренице, кажем и оно шта сада преживљава српски народ на сребреничком простору, у каквом се стању налази и да ли ће моћи да издржи све ово док се зацртана „истина“ о Сребреници не промјени. Бојим се да смо из године у годину у све тежој ситуацији, да одлази становништво, јер тренутно нема више од 5.000 становника на цијелом простору општине Сребреница, од предратних 37.000. Објава новог пописа становништва у Босни и Херцеговини, гдје је обухваћена и Сребреница, говори да Бошњака тамо има 60%, а Срба 40%! Међутим, стање на терену је потпуно другачије јер према попису који смо ми радили, као и поједине међународне организације попут УНДП-а и неке друге, долазимо до податка да на простору општине Сребреница живи сигурно 60% Срба. Претходно пменути попис је, значи, монтиран. Нажалост, зашто је то тако испало криве су и наше институције, пошто смо и ми, у крајњој линији, могли довести из разних крајева можда чак и 500.000 становника и рећи да у Босни живи 40% Срба. А то су они радили, нарочито у „кључним“ општинама као што је и Сребреница.

У Сребреници, значи, послје рата, од 1999. до 2000. године апсолутну власт имају Бошњаци. То подразумјева да је њихов начелник, њихов је предједник суда, њихов је командир. Све је у њиховим рукама. Кроз Сребреницу је прошло донација од преко милијарду марака. Тим средствима могао се направити један нови савремен град у којем не би било незапослених, али то нажалост, очито, није био циљ. С друге стране, ако су Бошњаци имали апсолутну власт – законодавну, извршну, судску и сваку другу, и ако су толика средства прошла кроз Сребреницу, како се онда може говорити о томе да су они и данас ту угрожени? А то слушамо још од доношења Резолуције о Сребреници и Шаторског насеља 2007. године. Истовремено, кренуло се и са бошњачким језиком, и бројним другим пројектима који су у супротности са Дејтонским споразумом и са Уставом Републике Српске.

Све се то дешава у намјери да остваре свој циљ, а то је, прије свега, да уз свесрдну помоћ пресуда Хашког трибунала и међународних медијатора представе јавности да се у Сребреници десио геноцид, да би се изборили за нови устав Босне и Херцеговине, нови Дејтон два, чији је циљ управо да буде укинута Република

Српска и да Срби од конститутивног народа буду сведени на мањину. Нови подаци из пописа становништва показују да у Федерацији живи 2,5% Срба, а у Републици Српској рецимо 13-14% Бошњака; поставља се онда логично питање: ко је онда ту стварно угрожен и гдје је то, заправо, извршено етничко чишћење? Прецизније, све то показује да су Срби потпуно очишћени са тузланског подручја, сарајевског, зеничке котлине и цијеле средње Босне. Уз то, и даље се наставља оријентација која води ка дестабилизацији и урушавању Републике Српске, јер је тај ентитет, према мом мишљењу, највећа побједа српског народа у 20. вијеку, прије свега, зато што смо Републиком Српском добили одређене елементе државности и своје слободе. И сада је, између осталог, и преко Сребренице све се упиње да то буде промијењено.

Живот у Сребреници данас је, након 20. година од рата, веома тежак. Послије дугогодишње апсолутне власти Бошњака, послије више од милијарду марака донација које су прошле кроз Сребреницу, послије свих облика дискриминација српског становништва на том подручју, стање се, дакле, није много промијенило. Да су жељели да нешто направе, да су жељели сарадњу, дијалог и компромис, могли су у Сребреници само са тим средствима да отворе хиљаде нових радна мјеста и да се економијом побједи та политички зацртана тежња званичног Сарајева о сребреничком питању. За то, међутим, није било жеље, јер се на крају увијек сводило на познату причу о геноциду. Исто се односи и на разне такозване дипломате који годинама мешетаре и купе политичке поене за неке своје дипломатске статусе итд. итд. С друге стране имамо народ који веома тешко живи, имамо патњу људи, читавих породица. Српско становништво је посебно препуштено самом себи јер практично нема институција које би их помогле или заштитиле.

Нажалост, морам да поменем да постоје и случајеви да, послије свега, српске жртве почињу да буду заштићени свједоци бошњачким целатима. То је, чини се, највећи пораз који смо могли да доживимо у Сребреници. Дакле, српске жртве, које немају од чега да живе, у борби за опстанак своје дјече, приморане су да буду свједоци Насеру Орићу и њему сличним, да би преживјели. Ко је за то крив? Разлоге би, поред осталог, требало тражити и у чињеници да смо препуштени сами себи и да су све донације великих међународних организација и амбасада дате за Сребреницу завршавале у рукама Бошњака. Срби се, значи, боре за голи живот и опстанак на тим просторима и налазе се у све тежој и тежој ситуацији. У овим наведеним ситуацијама гдје су приморани да буду заштићени свједоци на суђењима освједоченим муслиманским злочинцима користе се да би, у ствари, сами признали да су они својеврсни кривци и да за толика убиства и свирепе злочине над српским с

тановништвом нико не би био осуђен.

Можда сам мало и емотиван када је о свим тим стварима ријеч, али то подвлачим само из разлога да би се сагледало колико је ситуација у Сребреници за грађане српске националности заиста тешка.

Тешка је и зато што Бошњаци не признају Сребреницу као саставни дио Републике Српске, зато што су потпуно оријентисани ка Сарајеву и зато што чине све да тај градић „истргну“ из Републике Српске разним резолуцијама и сталним притисцима у вези са језиком, пописом становништва и свим другим пропратним стварима. Није мали број оних који се с правом плаше нестанка тог становништва, о којем би у будућности свједочила само запуштена гробља.

Све што смо покушали у Сребреници да направимо дијалогом и компромисом ,то је пало у воду јер они имају свој већ поменути циљ. Могу у Србији да буду ангажовани представници бошњачког народа у српској влади, али Срби то право не могу ни у сну да остваре у Влади Федерације. Све се своди на то да српског народа „нестане“, да дође до новог Дејтона који би то аминовао, да се уруши Република Српска...

Овдје у Србији медији и јавност уопште као да не желе да сазнају праву истину о Сребреници. Но, ако ми изгубимо ту битку у вези са Сребреницом биће веома тешко и за Србију. Ако нам је у интересу да сачувамо српске области, морамо учинити све да Дрина не буде граница. Међу Србима и са ове и са оне стране Дрине мора постојати институционална сарадња и солидарност, као што постоји и на свакој другој страни, а не да опет буде по оној да „код Срба све може за паре“, па чак и свједочење у корист злочинаца.

Модератор конференције: Александар Павић

За крај, хтео бих да пружим један општи преглед на оно што се до сад зна, што је утврђено, али и што није утврђено у вези са Сребреницом. Мислим да такве ствари треба понављати, бар једном годишње, зато што смо ми, као што је рекао адмирал Антић, и даље у информативном рату. Друга страна има неупоредиво више средстава, зна шта хоће, обилато их користи, посебно током јула, али и не само током јула. Огроман део популације, не само на нашим просторима него широм света, чуће у том контексту само њихову страну дешавања о Сребреници и зато, ако ништа друго, потребно је да освојимо бар наш медијски простор, те не допустимо да они имају монопол, ни у јулу а и током остатка године колико год је то у нашој моћи. Значи, хоћу само да подсетим шта до сада

знамо, а шта не знамо, упркос свим пропагандним или неутемељеним тврдњама које потичу што из Сарајева, што из Хашког трибунала, што из медија како домаћих, регионалних, тако и западних.

Под број 1, знамо да је на каменој плочи у Меморијалном центру у Поточарима урезан број 8.372. То је број који се редовно виђа на годишњице 11. јула, а не постоји утемељење за тај број.

Саме пресуде Хашког трибунала помињу неколико различитих бројки: између 7.000 и 8.000 из првостепене пресуде генералу Крстићу, између 5.336 и 7.826 из првостепене пресуде потпуковнику Поповићу, као и из другостепене пресуде сада покојном генералу Толимиру у којој се помиње број од 4.970 жртава. При томе се прећуткује да све ове бројке укључују и жртве ратних дејстава. То и јесте један од циљева да се замагли истина и да се ратне жртве, које су биле и легитимне мете, уврсте међу жртве стрељања којих јесте било.

Под број 2, једини осуђени пред Хашким трибуналом, као непосредни починилац злочина у Сребреници, јесте Хрват из Тузле Дражен Ердемовић, који се, по сопственом сведочењу, борио у све три стране у сукобу током рата у Босни и Херцеговини, а кога је Хашки трибунал произвео у сведока сарадника, иако га је, на основу психијатријског налаза, прогласио неспособним за даље саслушање. Он је тај крунски сведок Трибунала који је требало да покаже, у ствари, да докаже тезу о геноциду, наводном геноциду почињеном у Сребреници.

Још једна аномалија је чињеница да нико од саучесника, које је Ердемовић именовао из Десетог диверзантског одреда, никад нису били позвани да сведоче пред Хашким трибуналом, што значи адвокати одбране никад нису имали прилику да га изложе унакрсном испитивању, нити да га суоче са сведоцима то јест са саучесницима. Вероватно је сигурно зато што се њихове приче не би поклапале, а томе у прилог иде и податак да сам Ердемовић неколико пута мењао своје исказе, што значи да његови искази нису коинзистентни.

Након 20 година, колико Хашки трибунал постоји, прошле године смо могли да чујемо једно запањујуће признање судије Антонетија да ни дан данас тај суд не може да каже, нити је утврдио, ко је издао наређење за погубљење заробљених Муслимана из Сребренице.

Ако тај податак немамо ни после 20 година, како ико може да говори о геноциду?

И даље се не дозвољава формирање независног форезничког, стручног, тима који би утврдио и представио на увид ко се све сахрањује у Поточарима.

Тако ћемо и ове године имати укуп, колико је познато, не-

што више од 100-тину нових „наводних жртава геноцида, жртава Сребренице“. Чак ако су идентификације и тачне, а ни то не можемо да знамо 100%, то још увек не говори о томе како су те особе и где страдале, што, по свој прилици, и јесте циљ, између осталог. Опет, значи потенцијално, а постоје таква сведочења и са муслиманске стране. Постојали су људи за које може са сигурношћу да се каже да су сахрањени у Поточарима, а који чак нису ни били у Сребреници 95. године, односно, који су умрли раније, а има и чланова родбине од неких жртава који су ту такоше сахрањени. Бројке варирају и о томе смо детаљно говорили прошле године на Конференцији посвећеној 20-то годишњици Сребренице, у организацији Музеја жртава геноцида и Фонда стратешке културе из Москве.

Стручне процене погинулих у борбама у и око Сребренице у јулу 1995. године крећу се од 2.000 до око 5.000. С друге стране, непрестано се помиње од 7.000 до 8.000 убијених.

За злочине почињене против Срба из Сребренице и уже и шире околине почињене између 1992. и 1995. године до дан данас нико није осуђен.

Сребреница, као „заштићена зона УН“, према сведочењима чак и самих званичника УН, а како нам је то исто пренео и генерал Пандуревић, никада није демилитаризована, већ је коришћена као база за нападе на снаге Војске Републике Српске и цивиле из околних насеља. О томе постоје веродостојна сведочанства, чак и у западној штампи, где се цитира Насер Орић који се хвалио злочинима, чак пуштао видео снимке својих жртава, али ни то није било довољно да он буде осуђен.

Снаге Армије Босне и Херцеговине, у тренутку уласка припадника Војске Републике Српске у Сребреницу, у јулу 95. године, биле су скоро троструко надмоћније и боље наоружане, о чему такође постоје сведочанства разних западних и независних извора, што нам опет говори да није могло да буде речи о томе да је икакав покољ а камоли геноцид планиран. Дакле, да подсетимо, Војска Републике Српске долази са три пута мањим снагама, улази у место, а противничке снаге, надмоћне и у људству и наоружању, повлаче се. Исто тако, увек вреди подсетити да заглашујућа пропаганда у вези са Сребреницом такође служи циљу замагљивања истинитих узрока рата у Босни и Херцеговини без којих не би ни разговарали данас о Сребреници. Рата можда не би ни било, и није ни морало да га буде, али се не говори зато јер је све усредсређено на оно што се десило у Сребреници 1995. године у јулу; истовремено, некако се увек стављају у други, трећи или четврти план чињенице које су нама познате, али не и широј јавности или их је она заборавила, попут неспорне чињенице да је Алија Изетбеговић био тај који је повукао свој потпис са Лисабонског тј. Кутиљеровог плана у марту

1992. Године, на који су чак и Срби у Босни и Херцеговини пристали, иако је то значило пристанак на независну БиХ.

Заборавља се, такође, свесно на муслиманско-хрватско прегласавање представника српског народа у Скупштини БиХ, у октобру 1991. године, како би био расписан референдум о оцепљењу од СФРЈ. То је исто било против устава а, као што видимо, сви покушаји дестабилизације и ревизије Дејтона опет се свODE на то да се створе услови за прегласавање Срба као једног од конституитивног народа у Босни и Херцеговини.

Такође се заборавља и свесно замагљује улога спољних, западних, сила у разбијању заједничке државе, што је било кршење како Повеље Уједињених Нација, тако и Хелсиншке повеље, Хелсиншких принципа о неповредивости граница и немешања у унутрашње односе суверених држава; од прераних признања што Словеније и Хрватске и БиХ, па до отвореног подстицања две стране против треће у БиХ.

Злочин против мира који је установљен током Нирнбершког суђења нацистичким главарима изостављен је из надлежности Хашког трибунала. Требало би разјаснити ко су виновници ратног распада Југославије јер је без тога тешко говорити о појединачним страдањима и аразним местима. То се све замагљује овом заглашујућом пропагандном буком која кулминацију сваке године доживљава у јулу.

На крају бих хтео да подсетим и оно што се сигурно зна а то је да је Сребреница врло важно средство за модерне, садашње, империјалисте. Морам да употребим тај термин за интервенционисте који користе изговор „заштите од геноцида“, од потенцијалног геноцида, заштите цивила то јест, као изговоре за такозване хуманитарне интервенције.

Зато је наша борба толико тешка, зато што нам непријатељ није у одом делу званичног Сарајева који свесно пропагира ове тезе, него је то, практично, читав политички запад за последњих 25 година. Сребреница је уткана буквално у документе Уједињених Нација на основу којих је развијена доктрина *responsibility to protect*, одговорност за пружање заштите, коју је Генерална скупштина УН изгласала још 2005. године, а по којој је такозвана међународна заједница дужна да интервенише свуда где је цивилно становништво наводно угрожено и где је појам суверенитета окренут наопачке; то значи да суверенитет већ више није право него обавеза и отприлике – ако се не држите обавезе да штитите своје становништво по рецептури најмоћнијих држава данашњице – оне имају право да интервенишу против вас.

У канцеларији генералног секретара Уједињених Нација буквално постоји његов посебан помоћник за доктрину право на

пружање заштите тј. *ag to ri*, како они то кажу скраћено, и то се може наћи на сајту Уједињених Нација. Све је то почело тако што узели као пример наводни геноцид у Сребреници и у Руанди, између осталог. Значи, та два случаја су узети као императиви да се спрече будући наводни геноциди, као морални императив за модерне интервенционисте, да могу да интервенишу где хоће. Од 1995. године имамо низ интервенција или боље рећи агресија западних сила широм света приликом којих је ратни поклич редовно био садржан у геслу „морамо да спречимо још једну Сребреницу“. То се десило, чак и употребљено, као један од повода за НАТО агресију на СРЈ 1999. године. Коришћена је Сребреница и у западној интервенцији у Конгу, Ираку, Либији, у Сирији, а доктрина *ag to ri*, произашла из тога, одговорност за пружање заштите, коришћена је у последњих десетак година бар у 28 различитих резолуција Савета безбедности да би се оправдало спољно мешање у унутрашње односе разних држава.

Значи, мит о Сребреници, као место наводног геноцида и као императив, користи се да би, како се наводи, били спречени будући геноциди и то је нешто што је потребно данашњим најмоћнијим силама света. Због снаге моћника, потребна нам је стална мобилизација. Појединци сами не могу да носе тај терет. Ту је стварно потребна држава, и ако то не буде тако рађено, да парафразирам др Павловић, ако не одбранимо Сребреницу у Сребреници, бранићемо је у Београду, а онда ће можда већ бити касно. Значи, опет апелујем на то да се нађе начин да се притисне држава да, ако ништа друго, почне од захтева да буде формирана независна комисија чији би чланови утврдили шта се стварно десило у Сребреници, у јулу 1995. године, а који би уз то морали да систематизују и све злочине против српског народа у 20. веку на сребреничкој територији, као и у Подрињу уопште. Ако то не будемо урадили онда не можемо да гарантујемо какав ће исход свега поменутог бити. То је стварно тако и зато је јасно, мени бар, зашто је велики песник и владика Петар Петровић Његош, између осталог рекао у *Горском вијенцу*: „Нека борба буде непрестана“: другим речима, ако се ми непрестно не боримо, неће нас ни бити.

ПРИЛОЗИ

ИНФО-КЊИЖИЦА О СРЕБ?ЕНИЦИ

**Пуних 20 године
крије се истина
о томе шта се
стварно догодило
у Сребреници и околини
јула '95.
Ово је та истина**

СРЕБРЕНИЦА 1995-2015:

**СУВЕ ЧИЊЕНИЦЕ,
БЕЗ ПРОПАГАНДЕ
ИЛИ УЛЕПШАВАЊА**

Шта је досад непобитно утврђено, а шта није

Приређивачи
Стефан Каргановић
Александар Павић

Консултанти
Бранко Павловић
Часлав Манчић

Припрема
Миодраг Зарковић

Уредник издања
Мр Ања Филимонова

Издаје
Фонд стратешке културе
www.fsksrb.ru

Београд, јун 2015.

Увод

Двадесетогодишњица пада сребреничке енклаве у јулу 1995. године је догађај који је веома важан. Ми се обраћамо онама које првенствено занима истина, а не политизација догађаја, а 20-годишњица је повод да подвучемо црту: прошло је довољно времена да на једном месту саберемо све што се заиста зна – и шта се још увек не зна, или се само нагађа – о догађају чије последице потресају цео простор бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ), али утичу и на глобалну политику.

Сврха ове публикације је само једна: да и стручњаку и лаику, у сажетом облику, представи све што је досад утврђено на основу пресуда Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију (МКТЈ) – али и оно што није, односно све оно око чега још увек постоје спорења.

Шта нас је мотивисало за рад на овој публикацији?

- Истина је увек потребна, како жртвама тако и оптуженима и осуђенима; историчарима који држе до науке и политичарима који држе до морала;

- И када не можемо са сигурношћу да тврдимо шта се догодило, сасвим поуздано можемо да тврдимо шта се није догодило, а пласира се као истина. Бројке које се непрестано некритички износе у међународној, экс-СФРЈ и српској јавности – о „геноциду“ над 7-8.000 муслиманских заробљеника из сребреничке енклаве који су починиле „српске снаге“ – једноставно не одговарају утврђеним чињеницама;

- Произвољне бројке и чињенично неутемељене оптужбе, парламентарне и међународне „резолуције“, па и пресуде, користе се за тровање друштвене, политичке, међуверске и међунационалне атмосфере, сејање раздора, продубљивање подела и подстицање екстремизма на просторима бивше СФРЈ, што није у интересу никоме осим онима којима су у интересу перманентна дестабилизација, немири и вештачке поделе;

- Сребреница је више пута коришћена, а и даље се користи, као згодан изговор за војне интервенције против суверених држава или уплитање у њихове унутрашње односе и изазивање унутрашњих сукоба („морамо спречити још једну Сребреницу“ најчешће гласи ратни поклич), због чега је од глобалне важности утврђивање праве истине о њој, колико год она била болна или сурова за било ког актера;

- МКТЈ није, после скоро 20 година, успео да утврди истину, већ само да залепи етикету „геноцида“ на догађај који још увек није на прави и веродостојан начин обрађен и процесуиран. Стога би, ради коначног утврђивања истине о догађајима у Сребреници у јулу 1995.г. од највеће важности било оснивање међународне

независне комисије за утврђивање шта се тачно десило у Сребреници, како би овај догађај престао да буде политизован и злоупотребљаван, а што би коначно донело мир жртвама, задовољење њиховим породицама са којима сви нормални људи саосећају због тога што није спорно да је у питању злочин, и отворило могућност за истинско суочавање са прошлошћу и помирење.

Ова публикација је наш допринос утврђивању истине о Сребреници, у нади да може бити и подстицај заинтересованим међународним факторима да се, макар са огромним закашњењем, предузму одговарајуће мере како би се овај међународни проблем коначно поставио на место које му припада. Без злоупотреба, без инструментализације, без задњих намера.

Сребреница: чињенице, претпоставке, непознанице

1. Према правоснажним пресудама Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију (МКТЈ), тзв. Хашког трибунала, колико је тачно људи страдало у Сребреници у јулу 1995?

На каменој плочи у Меморијалном центру у Поточарима уклесан је број од 8.372 жртве.

По „Босанском атласу злочина“ Истраживачко-документационог центра у Сарајеву, у Сребреници и око ње у јулу 1995. убијено 6.886, с тим да се у посебној табели наводи цифра од 4.256 убијених и 2.673 несталих босанских муслимана (одмах се види да се збир наводно убијених и несталих не слаже са укупним бројем од 6.886).

У предмету Крстић (МКТЈ): „...7.000 до 8.000 људи“ (Првостепена пресуда, пар. 487).

У предмету Поповић (МКТЈ): „...расправно Веће је пресудило да је од 12. јула па до краја јула било погубљено неколико хиљада мушкараца босанских муслимана“ (Првостепена пресуда, пар. 793). Веће даље каже да је „утврђено да је најмање 5.336 идентификованих појединаца убијено после пада Сребренице, с тим што би се цифра могла попети и до 7.826“ (Првостепена пресуда, фуснота 2862).

У предмету Толимир (МКТЈ): „4.970 жртава“ (Другостепена пресуда, пар. 426).

При навођењу ових различитих бројки, систематски се прећуткује чињеница да оне укључују и жртве ратних дејстава око Сребренице, као и жртве које су умрле на други начин – а те жртве, колико год трагичне биле, најчешће представљају легитимни војни циљ.

Закључак: ни МКТЈ нити било која друга институција, до дан-данас, после 20 година, није прецизно утврдио број погубљених заробљеника. Уз то, непрекидно се мешају жртве погубљења,

борби и нестала лица. Нема доказа на основу којих је утврђен број стрељаних заробљеника, а само то је злочин.

2. Да ли је ико од осуђених у МКТЈ, осуђен као непосредни починилац/учесник убистава у и око Сребренице у јулу 1995?

Једини који је пред МКТЈ осуђен као непосредни починилац злочина у Сребреници је Хрват из Тузле, Дражен Ердемовић, сведок-сарадник МКТЈ, осуђен 1998.г. за учешће у „убиству стотина цивила мушкараца босанских муслимана“ у Брањеву, за шта је осуђен (Пресуда, пар. 23) на пет година затвора (и то за наводно учешће у стрељању више стотина људи, на основу сопственог признања, чији је садржај више пута мењао), после нагодбе са Тужилаштвом МКТЈ. Кључна тачка договора са Тужилаштвом била је услов да мора сведочити против српских оптуженика кад год буде био позван. Ердемовић сада живи у неидентификованој западној земљи, са промењеним идентитетом.

Ердемовић је, по сопственом признању, ратовао за све три стране у сукобу у БиХ: муслиманску (АБиХ), хрватску (ХВО), српску (ВРС). Оно што изазива додатну сумњу у Ердемовићев кредибилитет је да га је 27.6.1996, на основу психијатријског налаза, МКТЈ прогласио неспособним за даље саслушање. Међутим, већ 5.7.1996. Ердемовић, још увек у статусу оптуженог, наступа као сведок оптужбе у поступку против Караџића и Младића, и на основу његовог исказа је заснована међународна потерница против ове двојице.

Ердемовић је ухапшен од стране југословенских власти и изручен МКТЈ 1996. године.

Ердемовићева вишеструко контрадикторна сведочења су детаљно обрађена и анализирана у књизи „Крунски сведок“ бугарског новинара и дописника Deutsche Welle из Хашког трибунала, Жерминала Чивикова.

Кључна ствар која дискредитује Ердемовића је да је на месту на којем је, према сопственом сведочењу, учествовао у погубљењу „око 1200 заробљеника“, форензички тим Тужилаштва МКТЈ открио укупно 127 остатака потенцијалних жртава, од којих 70 са повезима, што би указивало на смрт стрељањем. То, међутим, није спречило МКТЈ да настави да га користи као „кључног сведока“.

Исто тако, Ердемовић није могао пред МКТЈ да потврди ни тачан датум „масакра“ ком је, наводно, учествовао, већ га је у сведочењима мењао – са 20. на 16. јули 1995.

Ердемовић је такође износио и контрадикторна сведочења о чину који је имао у то време, тврдећи час да је био водник, час да је био ражалован.

Такође, Ердемовић никада „није могао да се сети“ ко је уопште издао наредбе за погубљења у којима је наводно учествовао.

То је био „неки потпуковник“, који до-дан данас није идентификован.

Ердемовићеви саучесници:

Неки, али не и сви Ердемовићеви именовани саучесници су касније осуђени, али не пред МКТЈ, већ пред Судом Босне и Херцеговине (БиХ) за ратне злочине 2012. године.

Франц Кос, Станко Којић, Властимир Голијан и Зоран Гуроња осуђени су на разне временске казне за погубљења на фарми Брањево. Занимљиво је, и индикативно, да ови људи нису испитивани пред МКТЈ, вероватно због опасности да се њихова сведочења не би међусобно слагала – а и да би компромитовала сведочење „крунског сведока“, Ердемовића. Ово је исто као када би неки суд, у процесу против групе људи који су некога убили, дао налог за хапшење и испитивање само једног од њих, док би остале саучеснике потпуно игнорисао.

Ердемовић и његови саучесници били су припадници тзв. 10. диверзантског одреда, вишенационалне јединице у којој су били Срби, Хрвати, муслимани и Словенци. За ову јединицу никад није прецизно установљен њен положај у командном ланцу Војске Републике Српске. Неки од њених припадника су се касније борили у Африци, као плаћеници западних војски. По Ердемовићевим контрадикторним сведочењима, припадници јединице су добили новац, или злато, за погубљења – што свакако није понашање које се може ускладити са правилима која владају унутар регуларне војске.

3. За шта се терете остали који су пред МКТЈ осуђени за злочине или „геноцид“ у Сребреници?

Драган Обреновић (2003), по нагодби са Тужилаштвом за прогон муслиманског становништва Сребренице, осуђен на 17. година.

Видоје Благојевић (2005), за саучесништво у убиству, прогон и нечовечно понашање, осуђен на 15 година.

Драган Јокић (2005), за саучесништво у истребљењу и злочине против човечности, осуђен на 9 година.

Вујадин Поповић (2010), за геноцид и злочине против човечности, осуђен на доживотну робију.

Љубиша Беара (2010), за геноцид и злочине против човечности, осуђен на доживотну робију.

Драго Николић (2010), за саучествовање у геноциду и злочине против човечности, осуђен на 35 година.

Радивоје Милетић (2010), за злочине против човечности и кршење закона рата, осуђен на 18 година.

Винко Пандуревић (2010), за злочине против човечности и кршење закона рата, осуђен на 13 година.

Љубиша Боровчанин (2010), за злочине против човечности и кршење закона рата, осуђен на 17 година.

Ниједно од ових лица није оптужено нити осуђено за непосредно убијање ратних заробљеника него по линији командне одговорности.

4. Да ли се досад, после 19 година судских поступака пред МКТЈ, утврдило ко је издао наређења за погубљења заробљеника?

Не. У издвојеном мишљењу у Другостепеној пресуди у предмету Толимир из априла 2015.г. члан жалбеног Већа, судија Жан-Клод Антонети је изјавио ако би га родбина жртва питала ко је наредио погубљења и зашто, он на то питање не би знао како да одговори (Другостепена пресуда, с. 400). Ниједан од осталих судија МКТЈ га није демантовао.

А постоји и сведочење које се никако не сме изгубити из вида када се говори о инспираторима догађаја:

Хакија Мехољић, члан Ратног председништва Сребренице, је у многим медијима, као и у норвешком филму „Сребреница: издани град“, цитирао речи Алије Изетбеговића са састанка у Сарајеву из 1993. када је Изетбеговић пред више сведока рекао „*да му Клинтон нуди да четници уђу у Сребреницу и изврше покољ пет хиљада Муслимана, после чега ће НАТО бомбардовати српске положаје у Босни*“.

5. Колико је досад тела сахрањено у Меморијалном центру у Поточарима, код Сребренице?

У Меморијалном центру у Поточарима је до 2015. укопано око 6.300 „имена“ (на споменику је уклесано укупно 8.372 имена). Процедура укопа је у потпуности под контролом Института за нестала лица БиХ са седиштем у Сарајеву и муслиманских верских власти које, под изговором верских прописа, не дозвољавају никоме са стране да има увид у садржај посмртних ковчега (табута), нити да изврши независни увид у укопани биолошки материјал.

Ево нпр. како Хаша Омеровић, које је у јулу 1995. изгубила мужа, оца и брата, али је одбила да јој муж буде сахрањен у Меморијалном центру у Поточарима, описује манипулације везане за ово место:

„Има још породица које јавно неће да говоре, а тихо су, о свом трошку, сахраниле своје најмилије на другим местима, ван Поточара. Такође, има људи који су сахрањени у Поточарима, а нису страдали 1995. године, који су били неки борци и неки команданти. Они су, дакле, сахрањени у Поточарима и направљени су им исти нишани к’о и оним људима који су страдали у јулу ‘95. Има ту и страдалих у међусобним и свакаким другим сукобима. Ту је био најпрљавији рат, и тај рат су водили мафијаша, а нису га нормални људи водили“.

А један од оснивача СДА и дугогодишњи члан Организационог одбора за обележавање догађаја у Сребреници Ибран Мустафић, каже:

„Сребреница је одавно предмет манипулација, а главни манипулатор је (председник Комисије за тражење несталих Федерације БиХ) Амор Машовић који је планирао да на жртвама Сребренице живи наредних 500 година. Међутим, ту су и многи други из Изетбеговићевог окружења који су још од лета 1992. године кренули у спровођење пројекта по коме је једино битно да се прикаже што више бошњачких жртава”.

6. Да ли је за сва тела непобитно утврђено да су „жртве Сребренице“?

Не, мимо форензичког особља Тужилаштва МКТЈ и ИСМР (Међународна комисија за нестала лица) у Тузли и под контролом америчке владе, нико нема приступ посмртним остацима нити увид у њихово стање.

Званични прикази демографског стања и пресуде МКТЈ уопште не помињу број лица која су погинула за време пробоја 28. дивизије Армије БиХ према Тузли средином јула 1995, а која се у извештајима Уједињених нација (УН) и другим компетентним изворима процењују у просеку на око 3.000.

Мирсад Токача из Сарајевског Информативно-документационог центра (ИДЦ) је 2010. изјавио да је пронађено „око 500 живих Сребреничана“ који се воде као нестали, као и „70 особа које су сахрањене у Меморијалном центру Поточари, а који нису страдали у Сребреници“.

Ибран Мустафић, функционер цивилне управе у сребреничкој енклави, рекао је да је до 1.000 особа страдало у међусобним сукобима муслимана током повлачења из Сребренице.

Насер Орић у својој књизи „Сребреница сведочи и оптужује“ (1994), стр. 190 – 244, наводи имена 1.333 мушкараца из енклаве који су погинули у борбеним дејствима пре пада Сребренице у јулу 1995, када су муслиманске снаге нападале српска села у широј околини.

Директор Меморијалног центра у Поточарима Мерсед Смајловић и директор Центра за нестала лица БиХ Амор Машовић изјавили су да је у Поточарима сахрањено око 50 лица страдалих још 1992, а која су „у блиском сродству“ са лицима која се воде као жртве погубљења.

Хакија Мехољић, ратни шеф полиције у Сребреници, изјавио је да је „љут на све“ који су у Меморијалном центру сахранили 75 особа које нису погинуле у јулу 1995.

Американац Филип Корвин, највише рангирани цивилни званичник УН на терену у јулу 1995. никад није одступио од тврдње да је у околини Сребренице погубљено „700-800“ људи.

Јосеф Бодански, бивши директор Специјалне комисије америчког конгреса за тероризам и неконвенционални рат тврди да „сви независни форензички докази указују на број од неколико стотина муслиманских жртава, и то вероватно у нижим стотинама“.

7. Колико људи је страдало у борбама око Сребренице у јулу 1995?

Вештак Тужилаштва МКТЈ Ричард Батлер процењује да је погинуло око 2.000 припадника муслиманских снага, португалски официр и посматрач УН Карлос Мартинс Бранко – такође око 2.000, амерички обавештајац Џон Шиндлер – око 5.000, Карл Билт – око 4.000, а УН износи цифру од око 3.000. По овим проценама произилази да је знатан број несталих лица на муслиманској страни погинуо у борби као легитимне жртве ратних дејстава, и да нису били стрељани.

8. Према форензичким доказима којима располаже МКТЈ, за колико људи је непобитно доказано да су жртве погубљења у јулу 1995?

Ексхумација посмртних остатака из разних гробница које се потенцијално, али не и нужно, могу довести у везу са Сребреницом у јулу 1995, била је под контролом МКТЈ само између 1996-2001. У том периоду је обрађено и класификовано 3.568 „случајева“, с тим што један „случај“ не значи нужно и једно тело, већ може да представља само део тела. Форензичка анализа даје следеће резултате:

- Само за 442 ексхумиране особе би се непобитно могло тврдити да су жртве стрељања, с обзиром да су имале повезе преко руку или очију;

- 627 особа имају повреде од фрагмената метака или метала, што може да буде последица погубљења, али и борби;

- 505 тела има повреде од метака, што може да буде последица погубљења, али и борби;

- за 411 тела се не може утврдити узрок смрти;

- 1583 „случајева“ представљају само делове тела, с тим што су форензички стручњаци МКТЈ констатовали да се за 92,4% њих не може утврдити узрок смрти.

Дакле, оригинални форензички извештаји, урађени под надзором и контролом МКТЈ, показују да је у свим масовним гробницама обрађеним између 1996-2001. сахрањено нешто мање од 2000 лешева. Међутим, када се погледају сви налази види се да је, и међу тих 2000 лешева, далеко мање страдалих људи путем неког злочина, већ су погинули приликом борби, или су умрли од неке болести, или још неутврђеног узрока.

Од 2002. године, ексхумација гробница и идентификација жртава је у искључивој надлежности западно финансиране ИСМР (Међународне комисије за нестала лица), и Комисије за нестала лица БиХ. Ни један представник јавности, медија или стручних организација никада није имао адекватан приступ пословном делу њихове главне форензичке лабораторије у Тузли, где се подаци „обрађују“, нити је њихов рад транспарентан и подложен међународној верификацији.

Представници ових организација су радикално проширили сферу својих ексхумација од 2002, обухватајући сва налазишта посмртних остатака на ширем подручју Сребренице, не трудећи се да праве разлику између гробница где су могле бити укопане жртве стрељања и гробница дуж путање пробоја 28. дивизије Армије БиХ, где се претежно налазе погинули у борбама са ВРС.

Најзад, уз велику медијску помпу, прешло се на нову методологију намицања „чувене“ цифре од 8.000 – помоћу упаривања ДНК узорака ексхумираних појединаца и чланова њихових породица. Гробнице са посмртним остацима погинулих, које немају везе са ратним злочиним, сада служе као непресушни мајдан „жртва геноцида,“ чији се посмртни остаци сваког 11. јула, у медијски драматичним дозама од по неколико стотина, церемонијално сахрањују у Меморијалном центру у Поточарима.

Међутим, ДНК упаривањима се не могу утврдити време, узрок и начин смрти, већ само идентитет тела, што је директор ИСМР Томас Парсонс потврдио под унакрсним испитивањем на суђењу Караџићу 22. марта 2012:

„Међународна комисија за нестала лица се не бави питањем како су те особе биле убијене, нити да ли је њихова смрт била законита или не. Ја пружам извештај о идентификацијама које су биле обављене у вези са посмртним остацима који су ексхумирани из масовних гробница“ (Караџић, транскрипт, с. 26633).

Ако се зна да су се истовремено са стрељањима у непосредној близини одвијала и жестока борбена дејства на дугачком фронту од 60 км између Сребренице и Тузле, очигледно је да је пука идентификација мртве особе потпуно бескорисна као доказ у вођењу кривичног поступка, о правној квалификацији дела и да не говоримо.

Постоји бројка од око 6.600 за коју ИСМР тврди да представља укупан број несталих лица чији је идентитет наводно утврђен упаривањем ДНК узорака, а коју МКТЈ, на основу пуке тврдње, имплицитно прихвата као поименце утврђени број стрељаних. Ако такав списак имена заиста постоји, нико га није видео нити утврдио његово порекло. Одбрана оптужених је лишена могућности да коришћењем матичног броја и другим средствима независно провери да ли су та лица заиста постојала и, ако јесу, да ли су жива или стварно мртва.

Без обзира на све ово, у медијима је, сасвим неосновано, успостављена једначина: ДНК идентификација = „жртва геноцида“. То једноставно није тачно.

9. Колико је Срба у ужој и широј околини Сребренице страдало од муслиманских снага које су дејствовале из саме Сребренице од 1992. до јула 1995?

Према налазима у студији „Историјског пројекта Сребреница,“ *Српске жртве Сребренице, 1992 – 1995*, посвећеној овој те-

ми и изведеној по строгим критеријумима у складу са међународноправном дефиницијом цивилне жртве, на подручју Сребренице у наведеном периоду страдало је 705 српских цивила. Тај број је провизоран и може бити повећан како се буде долазило до нових података.

„Институт за истраживање српских страдања у 20. веку“ пописао је имена преко 3.200 жртава из региона Бирач, у ком су дејствовале јединице Насера Орића између 1992-1995, а који обухвата територије општина Зворник, Осмаци, Шековићи, Власеница, Милићи, Братунац и Сребреница.

10. Да ли је ико осуђен за ове злочине против Срба пред МКТЈ?

За злочине против српског цивилног становништва на подручју Сребренице између 1992. и 1995, у ком периоду је нападнуто и разорено око педесет српских села и насеобина, није одговарао нико. Против команданта муслиманских снага у енклави Сребреница, Насера Орића, покренута је оптужница пред МКТЈ у Хагу, али је ослобођен „због недостатка доказа“, упркос чињеници да су његова признања о убијању српских цивила објављена и у западним мас-медијима пре 1995.г. Можда најупечатљивије сведочанство о Орићевим злочинима дато је у извештају новинара Вашингтон поста Џона Помфрета, који је Орића интервјуисао у самој Сребреници, 16.2.1994. у време када је Сребреница наводно била „демилитаризована“, као „заштићена зона“ УН:

“Ратни трофеји Насера Орића нису окачени о зид његовог удобног стана. Они су на видео-касетама: спаљене српске куће и безглави српски мушкарци, са њиховим патетично згрченим телима.

‘Морали смо да употребимо хладно оружје те ноћи’, објашњава Орић док се сцене мртвих мушкараца искапаљених ножевима смењују на његовом Сони телевизору... Излежавајући се на удобном каучу, обучен од главе до пете у маскирну униформу, са грбом Армије САД поносно пришивеним преко срца... командант Орић је најжешћи момак у овом муслиманском граду, којег је Савет безбедности УН прогласио заштићеном ‘безбедном зоном’.

Ни ово, као ни друга слична сведочења, није било довољно за Хашки трибунал да осуди Орића.

11. Да ли је Сребреница уистину била демилитаризована, као „заштићена зона УН“?

Упркос споразуму који је постигнут у мају 1993. године, по ком је сребреничка енклава проглашена зоном под заштитом УН, она никада није демилитаризована, о чему сведоче и извештаји највиших надлежних инстанци.

Извештај Генералног секретара УН, од 30. маја, 1995:

“Последњих месеци, снаге (босанске) Владе су битно пови-силе ниво војних активности у већини заштићених зона и њихо-вој околини, а многе од њих, укључујући Сарајево, Тузлу и Бихаћ, укључене су у шире војне кампање Владе... Влада такође држи знатан број војника у Сребреници (што у овом случају предста-вља кршење договора о демилитаризацији)”.

Јасуши Акаши, бивши Шеф мисије УН у БиХ, чланак за Ва-шингтон тајмс од 1. новембра 1995:

“Чињеница је да су снаге босанске Владе користиле ‘за-штићене зоне’ не само у Сребреници већ и у Сарајеву, Тузли, Би-хаћу и Горажду за обуку, опоравак и поновно снабдевање својих војника”.

Извештај Холандског института за ратну документацију, април 2002:

“Наводна демилитаризација енклаве била је практично мртво слово на папиру. Босанска војска (АБиХ) је водила све-сну стратегију ограничених војних напада ради везивања рела-тивно великог дела армије босанских Срба (ВРС), са циљем да се спречи њено премештање у пуној снази у главну зону ратних дејстава око Сарајева. Ово се такође радило из сребреничке ен-клаве. Снаге АБиХ нису се уздржавале од кршења свих правила у окршајима с ВРС. Изазивали би ватру од стране босанских Срба а затим се повлачили под заштиту јединице Холандског бата-љона, која би тиме ризиковала да буде ухваћена између две ва-тре”.

12. Који је био бројчани однос између снага Војске Републике Српске (ВРС) и јединица Армије Републике Босне и Херцеговине (АРБиХ) унутар „демилитаризова-не зоне“ Сребреница почетком јула 1995?

У норвешком филму „Сребреница: издани град“, поми-ње се број од 400 војника ВРС, плус око 1600 локалних људи под оружјем.

Војни дописник Лондонског Тајмса, Мајкл Еванс, извешта-ва: *„Постоје извештаји да је до 1500 Срба учествовало у нападу на Сребреницу, али су обавештајни извори оценили да је главни напад извело око 200 људи, са пет тенкова“.*

С друге стране, у норвешком филму се наводи да су мусли-манске снаге бројале „око 5.500 војника“.

Новинар Би-би-си-ја Џонатан Рупер пише:

„По свим сведочењима, било је најмање 5.000 наоружаних војника Армије БиХ у Сребреници - а вероватно и много више. По тврдњама снага УН које су се налазиле у самој заштићеној зони, Армија БиХ у Сребреници била је добро наоружана - шта-више, припадници Холандског батаљона забележили су прилив најмодернијег наоружања и комуникационе опреме у Сребрени-цу током 1995“.

Џон Шиндлер, бивши главни аналитичар за БиХ америчке Агенције за националну безбедност (НСА), тврди да се сребреничка „демилитаризована енклава“ крајем 1994. године наоружавала ваздушним путем, преко тзв. „црних летова“, а да је НАТО, који је контролисао ваздушни простор изнад БиХ, „зажмурио на њих“.

Дакле, сребреничка енклава не само да није била демилитаризована, већ је бивала додатно наоружавана, уз благослов НАТО.

Јасно је да снаге ВРС, које су биле и бројно и технички инфериорне, нису могле реално да праве било какав план „масовног истребљења“, што потврђује и извештај холандског Института за ратну документацију:

“Гледајући уназад, нема индиција да је повећана активност ВРС у источној Босни почетком јула 1995. била усмерена на било шта друго осим на неутралисање сребреничке заштићене зоне и пресецање главног пута према Жепи. План кампање је сачињен 2. јула. Напад је започео 6. јула. Био је толико успешан и напшао је на толико мало отпора да је увече 9. јула одлучено да се иде даље и види да ли је могуће заузети целу енклаву”.

13. Каква аргументација стоји иза квалификације да се у Сребреници десио „геноцид“?

Прва крупна пресуда коју је Трибунал изрекао, и која је највише допринела конструкцији “званичне верзије” да се у јулу 1995. у Сребреници догодио “геноцид”, јесте пресуда генералу Војске Републике Српске, Радиславу Крстићу, донета у августу 2001.

По речима британског професора Таре Мекормак:

„На суђењу Крстићу установљено је да Крстић није знао ништа о било ком убиству које је почињено и да није на било који начин учествовао. Штавише, Трибунал је прихватио чињеницу да је Крстић лично издао наређења да се босанско-муслимански цивили поштеде. Његова пресуда заснована је на учешћу у ‘злочиначком подухвату’, у заузимању Сребренице“.

Мајкл Мандел, професор међународног права на Јорк Универзитету у Торонту:

„Ако случај генерала Крстића симболише било шта, онда је то чињеницу да се геноцид није десио у Сребреници... Тврдње Трибунала да се у Сребреници догодио геноцид нису подржане ни чињеницама које је он установио ни правом на које се позивао. Чак и закључак Судског већа Трибунала да су ‘снаге босанских Срба стрелале неколико хиљада мушкараца босанских муслимана, с тим да је укупан број жртава... вероватно између 7-8.000’ није подржан никаквим експлицитним налазима Трибунала. Број ексхумираних тела износио је свега 2.028, а Веће је морало да призна да је један број погинуо у борбама, чак идући толико далеко да изјави да докази само ‘указују’ на чињеницу да ‘већина’ убијених није страдала у борбама“.

Један од неоспорно највећих светских ауторитета по питању геноцида и његове дефиниције, директор центра „Симон Визентал“ Ефраим Зуроф, овако је, у јуну 2015. окарактерисао догађаје у Сребреници:

„Колико знам, оно што се тамо десило није опис или дефиниција геноцида. Мислим да је одлука да се то назове геноцидом донета из политичких разлога“.

14. Да ли је Комисија Владе Републике Српске заиста „признала геноцид“ у свом Извештају из 2004?

Не. У Извештају је Комисија употребила реч „геноцид“ само цитирајући пресуду МКТЈ генералу Радиславу Крстићу. Комисија није усвојила цифру од „8.000 стрељаних“, већ је закључила да постоји списак од укупно 7.108 имена особа које су биле пријављене као нестале између 10. и 19. јула 1995. Такође није изјавила да су сви који су на списковима несталих убијени и мртви, већ да међу побројанима има и људи који су страдали у војним операцијама и пре 1995, као и оних који су касније умрли природном смрћу, док је за неке утврђено да су променили идентитет и живе на другим местима, а за друге да су издржавали казну за кривична дела.

Иначе, Извештај је направљен у нерегуларним условима и под присилом тадашњег Високог представника за БиХ, Педи Ешдауна, о чему је писао амерички професор Едвард Херман са Универзитета у Пенсилванији:

„Босански Срби уствари јесу издали Извештај о Сребреници у септембру 2002, али је он одбијен од стране Педи Ешдауна због тога што није дошао до тражених закључака. Он је затим издејствовао нови извештај тако што је отпустио масу политичара и аналитичара из Републике Српске, уз претње упућене Влади РС, да би коначно изнудио извештај припремљен од стране људи спремних да дођу до званично одобрених закључака“.

Да подсетимо, према међународном праву, акт донет под присилом не може се сматрати легитимним.

Закључак

После 20 година, једино што се поуздано може закључити је да се практично ништа поуздано још увек није утврдило у вези са Сребреницом. Једини начин да се то уради је да се проблему приђе непристрасно, с циљем да се утврди истина, а не да се стичу политички поени или геополитички циљеви. То је посао за једну независну, мешовиту, међународну комисију. Време је да се таква комисија оснује.

Према ономе што данас знамо:

- не постоји никаква веза између стрељања заробљеника и званичних органа ни Републике Србије ни Републике Српске,

- извесно је стрељање извршио веома мали број људи, који су били различитих националности, па ни по том основу се не може установити „српска кривица“,

- број жртава за које се са великим степеном сигурности може тврдити да су стрељани је десетоструко мањи од бројева жртава који се непрекидно понављају у јавности. Ако број није важан, како се то обично каже, зашто се онда десетоструко увеличава, односно зашто се не говори о доказаним жртвама, осим зато да би се створила претпоставка неке „српске кривице“ и тиме оправдале репресивне мере према Републици Српској и Републици Србији?

- број стрељаних заробљеника, за које злодело су многи осуђени или су погинули у Африци за западне интересе, мањи је од броја масакрираних српских цивила у околини Сребренице за које нико није одговарао нити се муслиманима намеће због тога осећај колективне кривице.

Према томе, Србија, Република Српска и Срби као народ немају никаквог разлога да се било коме извињавају за још увек нерасветљени злочин у Сребреници, а наравно да треба изражавати саучешће са породицама жртава, осуђивати злочин, али и инсистирати да се, коначно, спроведу кривични поступци против починилаца злочина против српског народа, зарад српских породица чији су најближи злочиначки убијени и у чијем болу саучествујемо, као и у болу свих других породица невиних жртава узрокованих распадом СФРЈ.

“Сребренички масакр’ представља највећи тријумф пропаганде у балканским ратовима. Неке друге тврдње и отворене лажи одиграле су своју улогу у балканским сукобима али, док су неке дале свој скроман допринос пропагандном репертоару упркос томе што су касније побијене (Рачак, Маркале, српско одбијање да се потпише споразум у Рамбујеу, 250.000 погинулих Босанаца, циљ стварања Велике Србије као моторне снаге која је покретала балканске ратове), сребренички масакр остаје недостижан у својој симболичкој моћи. То је симбол српског зла и муслиманског статуса жртве, као и праведности западног растурања Југославије и интервенције на више нивоа, укључујући и бомбардовање и колонијалну окупацију Босне и Херцеговине и Косова.”

Професор Едвард Херман, са Универзитета Пенсилваније, САД

“Цифра од 7.000 убијених, с којом се често барата у међународној заједници, је једно неодрживо претеривање. Права цифра је вероватно ближа броју од 700.”

Филип Корвин, САД, највиши цивилни представник УН на терену у БиХ у јуну 1995.

“Сви независни форензички докази указују на број од неколико стотина муслиманских жртава, и то вероватно у нижим стотинама. Непрестано инсистирање на високом броју муслиманских

жртава такође служи прикривању претходних убистава српских цивила у том граду од стране муслимана.”

Јосиф Бодански, директор Специјалне комисије америчког конгреса за тероризам и неконвенционални рат

Фонд стратешке културе
www.fsksr.rs

Јун, 2015.

SREBRENICA 1995-2015:

Just the Facts, Without Propaganda or Embellishment

What has been irrefutably established, and what hasn't

For a full 20 years, the full picture about what happened, and did not happen, in and around the supposed UN "safe area" in the town of Srebrenica in Bosnia-Herzegovina in July 1995 has been suppressed. It's time to lift the fog of secrecy and disinformation.

SREBRENICA 1995-2015:

Just the Facts, Without Propaganda or Embellishment

What has been irrefutably established, and what hasn't

This short info-book is based on the work of various American, British, Dutch, Serbian and Bosnian Muslim experts engaged in analyzing or investigating the events in Srebrenica over the past 20 years, media reports, and testimony of persons directly involved or affected.

Editors:
Stefan Karganovic
Aleksandar Pavic

Introduction

The 20th anniversary of the fall of the Srebrenica enclave in Bosnia and Herzegovina, in July 2015, is an important occasion. This brief fact book is dedicated to all those who are interested in truth, rather than politicization. After 20 years, it is time to take a hard look at the facts, and facts only. This is especially important not just from the standpoint of seeking the truth, but also because the Srebrenica events have become not just a local, or even a regional, but a globally important issue, one that consistently attracts broad mass-media coverage, stirs political controversy and serves as an instrument of political destabilization.

The basic intent of this booklet is to provide both experts and the broader public an overview of all the known facts regarding Srebrenica that have been established on the basis of verdicts issued by the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY), the *ad hoc* court established by the UN in 1993, at the height of the Yugoslav civil war, on U.S. insistence. However, an equally important task is to demonstrate what has not been established and yet continues to be (mis)treated as fact, on the basis of which far-reaching political assessments and decisions are made.

What are the basic principles behind this publication?

- The truth is always needed, for the victims as well as the accused and the convicted, for historians interested in facts rather than propaganda, and for public figures who truly wish to work in the public interest; yet, in regard to Srebrenica, the truth has not been well served thus far, as will be shown;

- Although it still cannot be claimed with certainty exactly what took place in Srebrenica in 1995, enough has been ascertained over the past 20 years to be able to assert with confidence what did *not* happen – yet that is what is being presented as the truth. The numbers that are constantly being uncritically pushed in local, regional and international media, forums and political institutions and structures – centered around the claim that “Serbian forces” committed “genocide” over 7,000-8,000 Bosnian Muslim prisoners of war – simply do not stand up under scrutiny, and are not supported by evidence that has been established thus far;

- Arbitrary numbers and factually unfounded allegations, parliamentary and international “resolutions,” along with ICTY convictions, are being (ab)used to poison social, political, interfaith, interethnic and international relations, sow divisions and instability, deepen tensions, and foment extremism in the Balkan region and beyond. This serves only the interests of those who stand to profit from permanent destabilization, turbulence, artificial divisions and “clashes of civilizations”;

- The Srebrenica tragedy has been (ab)used numerous times,

and continues to be (ab)used, as a pretext for organizing political and/or military intervention against sovereign states, or meddling in their internal affairs and fomenting inner turmoil on “humanitarian” grounds. “We must prevent another Srebrenica!” is a war cry that has been heard often in the past decade or so, as a preface to Western military interventions in Yugoslavia (Kosovo), Congo, Macedonia, Iraq, Syria, Libya. Srebrenica is also an important pillar in the ideology behind the so-called “Responsibility to Protect” (R2P) doctrine that has been constructed to legalize global Western-instigated interventionism. This is why the truth about Srebrenica, no matter how unpleasant or incriminating for all involved, is a matter of global importance and ramifications;

- After almost 20 years of work, indictments, testimonies, trials and millions of pages of “evidence,” the ICTY has still not succeeded in establishing the truth. About the only success the ICTY can claim is that it has managed, by questionable means, to label the Srebrenica events “genocide” – without adequate evidence, and using highly questionable legal reasoning.

Thus, after two decades of futility, deliberate obfuscation and political gamesmanship with a human tragedy, it is time to try something new. In order to finally make a credible attempt at ascertaining what really took place in Srebrenica in July 1995, the best and the most legitimate course to take would be to establish a truly independent international Srebrenica Truth Commission. This would be the best way to halt further ugly politicization and (ab)use of this tragic event, as well as to finally bring peace to its true victims, on all sides of the conflict, and satisfaction to the true victims’ families, with whom all well meaning people share their pain. For, a crime certainly did take place in Srebrenica, and only its full and complete resolution would allow everyone to openly and fully deal with the past, reconcile and finally move on.

This publication is a contribution towards that end, an effort to facilitate the establishment of the full truth regarding what happened in Srebrenica, and not just in 1995, in the hope that it will be of use to the media, the general public, policy makers and all those with the power to undertake appropriate measures to finally deal with this international problem and put it in its proper perspective – without manipulation, abuse of facts, or ulterior motives.

Srebrenica: facts, presumptions, unknowns

1. According to judgments issued by the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), how many people were killed in Srebrenica in July 1995?

The Memorial Center in Potocari, near Srebrenica, lists the number of 8,372 victims.

According to the “Bosnian Atlas of Crime,” issued by the Center

for Research and Documentation in Sarajevo, 6,886 people were killed in and around Srebrenica in July 1995; however, a separate table published by the Center lists 4,256 killed and 2,673 missing Bosnian Muslims (it is evident here that the numbers don't add up).

The ICTY judgment in the case of Bosnian Serb general Radislav Krstic cites the figure of "7,000-8,000 people" (Trial Judgment, par. 487).

The ICTY judgment in the case of Bosnian Serb colonel Vujadin Popovic, states: "The Trial Chamber has found that, from 12 July until late July 1995, several thousand Bosnian Muslim men were executed" (Trial Judgment, par. 793). The Chamber further stated that it "found that at least 5,336 identified individuals were killed in the executions following the fall of Srebrenica, and this number could well be as high as 7,826" (Trial Judgment, footnote 2862).

In the ICTY judgment in the case of Bosnian Serb general Zdravko Tolimir, the figure of "4,970 victims" is given (Appeals Judgment, par. 426).

Thus, not only do the figures offered and supposedly ascertained by the ICTY consistently vary, they also conveniently blur the distinction between casualties that were a) indeed victims of executions, b) those that died from other causes, either combat with Serbian forces, natural causes, as a result of suicide, battle or infighting between Muslim forces themselves, and c) those that are still missing and whose exact fate is unknown. Only those under a) can be considered to be victims of war crimes. Yet, all these victim categories are lumped together under a common figure, in order to inflate it sufficiently to warrant the "genocide" claim.

Conclusion: neither the ICTY nor any other institution has, as of July 2015, precisely determined the number of executed prisoners. In addition, victims of execution, casualties of battle, infighting, suicide, those that died of natural causes, and those missing are consistently being lumped together. The precise number of executed victims has yet to be established – and they alone can in this situation be classified as victims of a war crime.

2. How many persons have been actually convicted by the ICTY as direct perpetrators or accomplices in prisoner executions in and around Srebrenica in July 1995?

The only person convicted by the ICTY as a direct perpetrator of crime in Srebrenica is not a Serb, but a Bosnian Croat, Drazen Erdemovic, identified as a member of the "10th Sabotage Unit" within the Bosnian Serb army, who was convicted in 1998 for participating "in the deaths of hundreds of Bosnian Muslim male civilians, the exact number of which has not been ascertained" (Sentencing Judgment, March 5, 1998) – and sentenced to exactly 5 years. This absurdly low sentence was passed after Erdemovic made a deal with the ICTY Office of the Prosecutor, on the basis of his own testimony, which he changed several times, and on the condition that he testifies against Serb indictees

whenever the ICTY summoned him. Another part of the deal was that Erdemovic was granted protected witness status, on the basis of which he was given a new identity and residence in an unnamed Western country.

By his own admission, Erdemovic fought on all three sides of the Bosnian conflict: the Bosnian Muslim army, the Bosnian Croat army and the Bosnian Serb army. Additionally detrimental to his credibility is the fact that, after conducting a psychiatric exam, the ICTY pronounced Erdemovic mentally impaired and unfit for further trial on June 27, 1996. Yet, only several days later, on July 5, 1996, Erdemovic, still formally under indictment, appeared as a witness of the Prosecution in the process against Bosnian Serb leader Radovan Karadzic and commander of the Bosnian Serb army, General Ratko Mladic. Even though the ICTY had just deemed Erdemovic “unfit to be questioned,” the “unverified and unchallenged (and unchallengeable) testimony of this sick man and mass killer still facing his own trial and sentencing” (Prof. Edward Herman) was used to issue arrest warrants for Karadzic and Mladic.

Erdemovic was initially arrested by Yugoslav authorities on March 3, 1996, and almost immediately indicted, but was turned over to the ICTY under U.S. and ICTY pressure and on his own insistence on March 30, 1996.

Erdemovic’s contradictory and inconsistent testimony has been analyzed and exposed in detail in the book “Star Witness,” by Germinal Chivikov, a Bulgarian journalist who reported on the trial in the ICTY for German state radio Deutsche Welle.

One of the key matters that discredit Erdemovic is the fact that, on the very location where he testified that he participated in the execution of “about 1,200 prisoners,” ICTY forensic teams unearthed a total of 127 remains of potential victims, of which 70 with blindfolds and/or ligatures, which would indicate death by execution. Nevertheless, this glaring inconsistency did not prevent the ICTY from continuing to use Erdemovic as its “star witness” regarding Srebrenica.

Also, Erdemovic was not even able to confirm before the ICTY the exact date of the “massacre” in which he allegedly participated, alternatively offering both July 16 and July 20, 1995, as the possible dates.

Erdemovic could not even offer consistent testimony regarding the rank he held at the time of his alleged crime, alternatively claiming that he was either a sergeant or had been demoted to ordinary private.

Finally, to this day, Erdemovic “cannot remember” who issued the order for the executions in which he allegedly took part. In his version, it was “some lieutenant-colonel”, who has still not been identified after almost 20 years.

Some, but not all of Erdemovic’s named accomplices were subsequently convicted, but not by the ICTY, but by the Bosnia-Herzegovina War Crimes Court in 2012.

Franc Kos, Stanko Kojic, Vlastimir Golijan and Zoran Goronja

were sentenced to varying prison terms for executions carried out at the Branjevo farm. What is especially interesting is the fact that neither they nor any of the other seven accomplices, or two superiors in the chain of command named by Erdemovic, were ever indicted by the ICTY or even called to testify as witnesses, probably because the ICTY was unwilling to run the risk of hearing testimonies that would contradict that of its “star witness.” Think about it: the accomplices in what is alleged to be “the gravest crime in post-WW II Europe” – have never been a subject of interest by the international tribunal in charge of the case. This would be akin to any criminal court ignoring all the participants in a group killing, and issuing a warrant for the arrest and interrogation of only one member of the group, without being interested in hearing testimony from the other accomplices.

Erdemovic and his accomplices were members of a Bosnian Serb military unit, the “10th Sabotage Detachment,” a multi-ethnic unit comprising Serbs, Croats, Muslims and a Slovenian, whose chain-of-command links with the Bosnian Serb army have never been established, and whose members were, according to testimony before the ICTY, on a 10-day leave from service at the time the alleged executions took place. A number of the unit members were clearly mercenaries, engaged by French interests in Africa after the war in Bosnia-Herzegovina. Erdemovic himself testified to having received up to 12 kilos of gold for certain “services rendered,” which is simply not the way that regular military units operate.

3. What judgments has the ICTY passed against others sentenced for crimes or “genocide” in Srebrenica?

Dragan Obrenovic (2003), sentenced to a 17-year prison term for persecution of the Muslim population of Srebrenica, after a plea bargain with the Prosecution.

Vidoje Blagojevic (2005), as accessory to murder, persecution and inhumane treatment, sentenced to 15 years in prison.

Dragan Jokic (2005), as accessory to extermination and crimes against humanity, sentenced to 9 years in prison.

Vujadin Popovic (2010), for genocide and crimes against humanity, life sentence.

Ljubisa Beara (2010), for genocide and crimes against humanity, life sentence.

Drago Nikolic (2010), as accessory to genocide and crimes against humanity, sentenced to 35 years in prison.

Radivoje Miletic (2010), for crimes against humanity and violation of the laws or customs of war, sentenced to 18 years in prison.

Vinko Pandurevic (2010), for crimes against humanity and violation of the laws or customs of war, sentenced to 13 years in prison.

Ljubisa Borovcanin (2010), for crimes against humanity and violation of the laws or customs of war, sentenced to 17 years in prison.

None of the above individuals was either accused or convicted of executing war prisoners, but on the basis of “command responsibi-

lity” and the controversial “Joint Criminal Enterprise” (JCE) doctrine developed by the ICTY, for which the legal experts have adopted an apt translation: “Just Convict Everybody.” Using this convenient legal device, the ICTY has been able to convict even people who had no knowledge of crimes having been committed, much less having participated in them, or having given orders for them.

4. After almost 20 years of trial proceedings, has the ICTY established who gave the orders for the execution of prisoners of war?

No. In his separate and partly dissenting opinion in the Appeals Judgment in the Tolimir case (April 2015), Appeals Chamber judge Jean-Claude Antonetti wrote that, if any of the victims’ family members were to ask him who ordered the executions and why, he would be unable to answer (Appeals Judgment, p. 400). No other ICTY judge has challenged this assessment.

In addition to this, there is another widely publicized testimony that simply must not be ignored if we are to place the entire Srebrenica tragedy in a proper context, and try, in good faith, to get to its root causes.

On several occasions and by way of various media, Hakija Meholic, former Srebrenica police chief and member of its wartime presidency, has quoted the words of Alija Izetbegovic, the wartime Bosnian Muslim president, spoken in Meholic’s presence at a meeting in Sarajevo in 1993, which were summed up in the following UN Report:

“Some surviving members of the Srebrenica delegation have stated that President Izetbegovic also told that he had learned that a NATO intervention in Bosnia and Herzegovina was possible, but could occur only if the Serbs were to break into Srebrenica, killing at least 5,000 of its people. President Izetbegovic has flatly denied making such a statement.” [The Fall of Srebrenica (A/54/549), Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, November 15, 1999, par. 115.] Meholic continues to claim to this day that he was one of nine witnesses that heard Izetbegovic say this, and that this was an offer directly communicated to Izetbegovic by then U.S. President Bill Clinton. Perhaps this is why another wartime Srebrenica leader, Ibran Mustafic, on the occasion of Clinton’s 2003 visit to Srebrenica, stated that it was a case of “the criminal returning to the scene of his crime.”

5. How many bodies have been buried thus far at the Potocari Memorial Center near Srebrenica, the cemetery reserved for the Muslim victims from July 1995?

As of 2015, approximately 6,300 “names” have been buried at the cemetery (making substantial progress toward the number of 8,372 inscribed on the Memorial monument, although the basis for this figure is unclear). The burial procedure is completely controlled by the Institute for Missing Persons of Bosnia-Herzegovina, based in Sarajevo.

vo, and the Muslim religious authorities who, under the pretext of respect for religious rules and prescriptions, have not allowed any third party access to the contents of the coffins, just as they have not allowed any independent examination of the interred remains. This means that even ICTY indictees' defense teams have been denied access to independent confirmation of the identity of the human remains buried in Potocari.

As an illustration of the opaque nature of the Potocari Memorial Center and the dark games that surround it, it is instructive to read the words of Hasa Omerovic, a Bosnian Muslim woman who lost her husband, father and brother around Srebrenica in July 1995, but who has refused to have her husband buried at the Potocari Memorial Center cemetery:

“There are other families that have avoided speaking out, but who have quietly, at their own expense, buried their loved ones in other places, outside of Potocari. There are also people buried in Potocari who were not killed in 1995, who were soldiers or commanders. They are buried in Potocari, and their monuments are the same as those of the people who were indeed killed in July 1995. Also buried there are those killed in internecine or other types of battles. That was the dirtiest war, waged by Mafiosi, not by normal people.”

(“Hasa Omerovic – another Face of Srebrenica,” *Novi Reporter* magazine, Banja Luka, Bosnia-Herzegovina, March 2, 2011.)

And one of the founders of the main Bosnian Muslim political party, and long-time member of the Organization Committee for Srebrenica Remembrance, Ibran Mustafic, says:

“For a long time, Srebrenica has been an object of manipulation, and the chief manipulator is Amor Masovic (president of the Commission for Search of the Missing of the B-H Federation), whose plan was to live off the victims of Srebrenica for the next 500 years. There are also many others, who were close to Izetbegovic, who as early as the summer of 1992 started their project of maximally pumping up the numbers of Bosnian victims.”

(“Mustafic: More than 500 Bosnian Muslims in Srebrenica Were Killed by Bosnian Muslims,” *Politika* daily newspaper, Belgrade, Serbia, February 20, 2013.)

6. Has it been definitely ascertained that all the bodies buried at the Potocari Memorial Center are “Srebrenica victims”?

No. Other than forensic personnel of the ICTY and the ICMP (International Commission on Missing Persons) in Tuzla, under the control of the U.S. Government, no one has access to the bodies or the right to independently verify them.

Demographic data and ICTY judgments fail to mention combat casualties among the 28th Division of the Bosnian Muslim army – which had been based in the Srebrenica “demilitarized zone” during the previous three years – during its breakout through Bosnian Serb

army lines toward the northern Bosnian city of Tuzla in mid-July 1995. On the average, UN reports and other competent sources estimate the number of these battle casualties to be around 3,000. It must be emphasized that these deaths, while doubtlessly tragic, are casualties of war and cannot be classified as victims of war crimes.

Mirsad Tokaca, director of the Information and Documentation Center in Sarajevo, stated in 2010 that “about 500 living residents of Srebrenica,” previously classified as “missing,” have been found, along with “70 persons buried at the Potocari Memorial Centre, who were not killed in Srebrenica.”

Ibran Mustafic, a Bosnian Muslim official from Srebrenica, has stated that about 1,000 people were killed in internecine battles during their withdrawal from Srebrenica in July 1995.

In his book, “Srebrenica Testifies and Accuses” (1994, pp. 190-244), commander of the Muslim forces in Srebrenica, Naser Oric published the names of 1,333 men from the supposedly demilitarized Srebrenica enclave who were killed in battles prior to the fall of Srebrenica in July 1995, when Oric’s units regularly launched murderous raids on surrounding Serb villages. Yet, many of these have been classified and buried as “genocide victims.”

Director of the Potocari Memorial Center, Mersed Smajlovic, and director of the Center for Missing Persons of Bosnia-Herzegovina, Amor Masovic, have admitted that about 50 persons who were killed in 1992, but who are “closely related” to persons classified as execution victims, are buried in the Potocari Memorial Center cemetery.

Former Srebrenica police chief Hakija Meholic has stated that he is “angry at all those” responsible for the burial of 75 people who were not killed in July 1995 in the Potocari Memorial Center cemetery.

American Philip Corwin, the highest ranked UN civil official on the ground in Bosnia-Herzegovina in July 1995, has consistently claimed over the years that “700-800” people were executed in the vicinity of Srebrenica at that time.

Yossef Bodansky, Director of the Congressional Task Force on Terrorism and Unconventional Warfare of the U.S. House of Representatives from 1988 to 2004, has referred to the figure of 7,000 Srebrenica victims as “disinformation”, adding that “all independent forensic evidence points to Muslim casualties in the hundreds, possibly the low hundreds. Continued emphasis on such allegedly high numbers of Muslim deaths at Srebrenica also obfuscates the Muslim murders in that city, earlier, of Serb civilians.”

(International Strategic Studies Association Special Report, “Osama bin Laden Focuses on the Balkans for the New Wave of Anti-Western Terrorism,” August 29, 2003.)

7. How many people were killed in battles around Srebrenica in July 1995?

ICTY expert witness Richard Butler has estimated that about 2,000 Bosnian Muslim fighters were killed; Portuguese officer and UN

observer Carlos Martins Branco also estimates 2,000 Bosnian Muslim fighters killed; U.S. National Security Agency analyst John Schindler gives an estimate of 5,000 Bosnian Muslim fighters killed; former UN and EU envoy and high official Carl Bildt gives an estimate of 4,000 Bosnian Muslim fighters killed in his memoirs; the UN has estimated the number of Bosnian Muslim fighters killed to be around 3,000. All these estimates invariably point to the fact that a significant number of missing persons on the Bosnian Muslim side – who are nevertheless consistently being labeled by Western officials and media as “genocide victims” – were killed in battle, as legitimate casualties of war, not as victims of “genocidal” executions.

8. According to forensic evidence gathered under ICTY supervision, how many persons have been identified as indisputable victims of executions carried out in July 1995?

The exhumation of human remains from various graves that could potentially, although not necessarily, be linked with events in Srebrenica in July 1995, was under the control of the ICTY only between 1996-2001. In that period, a total of 3,568 “cases” were processed and classified. However, it should be noted that one “case” does not necessarily equal one body, but may only represent a body part. In fact, almost 44,4 % of the “cases” referred to a single body part, often just a bone. Forensic analysis of these “cases” has yielded the following results:

- Only 442 exhumed bodies could be classified as indisputable execution victims, as they had either blindfolds or ligatures;
- 627 bodies had shrapnel or other metal fragment injuries, which points to death in combat rather than execution;
- 505 bodies had bullet injuries, which may indicate death by execution, but also death in battle;
- cause of death could not be determined for 411 bodies;
- 1,583 of the “cases” represented only body fragments, and ICTY forensic experts concluded that cause of death could not be determined for 92.4% of them;
- in order to gain the closest estimate of the number of bodies among the 3,568 “cases”, a method was used by which left and right thigh bones (femurs) were matched, giving a total of 1919 right femurs and 1923 left femurs, which means that the total number of bodies was under 2,000.

To sum up: original forensic reports, produced under ICTY supervision and control between 1996-2001, indicate the presence of less than 2,000 bodies. However, upon closer examination, it is clear that most of the bodies represent victims of battle or other undetermined causes of death – rather than “execution victims.”

Since 2002, mass grave exhumation and body identification has been under the exclusive control of the State Department-founded and Western-financed International Commission on Missing Persons (ICMP) and the Commission for Missing Persons of Bosnia-Herzegovina.

vina. No one from the general public, independent media or any independent expert organization has ever been allowed independent access to the working area of the main forensic laboratory in Tuzla, where the data is “processed,” nor is the work conducted there transparent and open to independent international verification.

The personnel of these organizations have radically expanded the scope of their exhumation work since 2002, extending it to a broad regional area around Srebrenica, without distinguishing between graves of potential execution victims and those containing the remains of battle casualties incurred by the 28th Division of the Bosnian Muslim army in battles against Bosnian Serb forces, during their push toward Bosnian Muslim-controlled territory.

Finally, with great media fanfare, another methodology designed to arrive at the widely publicized figure of “8,000 genocide victims” has been adopted during the past several years – the effort to match DNA samples of exhumed victims and their family members. As a result, graves containing human remains of various type and origin, often far removed from any sort of “war crime,” are now being used as unlimited repositories of “genocide victims” whose remains are ceremonially buried by the hundreds each July 11 in the Potocari Memorial Center cemetery.

This is highly misleading. DNA matching cannot determine the time, cause and method of death, but only identity of the body. This was even confirmed by ICMP director Thomas Parsons, under cross-examination, at the Karadzic trial on March 22, 2012:

“The ICMP does not concern itself with whether -- with the legal question of how these people were killed or -- particularly with whether their deaths were lawful or not. I’m reporting on the identifications that have been made with regard to mortal remains recovered from these graves” (Karadzic trial, transcript, p. 26633).

Since it is an established fact that, along with executions that did take place, fierce battles were being waged in the immediate vicinity, along a 60 kilometer long trail between Srebrenica and Tuzla, it is obvious that mere identification of bodies found in the area, be it by DNA-based or any other methodology, is useless for the purposes of criminal investigation and, especially, the legal qualification of the cause of death. Nothing can replace sound, responsible, independently verifiable forensics.

The ICMP has claimed that a total of about 6,600 missing persons have been identified by name, through the method of DNA matching. For its part, the ICTY has implicitly accepted this number to represent the number of execution victims. If such a list of names does exist, no one has been able to see it or was allowed to trace its origins. Defense teams of Srebrenica-related indictees before the ICTY have been denied the right to independently verify the existence of such persons, and to investigate whether these persons are in fact deceased, or may still be living.

Regardless of all these considerations, Western media and po-

litical interests have continued to try to impose the equation: DNA-based identification = “genocide victim.” This simply is not true.

9. How many Serbs from Srebrenica and its vicinity were killed by Bosnian Muslim forces operating from Srebrenica between spring 1992 and July 1995?

According to data provided in the study *Serbian Victims of Srebrenica, 1992-1995*, conducted under strict criteria in accordance with accepted international legal standards for defining civilian victims, and published by the Dutch-based NGO “Srebrenica Historical Project,” 705 Serb civilians were killed on the territory of Srebrenica during that time period. It must be emphasized that this number is not final.

The “Institute for Research of Serb Suffering in the 20th Century” has published a list of names of over 3,200 total Serb victims of Bosnian Muslim forces operating under the command of Srebrenica commander Naser Oric between 1992-1995, covering the area of the municipalities of Zvornik, Osmaci, Sekovici, Vlasenica, Milici, Bratunac and Srebrenica.

10. Has anyone been convicted by the ICTY for these crimes against the Serb population?

No one has been convicted for crimes committed against Serb civilians in the Srebrenica region between 1992-1995, when several thousand were killed, including women, children and the elderly, some after savage torture and butchering. The ICTY indicted Naser Oric, commander of the Bosnian Muslim forces in Srebrenica, but he was acquitted for “lack of evidence,” despite the fact that he talked freely about the killing of Serb civilians to some Western mass media outlets before 1995. Here are two such reports:

1. *“SREBRENICA, Bosnia: Nasir Oric’s war trophies don’t line the wall of his comfortable apartment-- one of the few with electricity in this besieged Muslim enclave stuck in the forbidding mountains of eastern Bosnia. They’re on a videocassette tape: burned Serb houses and headless Serb men, their bodies crumpled in a pathetic heap.*

‘We had to use cold weapons that night,’ Oric explains as scenes of dead men sliced by knives roll over his 21-inch Sony. ‘This is the house of a Serb named Ratso,’ he offers as the camera cuts to a burned-out ruin. ‘He killed two of my men, so we torched it. Tough luck.’

Reclining on an overstuffed couch, clothed head to toe in camouflage fatigues, a U.S. Army patch proudly displayed over his heart, Oric gives the impression of a lion in his den. For sure, the Muslim commander is the toughest guy in this town, which the U.N. Security Council has declared a protected ‘safe area.’”

(“Weapons, Cash and Chaos Lend Clout to Srebrenica’s Tough Guy,” John Pomfret, Washington Post Foreign Service, The Washington Post, February 16, 1994.)

2. *“Oric, as blood-thirsty a warrior as ever crossed a battlefield, escaped Srebrenica before it fell. Some believe he may be lea-*

ding the Bosnian Muslim forces in the nearby enclaves of Zepa and Gorazde. Last night these forces seized armored personnel carriers and other weapons from U.N. peacekeepers in order to better protect themselves.

Oric is a fearsome man, and proud of it. □

I met him in January, 1994, in his own home in Serb-surrounded Srebrenica.

On a cold and snowy night, I sat in his living room watching a shocking video version of what might have been called Nasir Oric's Greatest Hits.

There were burning houses, dead bodies, severed heads, and people fleeing.

Oric grinned throughout, admiring his handiwork.

'We ambushed them,' he said when a number of dead Serbs appeared on the screen.

The next sequence of dead bodies had been done in by explosives: 'We launched those guys to the moon,' he boasted.

When footage of a bullet-marked ghost town appeared without any visible bodies, Oric hastened to announce: 'We killed 114 Serbs there.'

Later there were celebrations, with singers with wobbly voices chanting his praises."

*("Fearsome Muslim warlord eludes Bosnian Serb forces," by Bill Schiller, *The Toronto Star*, July 16, 1995.)*

Neither these nor other, much more graphic and direct witness testimonies, were deemed sufficient by the ICTY to convict Oric.

11. Was Srebrenica truly demilitarized, in line with its UN Protected Area status?

In spite of the agreement reached in May 1993, according to which the Srebrenica enclave was declared a UN "safe area," it was never demilitarized, as reflected in the following statements:

1. Report of the UN General Secretary of May 30, 1995:

"In recent months, government forces have considerably increased their military activity in and around most safe areas, and many of them, including Sarajevo, Tuzla, and Bihac, have been incorporated into the broader military campaign of the government's side... The government also maintains a substantial number of troops in Srebrenica (in this case a violation of a demilitarization agreement) Gorazde and Zepa, while Sarajevo is the location of the General Command of the government army and other military installations."

(U.N. document S/1995/444.)

2. Yasushi Akashi, former UN Chief of Mission in Bosnia-Herzegovina, in an article for the *Washington Times* of November 1, 1995, wrote:

"It is a fact that the Bosnian government forces have used the 'safe areas' [that were supposed to be demilitarized] of not only Srebrenica, but Sarajevo, Tuzla, Bihac, Gorazde for training, recupera-

tion and refurbishing their troops.”

3. Report of the Netherlands Institute for War Documentation (NIOD), *Srebrenica, a “safe” area*, April 2002:

“The supposed demilitarisation in the enclave was virtually a dead letter. The Bosnian army (ABiH) followed a deliberate strategy of using limited military actions to tie up a relatively large part of the manpower of the Bosnian Serbian army (VRS) to prevent it from heading in full force for the main area around Sarajevo. This was also done from the Srebrenica enclave. ABiH troops had no qualms about breaking all the rules in skirmishes with the VRS. They provoked fire by the Bosnian Serbs and then sought cover with a Dutchbat unit which then ran the risk of being caught between two fires.”

12. What was the comparative strength of the Bosnian Serb forces around Srebrenica and the Bosnian Muslim forces inside the “demilitarized zone” in the Srebrenica enclave at the beginning of July 1995?

The Norwegian documentary film, “Srebrenica: a Town Betrayed,” directed by Ola Flyum and David Hebditch (2011) provides the figure of 400 Bosnian Serb army regulars, plus about 1,600 armed locals.

Philip Hammond, “The UK Press on Srebrenica,” *Findings of the Srebrenica Research Group*:

“Perhaps the most interesting explanation was that offered by The Times’ Defence Correspondent, Michael Evans, in a July 14 front-page report titled ‘Muslim soldiers failed to defend town from Serbs’, which relied on military and intelligence service sources. The article noted that Bosnian Muslim forces in Srebrenica ‘put up only a brief fight...and their commanders left the night before the Serb tanks entered the town’. According to one ‘intelligence source’: ‘The BiH just melted away from Srebrenica and the senior officers left the night before’. Srebrenica had been effectively abandoned ‘to a relatively small Serb advancing force’. Challenging other reports that ‘up to 1,500 Serbs were involved in the assault’, Evans cited intelligence estimates that ‘the main attack was carried out by a force of about 200, with five tanks’. According to one of his unnamed intelligence sources: ‘It was a pretty low-level operation, but for some reason which we can’t understand the BiH (government) soldiers didn’t put up much of a fight’. This description of a ‘pretty low-level operation’ stands in marked contrast to the co-ordinated campaign of genocide suggested by later coverage.”

As for the strength of Bosnian Muslim forces, the Norwegian documentary speaks of their numbering “about 5,500 soldiers.”

Muslim General Sefer Halilovic has testified at the ICTY that there were at least 5,500 Bosnian Muslim Army soldiers in Srebrenica after it had obtained the “safe area” status, and that he had personally arranged numerous deliveries of sophisticated weapons by helicopter.

This is corroborated by John Schindler, former chief analyst for

Bosnia-Herzegovina at the U.S. National Security Agency (NSA), who stated in the Norwegian documentary that the “demilitarized zone” in Srebrenica was being armed by way of “black flights,” which UN forces were powerless to stop, as the air space over Bosnia-Herzegovina was under NATO, i.e. U.S. control.

Therefore, the Bosnian Muslim forces inside the “demilitarized zone” in Srebrenica were both numerically superior to the Bosnian Serb forces, and very well armed, courtesy of NATO conveniently shutting its eyes. Clearly, the Bosnian Serb forces, both numerically and technically inferior, could not realistically conceive of carrying out any sort of “mass killing” or “genocidal” plan. This is also the conclusion of the Netherlands Institute for War Documentation (NIOD), “Srebrenica, a ‘safe’ area”:

“With hindsight there are no indications that the increased activity of the VRS in East Bosnia at the beginning of July 1995 was aimed at anything more than a reduction of the safe area Srebrenica and an interception of the main road to Zepa. The plan of campaign was drawn up on 2 July. The attack commenced on 6 July. It was so successful and so little resistance was offered that it was decided late in the evening of 9 July to press on and to see whether it was possible to take over the entire enclave.”

13. What is the main argumentation behind the Western-inspired assertion that “genocide” took place in Srebrenica?

The first major judgment of the ICTY, which made the greatest contribution to the construction of the “official version,” according to which “genocide” was committed in Srebrenica in July 1995, was in the case of Bosnian Serb army general Radislav Krstic, brought in August 2001.

As British professor Tara McCormack summed up the judgment against Krstic:

“Joint criminal enterprise is a new category that does not entail proving that the accused had any direct intent to commit, or knowledge of, the crime. At Krstic’s trial it was established that Krstic did not know of any murders that were being committed, and in no way participated. Moreover, the ICTY also accepted that Krstic had personally given orders that Bosnian Muslim civilians were not to be harmed. His conviction was based on the grounds that he had participated in a ‘criminal enterprise’, the capture of Srebrenica.”

(“How Did Srebrenica Become a Morality Tale,” Spiked-online, August 3, 2005.)

In the words of Michael Mandel, Professor of International Law at York University in Toronto:

“But if the Krstic case stands for anything, it stands for the fact that genocide did not occur at Srebrenica. And the Court’s conclusion that it did can only be considered a legal form of propaganda and another contribution to the spreading impression of the Tribunal as

more a 'political tool' than a 'juridical institution', to paraphrase its most famous defendant.

The Tribunal's claim that genocide occurred at Srebrenica was not supported by the facts it found or by the law it cited. Even the Trial Chamber's conclusion that 'Bosnian Serb forces executed several thousand Bosnian Muslim men [with the] total number of victims ... likely to be within the range of 7,000 -8,000 men' was not supported by its explicit findings. The number of bodies exhumed amounted to only 2,028, and the Chamber conceded that even a number of these had died in combat, in fact going so far as to say that the evidence only 'suggested' that 'the majority' of those killed had not been killed in combat: 'The results of the forensic investigations suggest that the majority of bodies exhumed were not killed in combat; they were killed in mass executions.'

(*"The ICTY Calls it 'Genocide,'" Srebrenica Research Group, 2005.*)

Efraim Zuroff, Director of the Simon Wiesenthal Center and certainly a leading authority on what constitutes genocide, had this to say about the Srebrenica "genocide" qualification in June 2015, in a statement given to the Belgrade daily *Politika*:

"As far as I know, what happened there does not fit the description or definition of genocide and I think that the decision to call this genocide was adopted for political reasons."

14. Did a Republika Srpska Government Commission truly "admit genocide" in its 2004 Report?

No. In its report, the Commission used the term "genocide" only in quoting the ICTY judgment against Bosnian Serb army general Radislav Krstic. The Commission did not accept the figure of "8,000 executed prisoners," instead concluding that there was a list of 7,108 names of persons reported as missing between July 10-19, 1995. The Commission also did not state that all the persons on the list were killed or missing. Instead, it stated that the list contains persons killed in war operations prior to 1995, as well as those that died of natural causes, while others were found to have changed their identity and place of residence, or to be serving prison sentences for criminal activity.

The report itself was produced under highly irregular circumstances, under direct pressure of the High Representative for Bosnia-Herzegovina, Paddy Ashdown, as described by University of Pennsylvania professor emeritus Edward Herman:

"The Bosnian Serbs actually did put out a report on Srebrenica in September 2002, but this report was rejected by Paddy Ashdown for failing to come up with the proper conclusions. He therefore forced a further report by firing a stream of Republika Srpska politicians and analysts, threatening the RS government, and eventually extracting a report prepared by people who would come to the officially approved conclusions. This report, issued on June 11, 2004, was then greeted in the Western media as a meaningful validation of the

official line-the refrain was, the Bosnian Serbs “admit” the massacre, which should finally settle any questions.”

(“The Politics of the Srebrenica Massacre,” July 7, 2005, *Global Research.org*)

As a reminder, according to general and international law, acts committed under coercion cannot be considered to be legitimate.

Conclusions

After 20 years, for all the media attention and limelight, the only conclusion that can be made with certainty is that nothing certain has been determined when it comes to Srebrenica. The number of victims of war crimes is yet to be determined, as is the number of total victims, on both the Bosnian Muslim and the Bosnian Serb side. The main reason for this failure lies in the fact that, in the case of Srebrenica, politics and pragmatic interests have trumped justice and the pursuit of truth. Only an independent, representative, international truth commission on Srebrenica could establish the full truth. It is high time that such a commission was established.

To summarize, this is what is known about Srebrenica, after 20 years:

- There is no established connection between prisoner executions and official structures of either the Republic of Serbia or Republika Srpska;

- Prisoner executions that did take place were carried out by a small number of people, of various nationalities, which lays waste to claims of any sort of collective “Serbian guilt” regarding Srebrenica;

- The number of prisoners for which it can be said with a great degree of certainty that they were victims of execution – is from 10 to 20 times lower than the number of “7,000-8,000” constantly being uncritically promoted in the mass media. The only plausible reason for this unfounded exaggeration is the intent to artificially build an image of collective “Serb guilt” as justification for permanent meddling in the Balkans, as well as justification for Western intervention worldwide, on “humanitarian grounds,” to “prevent new Srebrenicas”;

- The thus far proven number of executed prisoners, who were killed by persons who have either been sentenced to prison terms, or were subsequently engaged as Western mercenaries in Africa, is lower than the number of murdered and butchered Serb civilians in Srebrenica and its vicinity – a crime for which no one has answered, nor is anyone seeking to attach the “genocidal” label to Bosnian Muslims for it.

Therefore, Serbia, Republika Srpska and the Serbian people as a whole are not obliged to apologize collectively for everything that happened in Srebrenica, not just in July 1995, but during the entire time of the civil war in Bosnia-Herzegovina, between 1992-1995.

If any apologies and admissions of guilt are due, they are due from a) U.S. officials who continually sabotaged efforts to reach a peaceful solution in Bosnia-Herzegovina, from the failed Lisbon Plan in

March 1992, by which the Bosnian Serbs were even willing to accept an independent Bosnia-Herzegovina and separation from ex-Yugoslavia, to the Owen-Stoltenberg Plan of 1993,

b) the Bosnian Muslim leadership headed by former president Alija Izetbegovic, which refused the above peace initiatives, actively imported thousands of mujahedeen fighters into Bosnia-Herzegovina during the war, and took deliberate actions that sabotaged peace efforts in order to provoke U.S. led intervention in Bosnia-Herzegovina and the Balkans, and

c) all those who are obstructing efforts to arrive at the real, unadulterated truth regarding Srebrenica, as the only way forward to achieving genuine justice, punishing the truly guilty and opening the way to sincere and lasting reconciliation in the Balkans.

July 2017

Belgrade, Den Haag, Washington

Напомена: Мада овај приказ мемоара високог функционера УНПРОФОР-а у време догађаја у Сребреници у јулу 1995. није био део скупова о Сребреници садржаних у овом Зборнику, уредници су сматрали да је корисно уврстити га као ново, актуелно, важно и прворазредно сведочење од стране једног неутралног и изузетно компетентног међународног посматрача, који нема никакав лични интерес осим да помогне да се дође до истине, каква год она била.

Стефан Каргановић

Рат на Балкану – мемоари једног португалског официра (1)
26. април 2017.

Генерал Карлос Мартинс Бранко (Carlos Martins Branco) је једна од најинтересантнијих (а донедавно уједно и најнедоступнијих) личности у сребреничкој контроверзи. Са своје загребачке осматрачнице, као високи функционер Унпрофора, на положају заменика шефа мисије војних посматрача УН за Хрватску и Босну и Херцеговину (1994-1996), португалски генералштабни официр (тада пуковник, касније пензионисан као генерал) Мартинс Бранко имао је непосредан увид у сва важна дешавања на територији бивше Југославије где су се, деведесетих година прошлога века, одвијали сукоби. Преко његовог стола пролазили су извештаји са терена најповерљивије природе. Упућен у документа из прве руке и на основу дискретних разговора са колегама из других обавештајних структура, Мартинс Бранко је био идеално позициониран да сазна чињенице које су званичници често прикривали, а медији уопште нису преносили.

Латински емотивно, одбијајући да ћути када је у другој половини деведесетих почео да бива обликован данас добро познати „геноцидни наратив“, Мартинс Бранко је већ 1998. године објавио текст под провокативним насловом „*Да ли је Сребреница прева-ра? Исказ очевица – бившег посматрача Уједињених нација у Босни.*“ (1) Већ у том раном тексту, Мартинс Бранко поставља низ критичких питања у вези са догађајима на подручју Сребренице у јулу 1995. године:

„Моја политичка анализа може бити прихваћена или одбачена,“ написао је том приликом, „али треба обратити пажњу на околности под којима је дошло до пада Сребренице, на то ко су жртве чији су посмртни остаци до сада пронађени, и зашто сам убеђен да је циљ Срба био да заузму Сребреницу и да босанске муслимане наведу на бегство, али без икакве намере да их покољу. Поређење Сребренице са Крајином, као и реакција западне

‘слободне штампе’ на те догађаје, такође нам много тога говори.“

Непосредно после овог скептичког написа о карактеру спорних дешавања у Сребреници, Мартинс Бранко је буквално нестао са хоризонта. Не физички, наравно. Неколико година је боравио у Фиренци, на Европском универзитетском институту, припремајући докторску дисертацију. Затим је 2007. до 2008. године од своје државе био додељен НАТО снагама у Афганистану, у својству порт-парола главнокомандујућег. Од 2008. донедавно, када је пензионисан, генерал Мартинс Бранко је служио као заменик директора Института за националну одбрану португалске армије.

Ове импресивне референце, чему можемо додати још и положај шефа Одељења за обавештајне послове Еурофора за Босну, Албанију и Косово између 1996. и 1999, говоре о томе да се ради о елитном и високо школованом официру са изванредним обавештајним способностима и моћима запажања.

Заинтригирани Мартинс Бранковом нестандартном анализом сребреничких догађаја, непосредно после формирања „Историјског пројекта Сребреница“ покушали смо да ступимо у додир са њиме не би ли са нама поделио своја изузетна сазнања и увиде. Наши напори су били узалудни и вишегодишња преписка са генералом сводила се углавном на размену необавезујућих учтивости. Исте среће су били и неки хашки тимови одбране који су покушали да га ангажују као сведока. Међутим, пре кратког времена генерал Мартинс Бранко нам се сам обратио са неколико питања у вези са Сребреницом и том приликом нам је споменуо да је недавно, у новембру 2016. године, у Португалији објавио своје мемоарске белешке из периода службовања на Балкану под називом „A Guerra nos Balcãs, jihadismo, geopolítica e desinformação“ /Рат на Балкану, цихадизам, геополитика и дезинформација/ у издању Edições Colibri из Лисабона.

Као што се и до сада често дешавало са разним чиновницима високог ранга, отвореност у изношењу чињеница и интимних убеђења и овом приликом морала је да сачека – пензионисање. У случају генерала Карлоса Бранка, вредело је чекати. У његовим фасцинантним мемоарима са балканског ратишта, између осталог, излажу се компетентна сазнања португалског официра у саставу снага УН и у вези са немилосрдним прогоном, пропраћеним масовним убијањем, српског становништва из Крајине од стране Хрватске, уз помоћ НАТО пакта за који је писац тада радио. Догађаји у јулу 1995. на подручју Сребренице односе се на само један део његових сећања. На ауторове опсервације везано за прву тему вратићемо се накнадно. За сада, сконцентрисаћемо се на његове увиде везано за Сребреницу и виђење позадине и последица тих догађаја. Већ у самом уводу дела мемоара посвећеног Сребреници, Мартинс

Бранко доводи у питање сувислост тезе о геноциду:

„Генерал Ратко Младић је ставио до знања да је оставио отворен коридор за повлачење према Тузли. По договору са Младићем, око 6.000 особа је искористило ту могућност. У извештају холандског министарства иностраних послова напомиње се да је према изворима Уједињених нација у Тузлу до 4. августа пристигло 35.632 прогнаника, од којих су између 800 и 1.000 били припадници оружаних снага БиХ. Од тог укупног броја, 17.500 било је пребачено аутобусима.“ (Стр. 195)

Португалски генерал затим наставља:

„Сребреница је била приказана – а и даље јесте – као масакр, са предумишљајем, невиних цивила Муслимана. Као геноцид! Али да ли је стварно било тако?! Пажљивије и упућеније размишљање о тим догађајима подстиче ме на сумњу у односу на такву тезу.“ (Стр. 196)

Мартинс Бранко, пре свега, поставља нека неопходна и сувисла питања, и то чисто у својству професионалног војника:

„Постоје разне процене о односу снага током битке за Сребреницу. Са српске стране, могло је учествовати највише до 3.000 бораца. Број борбених возила је теже утврдити, али се процењује да их није могло бити преко 20, као што је наведено на почетку овог поглавља. Извештаји са терена показују да више од шест таквих возила никада није било у покрету истовремено. Мада не располажемо поузданим подацима о стању на муслиманској страни, сасвим је вероватно да се ради о снагама које су бројале најмање 4.000 наоружаних људи, када се саберу војници АРБиХ и припадници паравојних милиција. По неким изворима, било их је и до 6.000. Али за сврху ове анализе узећемо цифру од 4.000 као веродостојну.“ (Стр. 196)

Било би интересантно видети коментар генерала Винка Пандуревића на ове процене односа снага и даљња разматрања колеге Мартинс Бранка. Генерал затим наставља:

„Топографија сребреничког краја, као уосталом и Источне Босне у целини, врло је брдовита. Врлети, густо пошумљени предели и дубоке јаруге отежавају кретање борбених возила и олакшавају пешадијска дејства. Бројчани однос снага на једној и на другој страни, када се разматра у односу на својства терена, који без сваке сумње иде наруку браниоцима, сугерише да су снаге АРБиХ имале на располагању више него довољно људства да се бране. Међутим, нису тако поступиле. Узимајући у обзир однос нападача према браниоцима, о чему смо учили на војној академији, да би напад имао изгледа на успех број нападача би морао да буде најмање три пута већи од броја браниоца. У овом случају, тај однос је био више него повољан за браниоце (4.000 браниоца према 3.000 нападача). По-

ред тога, браниоци су имали и предност познавања терена.“ (Стр. 196)

Генерал затим поставља једно од кључних сребреничких питања:

„Пошто је војничка предност била на страни одбране, зашто АРБиХ није пружила никакав организовани отпор српским снагама? Зашто команда 28. дивизије АРБиХ, наизглед поступајући супротно својим интересима, није успоставила систем одбране, као што је знала да чини под другим околностим, конкретно за време кризе у априлу 1993? Зашто муслиманске снаге у енклави нису прстом мрднуле да поврате у своје руке своје тешко наоружање, под контролом Уједињених нација, које се налазило у једном локалном депоу? Да ли је то било само превид?“ (Стр. 197)

Као додаток овим одличним питањима, познато је да је команда холандског батаљона већ 6. јула обавестила команду 28. дивизије да може покупити своје ускладиштено тешко наоружање, уколико жели. То стоји у „Дебрифингу“ холандског батаљона, објављеном у октобру 1995. Међутим, муслиманске снаге у Сребреници су једноставно проигнорисале ову дозволу, што производи утисак да, из политичких или неких других разлога, нису имале намеру да се војнички супротставе српском нападу.

Мартинс Бранко наставља:

„После 20 година, још нема задовољавајућих одговора на питања која нам се чине кључним уколико желимо да разумемо шта се тачно догодило. Пасивност и одсуство војничке реакције муслиманских снага у енклави сушта је супротност од офанзивног понашања током претходне две године, што се манифестовало у систематским покољима српских цивила по селима која окружују Сребреницу.“ (Стр. 197)

Генерал затим износи један интригантан податак који је и нама до сада био непознат:

„Рамиз Бећировић (командант 28. дивизије у одсуству Насера Орића – наша примедба) испрва је издао наређење да се купи тешко наоружање, али га је затим повукао са објашњењем да је добио наређење да то не чини. Ко му је издао такво наређење и зашто? Нека буде забележено да је 6. јула изјутра, када је отпочео српски напад, командант холандског батаљона, на своју одговорност, обавестио руководство АРБиХ да су Срби прекорачили ‘границе’ енклаве и да УН неће стављати никакве препреке уколико жели да поврати тешко наоружање које се налазило у локалном складишту.“ (Стр. 197)

Мартинс Бранко затим, у вези са енигматичним нестанком воље да се пружи отпор, истиче и то да је Насер Орић, „харизматични вођа који би по свој прилици другачије поступио,“ био по-

вучен из енклаве у априлу 1995. и никада се више није вратио у Сребреницу, па пита:

„Да ли је његов повратак спречио Други корпус Армије БиХ, у чијем саставу се налазила 28. дивизија? Из каквих се разлога тако нешто могло догодити? До данас нисмо добили никакав убедљив одговор на ова питања.“ (Стр. 198)

„С друге стране,“ португалски официр наставља своју потанку анализу сумњивог следа догађаја, „званичници локалне СДА, Странке демократске акције која је била на власти у Сарајеву, не само да су из чудних разлога одбили да помогну снагама УН у евакуацији Сребренице, што ће рећи сопственог становништва и избеглица из суседних села које су се склониле у граду, већ су их спречавали и да беже у правцу Поточара. (Ово је потпуно нови податак – наша примедба.) Уместо тога, командиру чете Б (холандског батаљона – наша примедба) поднели су дугачак списак захтева, чије испуњавање је било наведено као услов за сарадњу. Природа тих захтева је указивала на постојање брижљиво и унапред разрађеног плана, који се, међутим, није уклапао у стање које смо у том тренутку преживљавали. Начелнику општине тада су само две ствари биле битне: прво, захтев Војним посматрачима 10. јула да издају саопштење спољашњем свету да су *српске снаге користиле хемијско оружје*, иако то није било истина; и, затим, да *средства масовног обавештавања јавно оптуже за ширење лажних вести да муслиманске снаге пружају оружани отпор, захтевајући од УН да то званично демантује*. По њему, војници АРБиХ нити су користили нити ће користити ватрена средства тешког наоружања. Истовремено, жалио се на недостатак намирница и на хуманитарну ситуацију. Почели су се назирати обриси једног званичног наратива са упориштем у два порукама: одсуство војничког отпора и недостатак животних намирница.“ (Стр. 198)

Како би се на енглеском рекло, овај елитни НАТО официр са изванредним талентима запажања и критичког анализирања, својственим професионалном обавештајцу – *smelled a rat*, и то већ на самом почетку игре. Он то баш тако не каже, али стиче се утисак да су се ова питања и недоумице у вези са аутентичношћу званичне верзије сребреничке приче већ тада, *in real time*, ројили у његовој глави, док су се извештаји са терена гомилали на његовом писаћем столу у Загребу.

Мартинс Бранко затим покреће још једно логично питање – или тачније, указује на несувислост – званичне верзије догађаја:

„Знак питања би се морао поставити такође и на потпуни изостанак сваке војне реакције са стране Другог корпуса АРБиХ, у чију зону одговорности спада подручје североисточне Босне које је обухватало локалитете Тузла (где му се налазио и штаб), Добој,

Бијељина, Сребреница, Жепа и Зворник. Обавештајни органи АР-БиХ, који су непрестано пратили комуникације на српској страни, били су савршено упућени у то да се припремало офанзивно дејство. Упркос томе што му је намера Срба да нападне Сребреницу била позната, Други корпус Армије БиХ није уложио ни најмањи напор да ослаби притисак ВРС на енклаву. Било је познато да је Дрински корпус, јединица босанских Срба у чијој се зони одговорности налазила Сребреница, био исцрпљен и да је напад на Сребреницу био могућ једино уз коришћење снага повучених са других подручја, где би се услед тога, сасвим природно, појавиле рањиве тачке. Зашто Други корпус није предузео напад дужином линије додира са Дринским корпусом, не само да би се на тај начин растеретио притисак на Сребреницу, него и да се искористи привремена рањивост ВРС да би се освојила територија у зонама које су услед ових премештања остале незаштићене? Након што је протекло двадесет година, још увек нема одговора ни на ово више него сувисло и оправдано питање.“ (Стр. 198-199)

Ово су најважнији разлози, у односу на оквирне околности званично усвојеног сребреничког наратива, који једног професионалног војника наводе на озбиљну сумњу. Мемоарска разматрања Мартинс Бранка у својству професионалног обавештајца, која ћемо изложити у наредном делу овог приказа, то ће учинити још темељније – и убедљивије.

(endnotes)

[1] www.globalresearch.ca/was-srebrenica-a-hoax-eye-witness-account-of-a-former-United-Nations-military-observer-in-bosnia/731

Извор: <http://www.fsksr.rs/fond-strateske-kulture/politika/rat-na-balkanu-memoari-jednog-portugalskog-oficira-prvi-deo/>

Стефан Каргановић

Рат на Балкану – мемоари једног португалског официра (2)

27. мај 2017

У наставку својих мемоара „Рат на Балкану,“ [1] португалски генерал Карлос Мартинс Бранко, који се деведесетих година, у време ратних дејстава на територији бивше Југославије, налазио на стратешки важном положају заменика шефа мисије војних посматрача УН за Хрватску и Босну и Херцеговину (1994-1996), саопштава своја додатна сазнања о дешавањима на подручју Сребренице у јулу 1995.

За разлику од измишљотина плаћених „стручњака,“ лажних

сведока и пропагандиста „невладиних организација,“ генерал Мартинс Бранко износи чињенице које су на терену прикупљали компетентни обавештајни органи. Те чињенице су се службено сливале на његов писаћи сто у Загребу, где се налазио штаб Посматрачке мисије УН. Фактима које износи и закључцима које изводи тешко је приговорити по било којем убедљивом основу. У продужетку, наводићемо ставове који се налазе на страницама 201 – 206 његових мемоара.

Дакле, да не би било недоумице, на основу свега виђеног и прегледаног, португалски генерал из официрског састава НАТО пакта, Карлос Мартинс Бранко, изјашњава се недвосмислено да се у Сребреници није догодио геноцид:

„Да је постојао предумишљај да се изврши геноцид, Срби би затворили енклаву тако да нико не би могао да побегне. Уместо тога, напали су из два правца, са југоистока и истока, одакле су сконцентрисали своја нападачка дејства, остављајући коридоре за повлачење према северу и западу (...) нити би испланирали превоз седамнаест хиљада жена, деце и остарелих, као што се догодило 12. и 13. јула, захваљујући чему се скоро половина измештених домогла територије Федерације. Велики број становника Сребренице, који су успели да побегну, нашли су уточиште у Србији, где су затим провели неколико година без да их је ико дирао. Да би се тврдња о геноциду оправдала, било је неопходно сакрити неке незгодне чињенице које би ту тезу могле да компромитују.“

Мартинс Бранко не пориче да је „као последица напада на Сребреницу било много мртвих.“ Он додаје да „ни после двадесет година нико није успео да им утврди тачан број.“ (Додуше, Хашки трибунал јесте утврђивао тај број, али као последица његове неозбиљне делатности на том пољу сада имамо не мање него пет правоснажно „утврђених“ цифара из разних предмета, које варирају међу собом за око четири хиљаде жртава, а које наводно одражавају број стрељаних. То само појачава ефекат ауторове опасности.)

Као што „Историјски пројекат Сребреница“ већ годинама наглашава, и Мартинс Бранко истиче једну битну чињеницу, а то је хетерогеност узрока смрти, па их таксативно овако набраја: *„Узроци смрти насталих током и наком војних операција су разнолики: борбена дејства између две војске које су се сучелиле; борбе између војника ВРС и милитаната у бегству којима су се придружили цивили; међусобне борбе између припадника АБиХ; и погубљења ратних заробљеника.“*

Што се тиче „начина како је настала магична цифра од 8,000 несталих, по првобитној процени Међународног Црвеног крста, што се у једном тренутку претворило у недодирљиву истину,“ аутор каже да је то постало „чињеница коју је забрањено порицати

још пре него што је била утврђена.“ Па наставља: „Тешко ономе ко би се усудио да доведе у питање ту неспорну истину. Он ће одмах бити изопштен и оптужен за порицање геноцида. Чињеница да се 3,000 лица који су били проглашени за нестале нашло на списку бирача на изборима одржаним у септембру 1996. нимало није утицала на стално понављање приче о 8,000 мртвих. Медији никада нису показали довољно радозналости да истраже ову и друге очигледне несувислости. Било је лакше бесомучно понављати теорију о геноциду, коју су заступала главна средства масовног информисања. Али без обзира на упорно понављање те ‘истине’, вреди подсетити се да се између медијске пароле (*sound bite*) и историјске чињенице налази велико растојање.“

„Колико је заробљеника било стрељано, а колико је погинуло у борбеним дејствима?“, генерал Мартинс Бранко овде реторички поставља једно од најважнијих питања. „Далеко смо од тога да би имали одговоре, и рекао бих да ћемо до њих доћи врло тешко. Много је лакше – и једноставније – причати о геноциду.“

Португалски официр ипак нагађа о томе колико би могао да износи број жртава ратног злочина у Сребреници у јулу 1995:

„Погубљење од стране ВРС знатног броја мушкараца муслимана – добро обавештени извори се позивају на 2,000 – међу којима су већина били војници, у Сребреници и околини енклаве, несумњиво представља ратни злочин.“

Цифра коју помиње Мартинс Бранко врло је знаковита из више разлога. Пре свега, зато што исту цифру погубљених – 2,000 – наводи и један други не мање компетентан извор, Џон Шиндлер, амерички обавештајцац у Сарајеву управо у периоду сребреничких дешавања. Шиндлерова процена са сарајевске осматрачнице, која се тачно поклапа са Мартинс Бранковом са загребачке – а обе су потпуно у складу са расположивим форензичким налазима – изнета је у документарном филму Оле Флијума, „Сребреница: издани град.“ [2] При том, треба имати у виду да у замршеним ситуацијама као што је ова синтезе обавештајних података који потичу из разних извора најчешће пружају неупоредиво поузданију укупну слику од извештаја изолованих појединаца, чији је увид обично ограничен, и који неретко нису ни потпуно објективни.

Најзад, цифра коју солидарно сугеришу Мартинс Бранко и Шиндлер, а која на основу увида у материјалне доказе уопште није спорна, интересантна је из још једног разлога. Наиме, на маргинама обавештајних заједница већ подуже време упорно круже гласине о постојању једног документа – мистериозног писма које је Алија Изетбеговић у пролеће 1995, непосредно пре сребреничке операције, наводно упутио Насеру Орићу – где се потврђује да је још увек на снази понуда иностране интервенције, под условом да

се упадом ВРС у Сребреницу инсценира масовни покољ. Кључни податак у том писму јесте то да би, према том наводном документу, цифра жртва, која би била адекватна као окидач за укључење заинтересованог страног фактора, такође износила већ више пута помињаних – 2,000.

„Међутим,“ наставља аутор, Мартинс Бранко, „то није био геноцидни чин, као што се тврди на многим местима, пре свега у Трибуналу у Хагу, и као аргуменат користи се у сврху политичког препуцавања.“ Па као цивилизована особа додаје: „Узимање правде у сопствене руке, нешто што је културолошки својствено не само Србима већ и осталим заједницама у бившој Југославији, не оправдава нити умањује тежину почињеног дела. То је без сумње прекршај Женевских конвенција.“

Али након безбедног повлачења у пензију, португалски генерал је одлучан у томе да се ствари морају називати њиховим правим именом:

„Ужасни ратни злочини морају бити кажњени. Међутим, та кривична дела нити се могу нити би их требало бркати са – геноцидом. Када се бркају ратни злочини – као што је убијање стотина мушкараца војничког узраста – са геноцидом, где мора да буде утврђено постојање намере да се систематски истребе припадници неке етничке заједнице, то је знак врло неозбиљног понашања. То посебно долази до изражаја ако се има у виду да је извршилац ставио на располагање средства за превоз седамнаест хиљада измештених лица, што представља око 50 одсто од укупног измештеног становништва.“

Затим, Мартинс Бранко скреће пажњу на још једну приметну и нимало безначајну „несувислост“ сребреничке приче, а то је да је „Трибунал осудио једва једног починиоца“ (у фусноти појашњава да је реч о Дражену Ердемовићу, сведоку-сараднику награђеном смешно ниском трогодишњом казном, а после тога бројним апанажама и бенефицијама за своје механички понављано и више него спорно сведочење).[3] Португалски аутор истиче да „нико од осталих осуђеника није био изведен пред суд или кажњен за погубљење ратних заробљеника, него по ‘командној одговорности’ или за учешће у Удруженом злочиначком подухвату (Joint Criminal Enterprise), што је доктрина којом се Трибунал служи а чија је примена у контексту сукоба врло контроверзна. Како је могуће утврдити да се догодио геноцид ако већ двадесет година Трибунал није способан да установи колико је жртва убијено, који је узрок смрти и ко их је убио?“

Све су то логична питања, многи би се са тиме сложили. Да пензионисање заиста врши чудесан утицај на буђење критичке савести доказ је и Мартинс Бранкова подједнако тачна констатаци-

ја да је „Трибунал заборавио да суди за злочине на подручју Сребренице почињене између 1992. и 1995. године над Србима, услед којих је било побијено близу две хиљаде особа (мушкараца, жена, деце и старијих лица), у неким случајевима после разних мучења и дивљаштава. То је највећим делом брижљиво документовано, а целати су познати (...) Као што је Ричард Холбрук признао у својој књизи, „Трибунал се показао као драгоцену оруђе наше политике, што нам је и користило...“ [4] Да, управо тако.

У наставку, када је већ реч о геноциду, Мартинс Бранко без устручавања истиче јарки контраст између ситуације у Сребреници у јулу 1995. и већ следећег месеца у Крајини, под нападом хрватских оружаних снага:

„Догађаји у Сребреници се не могу нити би се смели брка-ти са оним што се месец дана касније догодило у Крајини, где је хрватска војска извела операцију систематског убијања српског становништва које није побегло или му није пошло за руком да се склони, и то не штедећи никога. Мушкараци, жене, деца, остаре-ли, сви без разлике били су предмет истих свирепости, и још горих ствари. Та операција је била подробно испланирана и опсежно је документована, а позната су такође и наређења за њено извођење која је Туђман издао својим генералима, на састанку одржаном 31. јула 1995. на Брионима, пред операцију Олуја. Догађаје у Крајини Трибунал никада није разматрао као геноцид. У односу на те догађаје, западни медији су се држали на обазривом растојању, а њихова ћутња је била саучесничка и заглашујућа.“

У закључку, Мартинс Бранко нема дилеме око тога да догађаји у Сребреници представљају перфидан плод дуготрајног планирања и садејства заинтересованих актера. У прилог томе наводи податке из књиге Ибрана Мустафића „Планирани хаос“, исказе локалног политичара Златка Дукића, и изјаве начелника полиције у енклави Сребреница током сукоба, Хакије Мехољића. Аутор се посебно зауставља на знаковитом сведочанству тадашњег начелника генералштаба АБиХ, Сефера Халиловића, о томе да је Изетбеговић био донео одлуку да се „отараси“ Сребренице врло рано у игри, „али уз извлачење највеће могуће политичке користи.“

Узгред, када је реч о исказима Мехољића и Халиловића на ову тему, и доказима да је догађај био планиран дуго унапред, вреди напоменути да је Мехољићево чувено сведочанство о Изетбеговићевој понуди да се дозволи покољ Сребреничана заузврат за страну интервенцију, а Сребреница затим да се размени са Срби-ма за Вогошћу, смештено у временски период јесени 1993. када се у Сарајеву одржавао Бошњачки конгрес. Међутим, у својој књизи „Лукава стратегија“ [5] Сефер Халиловић износи врло интересантан и до сада углавном незапажен податак да је концепт ин-

сценирања масакра у Сребреници, зарад сакупљања политичких дивиденди, у глави Алије Изетбеговића и бошњачког руководства вероватно постојао још одраније. Додуше, у време када је Халиловићева књига била објављена он се већ био политички разишао са Изетбеговићем и зато би његове тврдње требало узети са дозом резерве, али Халиловић ипак износи да му је још у пролеће 1993. Изетбеговић помињао понуду којом је неколико месеци касније, крајем те године, шокирао Мехољића и остале чланове сребреничке делегације.

Мемоарска саопштења генерала Карлоса Мартинс Бранка у вези са Сребреницом представљају још једну драгоцену коцкицу којом се употпуњује наш увид у тај догађај. То нису само забелешке о сазнањима једног стратешки распоређеног страног посматрача, већ много више од тога. Уједно, преко њега, то је и исповест структура које аутор персонификује, чиме се у великој мери одговара на важна питања о томе „шта су знали и када су сазнали“. Јасан подтекст Мартинс Бранкових мемоара је то да су и аутор и њему надређене и подређене структуре догађаје пратили у реалном времену, да су истовремено са дешавањима углавном били тачно обавештени шта ко ради и коме, и да на дубљим аналитичким нивоима они немају никаквих илузија, а дилеме још мање, о правом карактеру и позадини сребреничких догађаја, нити о цинично политичким циљевима којима су послужили.

(endnotes)

[1] *A Guerra nos Balcãs, jihadismo, geopolítica e desinformação* /Рат на Балкану, цихадизам, геополитика и дезинформација/ Edições Colibri 2016.

[2] „Сребреница: издани град“, 50:50 до 51:10 минута, www.youtube.com/watch?v=MnALEecbZ-k

[3] Ердемовићеве лажи је разоткрио бугарски публициста Жерминал Чивиков у запаженој студији *Крунски сведок*, Албатрос Плус, Београд 2009.

[4] Holbrooke, Richard. *To End a War*, стр. 190.

[5] Халиловић, Сефер: *Лукава стратегија*, Сарајево 1997, стр. 130-132.

Извор: <http://www.fsksrb.ru/fond-strateske-kulture/politika/rat-na-balkanu-memoari-jednog-portugalskog-oficira-2/>

Извршни издавач
Музеј жртва геноцида, Београд
Трг Николе Пашића 11/3
тел: +381113398883
e-mail:office@muzejgenocida.rs

Саиздавачи
Фонд Стратешке културе, Москва
Представништво Републике Српске у Београду

За издаваче
др Вељко Ђурић Мишина
др Ања Филимонова
Млађен Цицовић

Графичко уређење и штампа
Графопринт, Горњи Милановац

Тираж
300 примерака

